

Rechtskundig Weekblad

Vereeniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elken Zondag

Abonnementsprijs : 100 fr. per jaar

Postcheckrekening N° 3185.22

Alle rechterlijke uitspraken, artikels en andere bijdragen, alsook boeken ter bespreking te zenden aan den secretaris-hoofdopsteller

Mr RENÉ VICTOR

Italiëlei, 99, Antwerpen

Opgaaf betreffende intekening en adreswijziging, aanvraag van losse nummers en alle mededeelingen betreffende het beheer te zenden aan den secretaris-schatbewaarder

Mr JOHN STOCKMANS

Mechelsche Steenweg, 201, Antwerpen

DE WET MARCK.

Eindelijk!... Na een jarenlangen lijdensweg is de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken ten slotte tot het doel gekomen. Na een moeizame en langdurige voorbereiding had reeds vóór een jaar het blok der volksvertegenwoordigers van de Vlaamsche gewesten — bijna bij eenparigheid van stemmen — het wetsontwerp, dat uitgewerkt was geworden door de Kamercommissie, goedgekeurd. Wie had zich kunnen inbeelden dat er iemand het zou hebben aangedurfd zich nog te verzetten tegen den zoo duidelijk uitgesproken wil van gansch een volk! Toch heeft de Senaatscommissie die onderneming gewaagd en na maandenlange, pijnlijke discussies had deze commissie een reeks amendementen uitgebroed die het wetsontwerp volledig vernietigden en die tegenover den Vlaamschen volkswil tegelijkertijd een bespotting en een uitdaging waren. Doch, niettegenstaande den ernst der tijden en den nijpenden nood van den dag, steeg ten allen kante uit onze volksgemeenschap een verontwaardigd protest op en, onder de bezielende leiding van den « Bond der Vlaamsche Rechtsgeleerden », weerklonk in al onze steden, vóór enthousiaste volksvergaderingen, de stem onzer Vlaamsche juristen. Ware het noodig geweest, er zou een campagne zijn ingezet geworden van zulkdanige heftigheid dat, evenals bij de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool, alle verzet onweerstaanbaar door den volkswil zou zijn gebroken geworden. Doch het is niet noodig geweest! Onze tegenstrevers beseften onbewust, dat er elementaire rechtseisen zijn waartegen alle verzet onmachtig is en in één enkele Senaatszitting werden al de amendementen, waarop de commissie maanden gestudeerd had, met overgroote meerderheid

verworpen. Een jaar tijdverlies was het eenig bereikte resultaat.

Van toen af was de strijd gestreden. We lazen nog wel een platonische dagorde der Brusselsche Balie en we hoorden ook nog de huilerige jeremiade van enkele Antwerpsche advocaten die kloegen en jammerden omdat zij voelden dat het nu toch werkelijk ernst ging worden met die vervlaamsching van het gerecht, die zij stellig nooit « au sérieux » hadden genomen, doch ieder besepte dat de beslissing reeds gevallen was, en noch de jongste redevoeringen in de Kamer, noch de amendementen van het laatste uur hebben iets aan de eindstemming kunnen wijzigen.

Wat hebben wij, Vlaamsche juristen, aan deze wet?

Het is niet te betwijfelen dat de practische gevolgen van den aangenomen tekst een buitengewone draagwijdte hebben en dat vanaf de maand September a.s. de rechtspleging in de Vlaamsche gewesten een zoo grondige wijziging zal ondergaan als thans nog moeilijk te beseffen valt. De thans gestemde wet is stellig het belangrijkste succes dat tot nog toe de Vlaamsche beweging te boeken had en het is de eenige taalwet die werkelijk doeltreffend kan genoemd worden.

Laten we inderdaad even de bijzonderste punten, die in de wet vastgelegd zijn, in het licht stellen. Vanaf September mag geen enkel geding nog ingeleid worden vóór de Vlaamsche rechtbanken tenzij door een in 't Nederlansch gestelde dagvaarding. Alle besluiten en andere hoegenaamde proceduurstukken dienen uitsluitend in 't Nederlandsch gesteld en vooral, alle vonnissen, van welken aard ook,

worden in 't Nederlandsch uitgesproken. Dit principe geldt evenzeer voor de Hoven van Beroep als voor de rechtscolleges van eersten aanleg, het geldt voor de willige rechtsmacht zoowel als voor de gedingbeslissende, het geldt voor concordaten, voor faillissementen, voor scheidsrechterlijke uitspraken; het is volstrekt algemeen.

De arresten van het Hof van Verbreking worden officieel in het Nederlandsch en in het Fransch gesteld en beide teksten hebben volstrekt dezelfde waarde.

Deze beginselen openen voor onze Vlaamsche rechtswetenschap verre horisonten. Noodzakelijkerwijze zal in het vervolg het recht in onze taal terdege bewerkt worden en na korten tijd zullen wij beschikken over een rijke Nederlandsche rechtspraak, die de basis zal zijn van een sterk Vlaamsch juridisch leven.

Doch de gewichtigste hervorming die door de wet wordt ingevoerd, is zonder twijfel deze betreffende de pleidooien. Al de advocaten, welke hun diploma van doctor in de rechten bekomen hebben na 1 Januari 1930, zullen binnen een termijn van 5 jaar na het invoege treden van de wet, verplicht worden in alle hoegenaamde gedingen uitsluitend in het Nederlandsch te pleiten. Daar de wet in voege zal komen op 15 September van dit jaar, zal dus voor heel deze categorie advocaten vanaf 15 September 1940, de Fransche pleidooi volstrekt verboden zijn. Daarin ligt nu juist de groote betekenis van de wet, niet omdat dit aan de Vlaamschgezinden een voldoening van eigenliefde zou geven, noch omdat het bij sommigen een kleingeestige plaagzucht zou bevredigen, doch omdat het ons de verzekering geeft dat al wie in de toekomst actief wil zijn in het rechtsleven, verplicht zal zijn zeer grondig Nederlandsch te kennen, omdat anders alle werkzaamheid aan de balie volstrekt onmogelijk zal blijken. Deze verplichting der Vlaamsche pleidooien, meer dan welke andere bepaling ook, zal van aard zijn om de beoefening van het Nederlandsch te doen doordringen in de kringen der hoogere burgerij, die zulk een grooten invloed uitoefenen op de volks-massa.

Het zijn juist de onrechtstreeksche gevolgen van de in de wet opgenomen verplichtingen, die zulk een sterke hefboom zullen zijn voor de uitbreiding van de Vlaamsche kultuur.

Een zeer belangrijke bepaling van de wet is ook deze dat niemand in het Vlaamsche land tot magistraat zal kunnen benoemd worden wanneer hij na 1 Januari 1938 niet bewijst al de examen van het doctoraat in de rechten volledig in het Nederlandsch te hebben afgelegd. Degenen die aan deze vereischte niet zouden voldoen, kunnen slechts voor een benoeming in aanmerking komen na het afleggen van een examen voor een jury van vier hoogleeraren,

waarvan twee juristen en twee philologen. De aanwezigheid van deze philologen in de examenjury zal zonder twijfel deze proef uiterst moeilijk maken en niemand, die niet grondig Nederlandsch kent, zal het wagen zich vóór deze examencommissie aan te bieden. Elkeen die verlangt magistraat te worden, zal zonder twijfel dit lastig en gevaarlijk examen willen vermijden en verkiezen de Nederlandsche rechtscursussen aan onze Hoogescholen te volgen. Vandaar andermaal door onrechtstreeksche verplichtingen een aanzienlijke uitbreiding van ons hooger onderwijs in de rechten door middel van het Nederlandsch, met als gevolg belangrijke winst voor onze kultuur.

Deze essentieele bepalingen, al treden sommige nog niet onmiddellijk in voege, verzekeren volkomen de toekomst. Niemand die als magistraat of advocaat carrière wil maken in Vlaanderen, zal nog de grondige kennis van onze taal kunnen verwaarloozen.

Bij dit alles komt nog, dat vanaf het aanstaande rechterlijk jaar, de Hoven en rechtbanken voor hunne algemeene vergaderingen de gewesttaal moeten bezigen. Dit voorschrift is ook toepasselijk voor de plechtige openingsvergaderingen, zoodat aan het Beroepshof te Gent de jaarlijksche redevoering van den Procureur-Generaal in de toekomst steeds uitsluitend in het Nederlandsch zal moeten geschieden, terwijl bij het Hof van Beroep te Brussel, alsook bij het Hof van Verbreking, afwisselend om het jaar een Nederlandsche en een Fransche mercuriaal zal worden uitgesproken.

Al de bepalingen van de wet zijn voorgeschreven op straf van nietigheid, die van ambtswege door den rechter moet worden uitgesproken en elk van de vonnissen en arresten moet melding maken dat de beschikkingen van de wet zijn toegepast geworden.

Dit zijn enkele van de algemeene principes, die natuurlijk uitstekend zijn en die in ruime mate zullen bijdragen tot den bloei van ons Vlaamsch rechtsleven.

Ieder weet echter dat de wet slechts eene transactie is en dat het onmogelijke beproefd is geworden door onze tegenstrevers om de gaafheid van de beginselen zooveel mogelijk te ontkrachten. In hoeverre is de tekst van de wet hierin gelukt? Naar mijne overtuiging in slechts zeer geringe mate. In de wet wordt aan de partijen, die bij gemeen akkoord voor eene rechtbank van het Vlaamsche land de Fransche rechtspleging verkiezen, het recht toegekend de verzending te vragen van de zaak naar de rechtbank van een ander taalgebied. In dit recht van verzending ligt iets zeer rechtvaardigs en ook de Vlamingen, die in het Walenland een geschil zouden hebben, kunnen van deze toelating gebruik maken om de verzending te vragen naar een Vlaam-

sche rechtbank. Doch iedereen die in de praktijk staat weet bij voorbaat, dat dit recht van verzen- ding bijna nooit zal worden uitgeoefend en dat stel- lig de advocaten allerm minst zullen verlangen buiten hun rechtsgebied te gaan pleiten. Deze theorie der verzending is dus volstrekt niet gevaarlijk.

Erger zijn de bepalingen van artikel 36, dat voor- ziet dat de rechtbank, op verzoek eener partij en zoo het haar volstrekt noodzakelijk blijkt, kan toe- laten dat voor de pleidooien alleen gebruik worde gemaakt van een andere taal dan die der rechtsple- ging. Deze toelating is onderworpen aan twee voor- waarden. De advocaat, die aanspraak maakt op dit recht, moet verklaren de gewesttaal niet te kennen en moet woonachtig zijn in een andere taalgebied. Deze bepaling is ongetwijfeld slecht. Zij doet af- breuk aan de gave eentaligheid van onze Vlaamsche juridicties, doch zij zal slechts praktisch van toe- passing kunnen zijn wanneer Vlaamsch-onkundige Brusselsche of Waalsche advocaten voor onze rechtbanken zouden komen pleiten. Artikel 36 zal dus slechts zeer uitzonderlijk kunnen toegepast wor- den. Binnen enkele jaren zal zonder twijfel de Fran- sche pleidooi in onze pretoria een dusdanig zonder- ling en onnatuurlijk verschijnsel zijn, dat stellig de partijen het er niet zullen op aanleggen in andere taalgewesten den raadsman te gaan zoeken dien ze zullen gelasten met de verdediging hunner belangen.

Oneindig veel onaannemelijker nog is de bepaling van artikel 23, dat door den Senaat is gestemd ge- worden en dat toelaat dat in strafzaken de recht- bank, wanneer een verdachte verklaart gemakkelij- ker de Fransche taal te beheerschen, mag toelaten dat de proceduur in deze taal zou geschieden.

Dit artikel is volkomen strijdig met den geest van de wet en met de overige artikelen. Het is een ge- vaarlijke ongerijmdheid, die natuurlijk in Wallonië doode letter zal blijven, terwijl ze de tweetaligheid van Vlaanderen wil trachten te bestendigen. Al onze Vlaamsche mandatarissen hebben er hunne afkeu-

ring voor uitgedrukt. Het moet aanzien worden als een voorloopige en tijdelijke oplossing, waartegen bij de eerst mogelijke gelegenheid moet worden storm geloopt en die uit de wet moet verwijderd worden.

Eindelijk blijft er de regeling van het gerecht in de Brusselsche agglomeratie. Hiervoor geeft de wet volstrekt geen voldoening en wordt er een systeem van willekeur gehuldigd dat in feite den bestaanden toestand in groote mate bestendigt.

Onze tegenstrevers zijn er daarbij nog in gelukt drie Vlaamsche gemeenten van de eentalige Vlaam- sche landstreek los te scheuren en ze in te lijven bij de tweetalige Brusselsche agglomeratie en ze al- dus prijs te geven aan de verfransching.

Alle Vlamingen voelen pijnlijk deze schending van hunnen grond en terecht zijn in de Kamer ver- ontwaardigde stemmen opgegaan om tegen dezen maatregel protest aan te teekenen.

Mocht men echter wegens al deze tekortkomingen de wet verwerpen? Het zou uitermate onverstandig geweest zijn. De voordeelen die door deze wet zijn veroverd geworden, zijn zoo groot dat de verwer- ping ervan zonder twijfel een onmetelijke schade aan onzen Vlaamschen strijd zou hebben veroor- zaakt.

Doch, zooals van verschillende zijden verklaard is geworden, kan deze wet niet beschouwd worden als een definitieve oplossing. Het is een overgangs- maatregel, die de Vlaamsche positie op reusachtige wijze versterkt en die de Vlaamsche gemeenschap het voordeel biedt van een oneindig gunstiger stel- ling, van waaruit met meer beslistheid dan ooit de strijd wordt voortgezet voor de verwezenlijking van de volstrekte eentaligheid van de Vlaamsche streek, voor een gaaf Vlaamsch gerecht in onze Vlaamsche gewesten en vooral, de hardnekkige strijd voor de absolute gelijkstelling van Vlamingen en Walen in de Brusselsche omgeving.

De Redactie.

DE VERVLAAMSCHING DER RECHTSFACULTEIT AAN DE UNIVERSITEIT TE LEUVEN

**Rede uitgesproken door Prof. F. COLLIN, op
Zondag 2 Juni, ter gelegenheid van het 50-jarig be-
staan van het Vlaamsch Rechtsgenootschap.**

Het is met een blij gemoed dat vele Vlaamsche juristen uit alle hoeken van ons land, die hier hunne vorming hebben ontvangen, vandaag zijn samenge- komen om tot den luister van deze viering het hunne bij te dragen.

Toen, over 25 jaren, op het einde van het vorige rectoraat, een gelijkaardige feestelijkheid werd inge- richt, was de stemming onder de Vlaamsche studen- ten op verre na niet dezelfde. Talrijke, soms vermakelijke incidenten hebben zich bij dit 75-jarig jubileum voorgedaan. Zij werden uitgelokt door dezen die met recht en reden meenden dat de Katholieke Universiteit voor de Vlamingen tot dan toe veeleer stiefmoederlijk was opgetreden.

En alhoewel er heden ten dage nog wenschen bestaan die niet in volledige vervulling zijn getreden, bewijst uwe aanwezigheid hier dat wij niet meer dezelfde grieven betreuren die uwe voorgangers van 1909 brachten tot een veeleer gewelddadige uiting van mistevredenheid.

De Vlaamsche juristen kunnen niet anders dan zich verheugen over den afgelegden weg naar de volledige vervlaamsching van het gerecht, zoowel voor wat betreft het onderwijs van de rechtswetenschap, als de inrichting en de voertaal van onze Rechtbanken en Hoven.

1935 schijnt in de geschiedenis van de herwording van het Vlaamsche volk een datum van groote betekenis te worden. Inderdaad, wij mogen verhoplen dat de wet op de vervlaamsching van het gerecht nog voor het aanstaande verlot zal worden afgekondigd en, in September eerstkomende in werking zal treden. Het is anderzijds van nu af een feit dat de Leuvensche Alma Mater, evenals de Universiteit van Gent, in het academisch jaar 1934-1935 de laatste hand heeft gelegd aan de volledige ontubbeling van de Rechtsfaculteit. Het is inderdaad een levende werkelijkheid geworden dat den Katholieken Vlaming de mogelijkheid is geboden zijne volledige rechtsstudiën in eigen taal aan onze Alma Mater te voltrekken.

Dat deze heele omwenteling onder het Rectoraat van Monseigneur Ladeuze plaats greep, en door hem werd bevorderd, zal voor onzen Waalschen Rector, niet een zijner minste verdiensten zijn.

Was het een toeval dat Monseigneur Ladeuze bij een zijner eerste openingsreden in Oktober 1910 de vervlaamsching van twee leergangen in iedere faculteit aankondigde?

Is het ook een eenvoudig samentreffen dat de eerste Vlaamsche leergang aan de Rechtsfaculteit werd ingericht kort na de stichting van het Vlaamsche Rechtsgenootschap en dat de voltooiing der vervlaamsching samenvalt met het Gouden Jubileum van deze Vereeniging?

Wij meenen van niet en ik denk zelf dat de beste hulde welke wij als Katholieke Vlaamsche Juristen kunnen brengen aan de Leuvensche Alma Mater, aan het Vlaamsche Rechtsgenootschap en aan Monseigneur Ladeuze, bestaat in het herdenken van het ontwikkelingsproces der vervlaamsching van onze Rechtsfaculteit.

Die vervlaamsching is een heele gebeurtenis, die over vijftig jaren als iets onmogelijks werd aangezien. De ouderen van dagen zullen zich nog wel herinneren met welk een misprijzen onze taal in wetenschappelijke middelen werd bejegend. Vele juristen waren de meening toegedaan dat de Vlaamsche taal niet geschikt was om de juridische begrippen te vertolken. Niet alleen de praktijk van

het recht, ook het onderwijs ervan geschiedde uitsluitend bij middel van het Fransch.

Inderdaad, tot in 1889 werden alle leergangen aan de Rechtsfaculteit zonder eenige uitzondering in het Fransch gedoceerd.

De eerste Vlaamsche leergang aan de Rechtsfaculteit werd ingevoerd in den loop van het academisch jaar 1889-1890.

De juiste datum heb ik nergens kunnen terugvinden. Doch, het is zeker dat onze Alma Mater hierin alle andere Hoogeschoolen van het land is voorafgegaan.

Reeds in 1888 had het pas gestichte Rechtsgenootschap, ingaande op een voorstel van Plessers Lodewijk, een brief gestuurd aan den Rector om de instelling van een Vlaamschen leergang van Strafrecht te vragen. Deze vraag werd in 1889 door het Rechtsgenootschap hernieuwd, ditmaal gesteund door de Faculteit van Rechtsgeleerdheid.

En niet zonder fierheid kondigde Mgr. Abbeloos de oprichting van dezen leergang aan in de openingsrede gehouden op 15 Oktober 1890:

« Deux cours récemment introduits dans notre Faculté de droit seront faits par M. A. Schicks, avocat à Anvers, nommé professeur extraordinaire. L'un, de droit privé international, est créé par la loi. En établissant l'autre, le cours pratique de droit pénal et de procédure pénale en langue flamande, l'Université Catholique est allée au devant des vœux du législateur. Les dispositions si dignes et si équitables de la loi du 3 mai 1889 sur l'emploi du flamand en matière répressive, courraient grand risque de rester lettre morte si nos futurs avocats et magistrats ne se faisaient un strict devoir d'apprendre à manier la langue des justiciables. A partir du 1 janvier 1893 un examen légal servira de sanction à cette obligation (Art. 49 loi du 10 avril 1890).

L'Université de Louvain n'a pas attendu le vote de cette disposition de la loi sur l'enseignement supérieur pour organiser, à la demande expresse et réitérée de la Faculté de droit, le cours pratique dont la nécessité a été si hautement reconnue. Dès à présent, nos étudiants en droit voudront en profiter pour acquérir, sans trop de peine, l'habitude de traiter en flamand des matières qui, jusqu'à présent, leur étaient enseignées exclusivement en français. » (1)

Daar bleef het voorloopig bij. Weliswaar ageerde het Rechtsgenootschap onverpoosd voor het Vlaamsche ideaal. « Het verzette zich tegen een beslissing van de Commissie tot bekrachtiging der academische diploma's, die beweerde dat hij die den Vlaamschen leergang volgde; bovendien voor strafrecht en strafrechtspleging een examen in het Fransch behoorde te onderstaan, en haalde ten slotte gelijk bij het Ministerie. Het ijverde om een Vlaamschen officieel-

len tekst van de wetten en koninklijke besluiten te zien tot stand komen, wat eerst in 1898 zou worden bereikt. » (2)

Doch, niettegenstaande de rumoerige toon der vergaderingen en het romantisch enthousiasme der studenten, bleef het tot in 1910 bij die ééne arme Cours pratique de droit pénal et de procédure en langue flamande.

Of de relletjes van 1909 iets bijgedragen hebben tot de vervlaamsching der faculteit is niet zeker. Doch wat er ook van weze, kort nadien besliste de academische overheid dat voortaan in elke faculteit minstens twee leergangen in het Vlaamsche zouden worden gegeven.

Dit is de oorsprong van den leergang van «Economie Politique en langue flamande» door Professor Vliebergh, zaliger gedachtenis, voor het éérs gegeven in het jaar 1910-1911.

Dezelfde hoogleeraar had reeds twee jaren vroeger de «Cours pratique» van Professor Schicks overgenomen. Op die wijze waren er twee Vlaamsche leergangen in de Rechtsfaculteit, evenals in de andere faculteiten.

Vóór den oorlog ging men niet verder. Alleen werd de Cours pratique gesplitst in een leergang van strafrecht in het vierde, en een leergang van strafvordering in het vijfde jaar onderwezen.

Volledigheidshalve moet ik hier aan toevoegen dat Professor Schicks sedert 1892 met de Studenten in het Notariaat Vlaamsche oefeningen deed in het opstellen van akten.

Het is trouwens een feit dat vóór den oorlog van 1914 de volledige ontubbeling van de Universiteit een onbereikbaar ideaal scheen te zijn. De Katholieke Vlaamsche studenten dachten er niet aan een volledig Nederlandsch onderwijs te vragen. De leuze in 1909 door de manifesteerende studenten aangenomen was niet «een Vlaamsche Hoogeschool». De eisch die zij stelden was veel bescheidener. «Vlaamsch aan de Hoogeschool!» scheen op dit oogenblik alles te zijn wat onmiddellijk bereikbaar bleek.

Dat enkelen meer wenschten of meer droomden is niet twijfelachtig. Doch het is zeker dat deze die zulk een radikaal programma verdedigden als droomers en idealisten werden gedoodverfd.

De oorlog van 1914 kwam tijdelijk een einde stellen aan dit ontwikkelingsproces.

Deze wereldschokkende gebeurtenis heeft enerzijds de ontubbeling belemmerd en anderzijds ook bevorderd. De oorlog heeft onbetwistbaar veel bijgedragen tot het herleven van het stambewustzijn van het Vlaamsche volk. De oud-strijders die in 1918 aan de hoogeschool hunne studiën kwamen voleinden of begonnen, stonden veel radikaler en veel konsekwenter tegenover het Vlaamsche vraag-

stuk dan het meerendeel der studenten die de tragedie van 1914 slechts in het bezette gebied hadden medegemaakt.

En wij zouden aan de waarheid tekort komen indien wij den invloed van het activisme, zoowel bij vriend als bij vijand miskenden. De geesten waren diensvolgens rijper, zoowel deze der Vlamingen om de ontubbeling te durven eischen, als deze der verantwoordelijke personen, zooniet om de rechtmatigheid van dien eisch in te zien, toch minstens om zijne vervulling als onvermijdelijk te aanschouwen.

Doch de oorlog was eveneens een zware belemmering voor het vervlaamschingsproces. Hij deed zooveel vraagstukken oprijzen, allen even gewichtig, allen even dringend, dat het Vlaamsche vraagstuk dreigde op den achtergrond te geraken.

Anderzijds gaf de oorlog aan franschdolle nationalistien nieuwen moed en nieuwe hoop. Nooit werd de Vlaamsche beweging bitsiger en heviger bestreden. Leugen en laster werd daarbij niet gespaard. En wat thans als billijk en redelijk is aanvaard, werd toen met Brabançonne en driekleur afgetakeld. Zij die het niet hebben medegeleefd zullen het nooit meer begrijpen.

De eerste jaren na den oorlog brachten dan ook weinig verbetering. Het heropleven van een franschgezind nationalisme was daarvan niet de eenige en waarschijnlijk ook niet de bijzonderste oorzaak. Inderdaad, de oorlog had aan onze Alma Mater diepe wonden geslagen. Het herstellen van een volledig academisch onderwijs, de heropbouw van de verwoeste gebouwen, het oprichten van nieuwe gestichten en laboratoria, noodig om de universiteit op gelijke hoogte te houden met andere wetenschappelijke instellingen, vereischte niet alleen reusachtige kapitalen, doch tevens een geweldige krachtsinspanning die weleens andere gewichtige problemen naar een oplossing wachten liet.

Daarbij komt dat de volledige ontubbeling der Universiteit zulke verhooging van bestendige uitgaven medebrengt dat men zich mocht afvragen of de hoogeschool, die zooals Mgr. Kruysberghs het passend zegde, van bedelbrood moet leven, dien last wel dragen kon.

Doch de drang naar Vlaamsch onderwijs bij de Vlaamsche jeugd was onweerstaanbaar. De oneenigheid tusschen de Vlaamsche studenten en de academische overheid, vond haren oorsprong in de diepe mistevredenheid die bij de Vlamingen heerschte omdat met de ontubbeling der Universiteit niet sneller werd vooruitgewerkt.

De Katholieke Universiteit moest vervlaamschen wilde zij niet door de Vlamingen verlaten worden. De academische overheid was daarvan wel bewust. Reeds in 1921 werd de methodische ontubbeling

aangevangen. Doch het tempo waarmede die hervorming is doorgevoerd, heeft vele Vlamingen destijds teleurgesteld.

Aan de Rechtsfaculteit wordt de eerste stap gedaan in 1922-1923 door de inrichting van drie nieuwe Vlaamsche leergangen: de Encyclopaedie der Rechtswetenschap en de Historische inleiding tot het Burgerlijk Recht, beiden door Professor Van Dievoet gegeven en de leergang over Kerk en Staat, die door Kanunnik Van Hove wordt gedoceerd.

Doch de Vlaamsche Hoogleraren waren er spoedig van bewust dat het met de ontubbeling der Universiteit niet snel genoeg zou gaan indien de academische overheid niet werd geholpen en aangespoord tot het verwezenlijken van de taak die zij zich had opgelegd.

In plaats van zich te beperken tot louter negatieve kritiek — wat Vlamingen over het algemeen veel te veel doen, — werden de handen uit de mouwen gestoken.

Onder de bezielende leiding van Mgr. Sencie werd in 1924 de vereeniging zonder winstbejag « Vlaamsche leergangen te Leuven » gesticht. Het doel van de vereeniging werd als volgt omschreven:

« De Vereeniging verlangt niet zich op eenige wijze te mengen in de inrichting van het onderwijs: dat is het eigen terrein van de Alma Mater. Zij koestert evenmin de verwachting dat de doorvoering van het geheele plan uit haar eigen middelen zal kunnen worden bekostigd. De Vereeniging neemt geen enkele verplichting van de Universiteit op zich; zij wil alleen helpen optreden, zoodat het tempo van de beweging zal versnellen, en het beoogde doel vroeger en vollediger worden verwezenlijkt. » (3)

en verder verklaarden de oprichters:

« Wij willen Vlaamsche leerstoelen zien oprichten zonder uitstel, zooveel maar eenigzins mogelijk is; en deze bezet zien door geleerden van eersten rang; wij willen laboratoria en klinieken zien tot stand komen en in stand houden, zoodanig dat de practische opleiding van onze Vlaamsche geneesheeren, natuurkundigen, ingenieurs, in geen opzicht moet onderdoen voor wat aan andere studenten, hier of elders, wordt geboden, wij willen rijker en beter studiemateriaal ter beschikking zien stellen van de Vlaamsche studiekringen, en hun werking uitgebreid en versterkt zien door vrije leergangen en voordrachten in hun schoot of onder hun bescherming gehouden. » (3)

In het jaar 1925-1926 geeft Professor Brusselmans voor de eerste maal een Vlaamschen leergang van Publiek Recht. Het volgend jaar geeft hij eveneens den leergang van administratief recht. Prof.

Van Goethem begint terzelfder tijd de Colleges over de grondbeginselen van het Volkenrecht.

Hier komt een nieuwe onderbreking. Gedurende vier jaar gaan wij geen stap vooruit met de ontubbeling der Rechtsfaculteit. Velen werden bij dit schijnbaar talmen ongeduldig. Zij meenden reeds dat de volledige vervlaamsching nog lange jaren een vrome wensch zou blijven.

Nochtans, had Z. E. Kardinaal Van Roey in het jaar 1927, bij de viering der 500ste verjaring van de stichting onzer Alma Mater, ten overstaan van een uitgelezen publiek, en van het geheele land, een plechtige belofte afgelegd:

« En om dien maatschappelijken invloed (van de » Universiteit) nog te vergrooten, heeft de Hooge- » school er niet tegen opgezien, ten prijze van » zware offers, aan de Vlaamsche studenten het » onderricht in hunne moedertaal te geven, onder- » neming die zal doorgedreven worden tot de vol- » einding. »

Twee groote hinderpalen vertraagden de beweging: gebrek aan geldmiddelen en ook, dat vergeet men al te licht, dikwijls gebrek aan de geschikte leerkrachten. Buitendien moesten er nieuwe klinieken en andere nieuwe lokalen worden opgericht, wat natuurlijk tientallen van millioenen zou vergen.

Ondanks alles waren wij veel dichter bij de verwezenlijking van ons ideaal dan wij het hadden kunnen vermoeden. Een nieuw feit, inderdaad, zou van grooten invloed zijn op de uitvoering van het programma. (4)

Bij de opening van het academisch jaar 1931-1932 mocht Mgr. Ladeuze aankondigen dat, op het initiatief van Z. E. Mgr. Van Roey, een consultatief Comité was ingesteld dat bij de verdere vervlaamsching raad zou geven. Dit Comité wordt praktisch voorgezeten door Mgr. Kruysberghs als vertegenwoordiger van Mgr. den Rector, en daarin hebben zitting, enkele leden van de verschillende faculteiten en Scholen: voor de Faculteit van Letteren Mgr. Sencie, voor de Rechten Professor Van Dievoet.

Dit Comité heeft, steeds met de goedkeuring van Mgr. Ladeuze, veel kunnen doen om meer methode te brengen in den gang van de vervlaamsching en de academische overheid meermaals gewezen op mogelijkheden wat betreft de opleiding en de keuze van nieuwe leerkrachten.

Onmiddellijk na de stichting van dit Comité neemt het vervlaamschingsproces een nieuwe vlucht. In 1931-1932 doceert Professor Hermesdorf voor het eerst in het Nederlandsch: de Instituten van het Romeinsche Recht. Hetzelfde jaar wordt een aanvang genomen met de vervlaamsching van het Burgerlijk Recht. Professor Van Bauwel geeft vanaf dit jaar lessen over personen en zaken. Het volgende jaar komen drie nieuwe leergangen van Burgerlijk

Recht aan de beurt ; het zijn : de leergang van Huwelijksgoederenrecht, van Schenkingen en Testamenten, en van Erfenissen, alle drie aan Professor Van Goethem toevertrouwd.

In 1933-1934 gaan wij weer een heel eind vooruit. Professor Vandeputte leest in het Nederlandsch voor over verbintenissen en overeenkomsten. De Colleges van Voorrechten en Hypotheken, en van Burgerlijk procesrecht werden door Professor Van Bauwel voor het eerst in het Nederlandsch gegeven.

Internationaal privaatrecht wordt door Prof. Van Dievoet en Handelsrecht door Professor De Vleeschouwer gedoceerd. Professor Thuysbaert die in 1933 Professor Schicks had opgevolgd, werd onmiddellijk gelast met de vervlaamsching van de bijzondere lessen voor het notariaat. Diensvolgens vinden wij in 1933-1934 de leergangen van notarieel recht en practicum op het programma.

De inwerkingtreding der wet van 21 Mei 1929 had intusschen het programma der rechtstudies grondig gewijzigd ; inderdaad, sedertdien omvat het examen van doctor in de rechtsgeleerdheid naast de verplichte vakken de studie van vier keuzevakken.

Twee dezer moeten worden genomen tusschen deze ingericht door de faculteit van rechtsgeleerdheid. De twee andere mogen ook daartusschen worden gekozen, ofwel met toestemming der faculteit tusschen de vakken van het programma eener andere faculteit.

De academische overheid moest diensvolgens zorg dragen dat ook die keuzevakken ontdubbeld werden. Zulks geschiedde in 1932-1933 voor den leergang van rechtsgeschiedenis van Professor Lousse ; in het jaar 1933-1934 voor Pandecten door Prof. Hermesdorf ; Sociale wetgeving door Prof. Van Goethem ; Nijverheidswetgeving door Professor Vandeputte en Koloniaal Recht door Professor Ryckmans.

Bij den aanvang van het huidige academisch jaar werd de ontdubbeling voltooid.

De laatste verplichte leergang, Fiscaalrecht, werd door Professor Thuysbaert gegeven. De cursus van gerechterlijke plichtenleer werd terzelfder tijd in het Fransch en in het Vlaamsch ingericht. Daarbij komen nog de volgende keuzevakken : Vergelijkend burgerlijk recht (Prof. Vandeputte) ; Verzekeringen : Prof. Van Eeckhout ; Publieke Financiën (Prof. Eyskens) en Zeevaartrecht.

Ook in het notariaat is de ontdubbeling volledig. Collega Van Hee geeft inderdaad sedert dit jaar in het Nederlandsch lessen over notarieel administratiefrecht en Burgerlijke Rechtspleging.

Velen zullen niet ten volle bewust zijn van de geweldige inspanning die de integrale doorvoering van dit programma heeft geveerd. Er worden inderdaad thans dertig verplichte leergangen en 9 keuzevakken in het Nederlandsch gegeven. Van deze

39 leergangen werden er sedert 1928, 29 ontdubbeld.

Het was daarbij noodig voor elk dezer vakken titularissen te vinden die de vergelijking kunnen doorstaan met hunne Fransche collegas. Want het diende ten allen prijze vermeden dat de Vlaamsche afdeeling zou worden aangezien als een assche-poester, onwaardig van hare Franschtalige zuster.

Dat ook in dit opzicht een zeer bevredigend resultaat werd bereikt blijkt onder meer hieruit, dat de Vlaamsche studenten in de interuniversitaire prijskampen en in de wedstrijden voor reisbeurzen een flink, ja zelfs een overwegend aandeel wisten te veroveren.

Dit bewijst niet alleen voor de naartogen arbeid en het verstandelijk gehalte der studenten, het toont eveneens aan dat zij bij hunne professoren een degelijke en toewijdingsvolle leiding vonden.

Het weze mij toegelaten hier enkele cijfers aan te halen. Van de elf reisbeurzen sedert 1928 toegekend aan dragers van een diploma van doctor in de rechten door de Leuvensche faculteit afgeleverd, zijn er zes verworven door een Vlaamsch proefschrift.

Voor de dragers van niet wettelijke diploma's werden zes Nederlandsche proefschriften bekroond en geen enkel Fransch !

In de interuniversitaire prijskamp werden sedert 1927 twee Vlaamsche werken met de gouden medalie beloond tegen drie Fransche ! Die uitslag is des te merkwaardiger dat de Fransche afdeeling nog steeds tweemaal zooveel studenten telt als de Vlaamsche. Men vergete daarbij niet dat vier van de Fransche proefschriften die in de wedstrijden voor de reisbeurzen of in de interuniversitaire prijskamp bekroond werden, voorgedragen zijn door studenten van de Vlaamsche afdeeling !

Wij Vlaamsche juristen hebben al te veel geleden onder een minderwaardigheidscomplex. Deze schitterende uitslagen door de leden der jonge Vlaamsche Rechtsfaculteit van Leuven bereikt, zullen ongetwijfeld bijdragen om ons waardigheidsgevoel te ontwikkelen en om ons bewust te maken van de jonge levenskracht die de groeiende Vlaamsche rechtswetenschap bezielt.

Zelfs in de school van Politieke en Sociale wetenschappen, waar het vervlaamschingsproces nog verre van voltooid is, heeft het Vlaamsche wetenschappelijke leven zich veropenbaard in een uitgebreide en verdienstelijke Vlaamsche arbeid. Ook daar hebben de Vlaamsche studenten het leeuwenandeel der prijzen en onderscheidingen in de wacht gesleept.

Het eerste Nederlandsche proefschrift werd hier bekroond in 1912. Het was het werk van Zijne Exc. den heer Deckers, thans minister van Defensie in Nederland. Professor Thuysbaert was de eerste

Vlaming die met een Nederlandsch proefschrift promoveerde in 1913. Sindsdien is de uitzondering de regel geworden.

Sedert 1928 werden in de school voor Politieke en Sociale wetenschappen 19 proefschriften met sukses voorgedragen, waaronder elf in het Nederlandsch en acht in het Fransch.

Van deze 19 proefschriften zijn er vijf door buitenlanders opgesteld. Tusschen de veertien andere welke door Belgische studenten werden geschreven, zijn er tien in het Nederlandsch en slechts vier in het Fransch opgesteld.

De prijs Juul Van den Heuvel is sedert 1928 driemaal door een Vlaamsch student en slechts eenmaal aan een Franschsprekend student toegekend.

Dergelijke cijfers toonen afdoende aan dat de Vlaamsche juristen in de toekomst niet meer zullen moeten onderdoen voor hunne Fransche confraters. En de zwartkijkers die den ondergang van de rechtswetenschap in het Vlaamsche land hebben voorspeld met de vervlaamsching van het gerecht en van het onderwijs, zullen kortelings ondervinden dat hunne wijsheid slechts wijsneuzerij is geweest, waarmede onze jongeren nog wel eens duchtig zullen lachen.

Voorwaar, in de jonge, levenslustige Vlaamsche Rechtsschool van Leuven is er noch crisis noch devaluatie. Het zaadje dat zoo moeizaam werd geplant, is uitgegroeid tot een krachtigen boom die nog vele wetenschappelijke vruchten zal afwerpen, ons Volk en ons Geloof ten goede.

En Professor Van Dievoet, die zooveel van de jongere Professoren heeft gevormd en geschoold, die zooveel heeft gewerkt en getobd, zonder veel omhaal, met zijn bekende bescheidenheid en zijn

misschien minder gekende onwrikbare wilskracht, zal meer dan wie ook gelukkig zijn met den bereikten uitslag. Hij heeft meer dan vele anderen recht op onze blijvende en onbepaalde dankbaarheid.

Als voorzitter van het Rechtsgenootschap heeft hij sedert den oorlog gedurende zestien lange jaren het beste zijner krachten besteed aan de vorming van onze jonge juristen. Hij is de waardige opvolger van onze eerste en diep betreurde Voorzitter, Professor Van Biervliet, van Professor Schicks en van den nooit vergeten studentenvriend Professor Vliebergh.

Aan zijne toewijding is het te danken dat het Rechtsgenootschap is geworden wat het thans is, de groote vereeniging over gansch het land van alle Vlaamsche katholieke juristen van Leuven. De bedrijvigheid van het Rechtsgenootschap en van zijn geliefde voorzitter kan minder gemakkelijk in cijfers worden uitgedrukt.

Doch dezen die, zooals U, het gonzende leven van onze Alma Mater hebben medegeleefd, kennen metéén het rechtsgenootschap, en zij weten wat het voor ons Vlaamsche volk heeft gepresteerd. Uwe hulde aan de Katholieke Hoogeschool is des te hartelijker vandaag, omdat in deze hulde het Rechtsgenootschap zijn aandeel, een groot aandeel heeft.

- (1) 15 Octobre 1890, discours de Monseigneur Abbeloos, à l'ouverture des cours, Annuaire 1891, p. LXXII.
- (2) Professor Van Dievoet: «Het rechtsgenootschap, wat het was, wat het is, wat het wil zijn». Vlaamsche Boekenhalle, 1923, Leuven.
- (3) De Vlaamsche Leergangen, brochure uitgegeven door de Vlaamsche Boekhalle, Leuven. 1924.
- (4) Rede van Professor E. Van Dievoet, bij de viering van Monseigneur Sencie.

RECHTSPRAAK

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

9e Kamer. — 18 Maart 1935.

Voorzitter: M. Heyse.

Raadsheeren: M.M.: Daubresse en Lacroix.

Advocaat-Generaal: M. Van Durme.

VOGELVANGST ZONDER VERLOFBRIEF. — ART. 4 DER WET VAN 30 JULI 1922.

VOGELVANGST MET NETTEN EN KOOIEN. — ART. 11 VAN K. B. 25 OCTOBER 1929.

Art. 19 van het Koninklijk Besluit van 15 October 1929, heeft geenszins de beteugeling van art. 4 der wet van 30 juli 1933 afgeschaft of gewijzigd.

De W. t/ Op. Min.

Beticht van te Bevel, kanton Heyst-op-den-Berg, den 29 November 1934:

A. Vogelvangst zonder verlofbrief (art. 4 wet van 30 juli 1922);

Met samenhang:

B. Vogelvangst met netten en kooien buiten het vangsttijdperk (art. II par. F. K. B. van 26 October 1929, en art. 9 en 15 van gezegd K. B.).

Gezien het beroep ingediend op 15 Februari 1935, door 't Openbaar Ministerie, tegen het vonnis uitgesproken (door 1 Rechter) den 9 Februari 1935, door de Rechtbank van eersten aanleg van het arrondissement Mechelen, dewelke, rechtdoende in boetstraffelijke zaken, zegt dat feit A. niet bewezen is, en dat feit B. met samenhang tegen betichte weerhouden, bewezen is, en dat dit feit een enkele overtreding daarstelt; dat het Openbaar Ministerie de verzending niet heeft gevraagd;

Spreekt betichte vrij voor feit A;

En veroordeelt hem voor feit B. tot 25 frank boete, gebracht op 150 frank, en tot de kosten van het proces, beloopende in het geheel 36 frank 51 centiemen;

Beveelt dat de geldboete, bij gebrek aan betaling binnen den wettelijken tijd, zal mogen vervangen worden door eene gevangzitting van twee dagen;

En beveelt dat de uitvoering van het vonnis, uitgezonderd de kosten, en de hierna volgende verbeurdverklaring, zal opgeschorst blijven gedurende een termijn van tien maand.

Verklaart de aangeslagen netten verbeurd:

Gehoord het verslag gedaan door den heer Voorzitter;

Gehoord het Openbaar Ministerie in zijnen eisch;

Gehoord de betichte in zijne middelen van verdediging;

Aangezien de verjaring regelmatig onderbroken werd door het vonnis in datum van 9 Februari 1935, waartegen beroep;

Aangezien, voor wat feit A. betreft, door het onderzoek voor het Hof gedaan, het bewezen werd, dat betichte te Bevel, kanton Heyst-op-den-Berg, den 29 November 1934, in overtreding met art. 4 der wet van 30 Juli 1922, vogels heeft gevangen zonder voorzien te zijn van een verlofbrief voor het vogelvangen;

Aangezien, voor wat feit B. betreft, dat door den eensten rechter vastgesteld werd, dit bewezen is gebleken door het onderzoek voor het Hof gedaan;

Aangezien art. 19 van het Kon. Besluit van 15 October 1929, geenszins de beteugeling van art. 4 der wet van 30 Juli 1922 heeft afgeschaft, noch gewijzigd;

Aangezien de overtreding voorzien onder litt. B., samenhangend is met het wanbedrijf voorzien onder litt. A.;

Aangezien, beide misdrijven spruitende uit één zelfde feit en éénzelfde strafbaar inzicht, er een enkele straf dient uitgesproken bij toepassing van art. 65 van het strafwetboek, zijnde de correctionele straf voorzien bij art. 4 der wet van 30 Juli 1922;

Om deze beweegredenen:

Het Hof,

Rechtdoende bij tegenspraak;

Gezien de wetsbepalingen in het bestreden vonnis aangehaald, alsook art. 211 van het strafforderingswetboek, art. 9 der wet van 31 Mei 1888, door den heer Voorzitter ter zitting aangehaald;

Doet het bestreden vonnis te niet voor zoover het betichte, hoofdens feit A., heeft vrijgesproken, en hoofdens feit B. hem veroordeeld heeft tot een geldboete van 25 frank, gebracht op 150 frank of een vervangende gevangzitting van twee dagen, en de uitvoering van het vonnis heeft opgeschorst gedurende een termijn van tien maand;

Desaangaande wijzigende, en beslissende met eenpartige stemmen, verwijst betichte, hoofdens de vermengde feiten A. en B. tot een geldboete van 50 frank gebracht op 350 fr. ingevolge de wet van 27 December 1928;

Zegt dat, bij gebrek aan betaling binnen den wettelijken tijd, de geldboete zal vervangen worden door een gevangzitting van acht dagen;

Beveelt dat de uitvoering van het arrest, uitgezonderd voor wat de kosten en de verbeurdverklaring betreft, zal opgeschorst blijven, indien betichte, binnen een termijn van drie jaar, geen andere veroordeling ondergaat tot vijf- of boetstraf.

Bevestigt, voor 't overige, namelijk aangaande kosten en verbeurdverklaring, het bestreden vonnis en verwijst den betichte tot de beroepskosten, beloopende in 't geheel op 69 frank 83 centiemen.

CORRECTIONEELE RECHTBANK TE ANTWERPEN

8e Kamer. — 13 Maart 1935.

Voorzitter: M. Moreels.

Rechters: MM. Verstraeten en Schilling.

Openbaar Ministerie: M. Van Hille.

Pl.: Mters J. Schöller, Spillemaeckers en J. De Weerd.

OVERZETDIENST. — NIET TOEGELATEN. — BETICHTING. — VERANDERING VAN QUALIFICATIE.

Het uitbaten van een niet toegelaten overzetsdienst, hetwelk een inbreuk is op art. 8 en 9 der wet van 6 Juni, jaar VII, ontsnapt aan elke bestrffing.

Het zich onttrekken van de overzetrechten is strafbaar gesteld.

Verandering van qualificatie der betichting mag de feiten waarover betichting niet wijzigen.

O. M. en V. G. t/G. H.

Aangezien het vaststaat dat de feiten zooals omschreven in de dagvaarding van elke beteugeling ontbloomt zijn;

Dat volgens de geest der wet van 6 Frimaire, jaar VII er slechts een misdrijf bestaat wanneer men zich aan de overzetrechten onttrokken heeft. (Advies van den heer adv. Gen. Leclercq, Verbr. 29-VI-1914, Pas. 15-1-16; Dinant 23-1-1897, Pas. 97-113.)

Dat betichten bijgevolg voor zooveel ze gestraft worden wegens inbreuk op artikel 8 en 9 der wet van 6 Frimaire jaar VII dienen ontslaan van de tegen hen uitgesproken boeten;

Aangezien het Openbaar Ministerie die dezelfde meening toegedaan is en de veroordeeling der betichten eischt om « als zijnde personen die het bedrog geholpen of begunstigd hebben welk voorzien wordt door artikelen 5 en 6 der wet van 6 Frimaire, jaar VII, 't. t. z. welke bestaat in het niet betalen aan de bevoegde rechtspersonen: de Staat of de vergunningshouders der prijzen van overzet of om medegewerkt te hebben aan overtredingen van de wetten over de politie der overzetbooten en diensten, feit voorzien door art. 58 der wet van 6 Frimaire, jaar VII.

Aangezien artikel 183 van het Wetboek van Strafrechtspleging toepasselijk op al de dagvaardingen vereischt dat de gedaagde de daadzaken wete welke hem ten laste gelegd worden, opdat hij zijne verdediging kunne voorbereiden.

Dat de benaming er aan gegeven slechts voorloopig is en het aan de Rechtbanken behoort volgens den uitleg van het onderzoek ter zitting den juiste aard van het misdrijf vast te stellen;

Dat echter hier dient onderzocht, vooraleer den eisch van het Openbaar Ministerie in te willigen, of zijn eisch slechts strekt tot een luttel verandering der begripssomschrijving zonder de feiten die het rechterlijk kontrakt uitmaken te wijzigen;

Aangezien het Openbaar Ministerie niet slechts

een nieuw bestanddeel in de daadzaken inbrengt met nu aan te voeren dat overzetrechten ontdoken worden, maar waarlijk de materiele feiten gansch verandert;

Dat in de dagvaarding wordt voorzien dat betichten zouden wederrechtelijk passagiers overgezet hebben, als wanneer hen nu verweten wordt, passagiers te hebben geholpen de geheven rechten op het openbaar voer te ontduiken;

Dat de feiten zoodanig gewijzigd worden dat het Openbaar Ministerie die de betichten voor den Politie-rechter vervolgde als de inrichters van een onregelmatigen overzetdienst, in Hooger beroep wil laten doorgaan als mededaders of medeplichtigen van personen die het hoofdmisdrijf zouden begaan hebben zich te onttrekken aan de door het Koninklijk Besluit van 28 Januari 1929 vastgestelde rechten van overzet;

Aangezien betichten met recht protest aantekenen tegen die nieuwe vervolgingen die het onwettig gevolg zouden hebben ze van het voordeel van de eerste graad van rechtsmacht te onttrekken;

Aangezien daarenboven de samenwerking de eenheid van misdrijf veronderstelt, dat bijgevolg een goede gerechtigheid vereischt dat de daders en deelnemers terzelfder tijd voor dezelfde Rechtbank verzonden worden. (Haus. Drt. Pén. T. I. Nr 549 — Garraud Drt. Pén. T. I. Nr 279.) (Prins Cours de Drt. Pén. Procédure en matière de participation criminelle Arr. Luik 28-9-1931, Obser. arg. a contrario Rev. Drt. Pén. 1932 blz. 75.)

Dat in zake er noch een rechterlijk noch een feitelijke hinderpaal voorthanden staat om van dit algemeen beginsel van strafvordering af te wijken.

Aangezien eindelijk er geen sprake kan zijn in den huidige staat van rechtspleging betichten te veroordeelen wegens dade van samenwerking aan een hoofdmisdrijf waarvan het rechterlijk bewijs niet aangebracht werd, en over hetwelk het onderzoek zelfs niet gedragen heeft;

Dat men namelijk noch weet of er werkelijk passagiers zijn die tot den tegenovergestelden oever overgegaan zijn, noch of ze in dit geval degelijk geen rechten betaald hebben en er aan schuld hebben;

Gelet op art. 159 van het Wetboek van rechtspleging in strafzaken,

Om deze redenen :

Rechtdoende tegensprekelijk :

De Rechtbank aanvaardt het beroep. Rechtdoende ten gronde, doet het vonnis a quo te niet;

Zegt voor recht dat de feiten aangehaald in de dagvaarding niet strafbaar zijn en bijgevolg ontslaat de betichten van de tegen hen uitgesproken straffen;

Vernietigt de dagvaarding en alles wat daarop gevolgd werd met inbegrip van het advies van het Openbaar Ministerie;

Zegt voor recht dat de daadzaken voor dewelke het Openbaar Ministerie de veroordeeling vraagt in graad van beroep nieuwe feiten daarstellen niet regelmatig voor de Rechtbank aanhangig gemaakt;

Aangezien de rechtbank onbevoegd is daarover te beslissen;

Rechtdoende op de besluiten der burgerlijke partij aangezien de

Rechtbank onbevoegd is daarover te beslissen, Veroordeelt de burgerlijke partij tot al de kosten. N. B. — Tegen dit vonnis werd er voorziening in Verbreking ingeslagen door het O. M. en de B. P.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ST NIKLAAS

16 October 1934.

Voorzitter : Mr De Cleene.

Referendaris : Mr Thuysbaert.

Pleiters : Mters Van Haelst en Orban.

I. KWAADWILLIGE RECHTSVORDERING. — AFWEZIGHEID VAN KWAAD OPZET. — VRAAG TOT SCHADEVERGOEDING ONGEGROND.

II. ONGEGRONDE INBESLAGNEMING. — VEROOORDEELING TOT DE KOSTEN.

III. TOELATING BEWAREND BESLAG TE LEGGEN VOOR 85.000 FR. INBESLAGNEMING EENER WAARDE VAN 150.000 FR. — SCHADEVERGOEDING.

I. *Eene vraag tot schadevergoeding wegens kwaadwillige rechtsvordering moet als ongegrond worden afgewezen wanneer geen kwaad opzet voorhanden is.*

II. *Wanneer tot eene bewarende inbeslagneming zonder gegronde reden werd overgegaan, doch zonder kwaad opzet, moet diegene welke daartoe overging alleen tot de kosten ervan worden veroordeeld.*

III. *Zoo hij bovendien het bedrag heeft overschreden waarvoor door het bevelschrift toelating werd verleend, moet de schade die hij hierdoor heeft veroorzaakt worden vergoed.*

Van Eemeren t/ Spitaels.

Aangezien verweerder bij wedereisch, veroordeeling vraagt van den aanlegger om hem 10.000 frank schadevergoeding te betalen wegens roekelooze en kwaadwillige rechtsvordering ;

Aangezien het niet blijkt uit de bestanddeelen der zaak dat aanlegger zijn rechtsvordering met kwaad opzet heeft ingespannen ;

dat, immers, de werkelijkheid van verweerders schuld tegenover den aanlegger, niet kan betwist worden ;

Dat, weliswaar de aanlegger zich vergist heeft omtrent de eischbaarheid zijner vordering ;

dat deze dwaling niet noodzakelijk de kwade trouw van den aanlegger bewijst ;

dat het feit zelf der inbeslagneming eveneens een gevolg dezer dwaling geweest is ; dat, ook te dien aanzien, de kwade trouw niet bewezen zijnde, verweerder genoegdoening zal bekomen door de veroordeeling van den aanlegger tot al de kosten der beslaglegging ;

Aangezien het nochtans blijkt uit de bestanddeelen der zaak, en namelijk, uit de schatting gedaan door den deskundige Noens, den 5 September 1934, dat de aanlegger goederen heeft in beslag genomen voor meer dan 150.000 franken, dan wanneer het bevelschrift van den heer voorzitter der Rechtbank, in d° 27 Juli 1934, hem slechts toeliet beslag tot bewaring te leggen op de goederen en camionnette van verweerder tot een bedrag van 86.000 franken ;

dat hierdoor de aanlegger zijn recht grootelijks is te buiten gegaan, met het gevolg dat verweerder, door deze wederrechtelijke beslagname, schade heeft geleden;

Dat deze schade ex aequo et bono op 1.000 franken mag begroot worden;

Om deze redenen,

De Rechtbank, alle tegenstrijdige besluiten verwerpende, verklaart den eisch ongegrond, wijst hem af, en vonnissende op den tegeneisch, veroordeelt den aanlegger om aan verweerder de som van 1000 franken te betalen als vergoeding der schade veroorzaakt door de beslaglegging, voor zooveel deze de perken door het bevelschrift van 27 Juli 1934 aangewezen is te buiten gegaan;

Verwijst, bovendien, den aanlegger in de kosten van het geding, de kosten van inbeslagneming medegerekend;

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN.

9e Kamer, 22 October 1934.

Voorzitter: M. Stappers.

Rechters: MM. Van der Veken en Drijvers.

Referendaris: M. Noppe.

Pleiters: Mters Ledoux (Brussel) en Gillain.

VENNOOTSCHAP. — VREEMDE VENNOOTSCHAP. — BETWISTING VAN HAAR WETTELIJK STATUUT. — BEWIJSLAST.

Ingeval van ontkenning vanwege den verweerder moet aanlegster, vreemde maatschappij bewijzen dat ze overeenkomstig de wetgeving van haar oorsprongsland een wettelijk bestaan heeft, dat de macht heeft om in rechte op te treden en dat de personen die verklaren haar te vertegenwoordigen wel degelijk gemachtigd zijn zulks te doen.

Schindler t/ Fuss.

Aangezien ingeval van ontkenning vanwege verweenders desaan gaande, zooals terzake, het aan aanlegster, vreemde maatschappij behoort te bewijzen dat zij gelijkvormig de wetgeving van haar oorsprongsland wettelijk bestaan heeft, dat zij macht heeft om in rechte op te treden, en dat de personen welke verklaren haar te vertegenwoordigen wel degelijk gemachtigd zijn zulks te doen (Louis Fredericq Principes de Droit Commercial Belge T II nr 1154, Pand. belges V° société, droit international, nr 84);

Aangezien dit bewijs door aanlegster niet ten genoegte voorgebracht wordt;

Aangezien geenszins als voldoende bewijs kan gelden de door aanlegster ingeroepen mondelinge verklaring door zekeren notaris Jan Strejzowsky afgelegd op 11 Juni 1923 betrekkelijk zekere inschrijvingen die tusschen de jaren 1880 en 1922 zouden gedaan geweest zijn in het Register für Gesellschaften Firmen des Kreisgerichtes Reichenberg;

Dat immers, afgezien van alle beoordeeling nopens de waarde welke dient gehedht te worden aan de mondelinge verklaring van bedoelde notaris Strejzowsky, deze verklaring, betrekking hebbende op

inschrijvingen van voor het jaar 1923 de Rechtbank niet inlicht nopens den huidige rechtstoestand der aanleggende maatschappij, en dat zij in ieder geval het bewijs niet inhoudt dat mevrouwen Joséphine Schindler te Gablonz en Ella Muller te Leipa, welke volgens de geboekte dagvaarding samen met anderen de aanleggende maatschappij verklaren te vertegenwoordigen, wezentlijk gemachtigd zijn zulks te doen;

Om deze redenen,

Akte verleende aan verweenders dat ieder van hen den eisch in elk zijner deelen schat op meer dan 10.000 frank, met het oog op den aanleg, en alle andere of tegenstrijdige besluiten verwerpende als ongegrond, verklaart de Rechtbank den eisch onontvankelijk; wijst aanlegster ervan af en veroordeelt haar tot de kosten.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

1e Kamer. — 25 Mei 1934.

Referendaris: M. Beckers.

Pleiters: Mters De Schrijver, Poplimont, Furnement (der balie van Brussel).

COMMISSARIS. — CONSIGNATIE. — VOORRECHT. — AANWEZIGE WAREN. — VROEGER GEDANE ONKOSTEN. — DRAAGWIJDTE VAN HET VOORRECHT.

Het voorrecht aan den consignataris ingevolge art. 14. H. W. verleend blijft beperkt bij de waren welke zich nog in consignatie bevinden, doch strekt zich uit over alle onkosten, spruitende uit vroegere commissieloonen en betreffende andere waren.

Ch. De Keyser t/ S. A. des Silices.

Aangezien de eisch gegrond is:

Aangezien inderdaad de verweester de niet voorgebrachte berekeningen van aanlegster niet betwist tenzij alleenlijk de berekening van een beloop van 901 frank dat de Rechtbank akte verleent aan aanlegger van deze niet betwisting;

Aangezien het met recht is dat verweester staande houdt dat de prijs der magazineering moet behouden worden aan vier franken.

Aangezien inderdaad verweester nooit de verhooging van 10 frank heeft aangenomen en zoo doende de oorspronkelijke prijs moet berekend worden;

Aangezien zodoende de prijs van 901 frank moet herleid worden tot fr. 543,20 en de sommen verschuldigd door verweester een totaal beloop bedragen van fr. 4533,05.

Aangezien temeer verweester betwist en niet betwist dat aanlegger een voorrecht heeft op de waren in hare magazijnen gebergd.

Aangezien inderdaad het recht van weenhouding slechts eene toepassing der exceptio non adimpleti contractus is en dit dus telkens telkenmale moet aangenomen worden dat de schuldvordering haar oorsprong vindt in het voorwerp dat men wil weerhouden.

Aangezien zodoende aanlegger het recht heeft te weigeren de waren af te leveren gezien en zolang

dat verweerster de kosten der magazineering niet betaald heeft of aanbiedt te betalen.

Aangezien de rechtsleer en de rechtspraak overeenstemmend zijn dit principieel aan te nemen en te bekrachtigen.

Aangezien te meer in uitvoering van artikel 14 Handelswetboek I, titel VII, aanlegger een voorrecht heeft spruitende uit het feit der consignatie; dat inderdaad luidens dit artikel de consignataris op dezelfde voet moet gezet worden als den commissaris; dat de waren geconsigneerd zijn geworden door verweerster bij aanlegger;

Aangezien dit voorrecht bestaat ten voordeel van den Consignataris zoolang de waren in zijn bezit gebleven zijn, hetgeen het geval is.

Aangezien nochtans verweerster ten onrechte beweert dat dit voorrecht slechts bestaat voor wat betreft enkel de kosten, opgelopen door de waren nog in magazijn, en de waren nog in magazijn niet kunnen dienen als pand voor vroegere kosten opgelopen door waren welke reeds afgeleverd zijn geworden;

Aangezien inderdaad artikel 14 in dien zin moet verstaan worden dat onder voorbehoud van het bezit der waren het voorrecht slechts slaat op de waren die de Commissionaris of consignataris nog in zijn bezit heeft, doch onder dit voorbehoud het voorrecht insgelijks inbegrijpt en draagt voor schuldvorderingen spruitende uit vroeger commissieloonen en betreffende de andere waren;

Aangezien inderdaad de beredeneering van Van de Perre, Referendaris der Handelsrechtbank van Brussel moet aangenomen worden; Zie Nouvelles deel I : : « Il s'établit souvent entre l'expéditeur et le commissionnaire une espèce de compte courant comprenant des entrées et des sorties successives de fonds et de marchandises; il importe donc que le privilège du commissionnaire pour les avances par lui faites puisse exercer sur toutes les marchandises qui lui sont expédiées; que les avances aient été faites avant ou après l'expédition le privilège doit frapper toutes marchandises dont le commissionnaire est nanti; »

Aangezien er zodoende dient teruggekomen te worden op eene vroegere rechtspraak gezien 1°) het nadeel dat aan den handel zou berokkend worden door inkrimping, van het voorrecht van den consignataris of commissionaris; 2°) gezien het bestaan eener loopende rekening, tusschen partijen en de voortdurende ingang en uitgang der waren welke eene noodzakelijkheid is;

Aangezien zodoende aanlegger gerechtigd is zijn voorrecht uit te oefenen op de waren nog in zijn bezit voor al de kosten spruitende uit de handelsbetrekkingen tusschen partijen;

Aangezien verweerster deze waren bij aanlegger gebergd heeft in eigen naam en voor eigen rekening en dus alleen aansprakelijk kan gemaakt worden voor de betaling der geverge sommen.

Om deze redenen :

De Rechtbank alle verdere besluiten verwerpende.

Veroordeelt S. A. Comptoir Maritime et Commercial te betalen aan Ch. De Keyser de som van vier duizend vijf honderd drie en dertig frank en 05 centiemen (4533,05) met de rechterlijke intresten en de kosten des gedings.

Verleent akte aan Ch. De Keyser en zegt voor recht dat hij gerechtigd is 1°) dat hij zich voorbehoudt de betaling te eischen vooraleer : alle afleve-

ring der waren, kosten van immagazineering voor de maand Mei; 2°) dat hij gerechtigd is het voorrecht in te roepen, beschreven in artikel 14 Handelswetboek Boek I, Titel VII om alle aflevering der waren te weigeren tot betaling der vermelde sommen ten huidige dage vervallen of nog te vervallen.

WERKRECHTERSRAAD VAN BEROEP DER PROVINCIËN ANTWERPEN EN LIMBURG.

18 Maart 1935.

Voorzitter : M. H. Van Oekel.
Pleiters : Mrs Verdellen en De Laet.

Bediendenkontrakt : Wanneer eene vroegere Samenwerkende Vennootschap, vormelijk wordt ontbonden en door eene nieuwe Samenwerkende Vennootschap wordt vervangen, met hetzelfde maatschappelijk doel, onder hetzelfde bestuur; en dat de bedienden der oude firma allen werkzaam worden gehouden bij de nieuwe firma, onder dezelfde voorwaarden als voorheen, moeten beide firma's aanzien worden als zijnde «eenzelfde patroon» om den termijn van 10 jaar te berekenen voorzien bij artikel 12 der wet van 1922 op het bediendenkontrakt.

Nieuwe Unex t/ Van Steen.

Gezien...

Aangezien de inleidende dagvaarding er toe strekt, de oorspronkelijke verweerster, thans beroepster, te doen veroordeelen tot het betalen eener gezamenlijke som van 12.193,20 frank, zijnde :

1) 6 maanden loon ten titel van opzeg op grond van een maandloon van 1700 fr., zegge 10.200 fr.

2) 700 fr. voor saldo van loon over de maand December 1932.

3) 850 fr., 400 fr., 47,20 fr. voor overuren, aandeel in winst, en betaling van telefoonkosten.

Aangezien partijen tot accoord zijn om den post sub 3 vermeld als verschuldigd zijnde te erkennen, en de betwisting, thans, zooals in eersten aanleg beperkt blijft, tot de twee hierboven vermelde posten der vordering.

Dat het vonnis a quo de beide posten heeft toegerekend (het saldo loon December 1932 enkel bij materiele vergissing niet in het beschikking gedeelte hernemende).

Dat de beroepster besluit tot de hervorming van het bestreden vonnis en afwijzing der vordering voor deze twee betwiste posten, terwijl beroepene besluit tot de eenvoudige bekrachtiging van het bestreden vonnis.

Aangezien het voor zooveel als noodig, past, veroordeeling uit te spreken over het erkende bedrag van 850 fr., 400 fr. en 47,20 fr., zijnde totaal 1297,20 frank.

Voorwat het saldo loon December 1932 : 700 frank beteft.

Aangezien het niet ernstig kan worden betwist, noch wordt betwist, dat minstens tot einde December 1932 het kontraktueel loon van den beroepene; 1700 frank per maand bedroeg, en dat hierop slechts 1000 frank betaald zijnde, hem het saldo van 700 frank uit dien hoofde verschuldigd blijft.

Voorwat betreft de schadevergoeding van 6 maanden loon ten titel van onrechtmatige ontslaging.

Aangezien uit de bestanddeelen der zaak, en de bescheiden voor den Werkrechtensraad van beroep voorgebracht, blijkt, dat bij aanbevelen schrijven van 30 December 1932 opzeg aan beroepene is betekend geworden tegen drie maanden nadien, zegge 1 April 1933.

Dat bij aangeteekend schrijven van 3 Januari 1933 de beroepene zijne rechten heeft voorbehouden op eenen opzegtermijn van zes maanden, beweerende gedurende meer dan 10 jaar in dienst geweest te zijn van denzelfden werkgever (artikel 12 der wet van 7 Augustus 1922 op het bediendenkontraakt) dat eindelijk, bij het verstrijken van den voormelden opzegtermijn van drie maanden, den ontslagen bediende, ten precairen en voorloopigen titel is in dienst genomen, tegen een verminderd loon van 1000 frank tot op den dag dat hij in Juli 1933 definitief is ontslagen geworden uit deze preciaire en voorloopige betrekking.

Aangezien geen loon wordt gevorderd, noch eenige betwisting bestaat, over het loon door beroepene verdiend en ontvangen sedert Januari 1933 tot aan zijn vertrek bij beroepster.

Maar aangezien zijn tot einde 1932 bestaande dienstkontraakt dat bij den voormelden opzegbrief van 30 December 1932 is ten einde gebracht, tegen 1 April daaropvolgend, slechts bij toepassing van voormeld artikel 1 der wet van 1922 kon eindigen, mits eenen opzeg van zes maanden, bij aldien het wordt erkend dat hij gedurende meer dan 10 jaar in dienst was van denzelfden patroon.

Dat dit door beroepster wordt betwist.

Maar aangezien de feiten hieromtrent als volgt kunnen worden samengevat:

Sedert 1920 is beroeper in dienst bij de Samenwerkende Vennootschap, voor het verhandelen van aardappelen te Mechelen «UNEX», onder de leiding en het bestuur van den bestuurder dezer maatschappij, zekeren heer Raymaekers; dat ten gevolge van zekere omstandigheden die hier niet nader dienen te worden onderzocht, noch beoordeeld, in den loop van 1932 deze maatschappij «UNEX» in likwidatie werd gesteld, en in hare plaats is opgetreden, met hetzelfde maatschappelijk doel, onder hetzelfde bestuur van heer Raymaekers voornoemd, en denzelfden vorm van Samenwerkende Vennootschap, maar onder de benaming «Nieuwe Unex».

Dat al het personeel van de vroegere maatschappij Unex, waaronder beroeper, bij de «Nieuwe Unex» is werkzaam gebleven onder identiek dezelfde voorwaarden van loon, werk en werkplaats als voorheen, dat enkel in den beheerraad en de samenstelling van de leden der maatschappij eenige wijziging, naar aanleiding van deze der oude firma heeft plaats gehad, en dat onder deze omstandigheden beroepene zijn werk is blijven voort verrichten tot einde 1932.

Aangezien volgens de algemeen geldende rechtspraak, in overeenstemming hieromtrent met de voorbereidende werkzaamheden en besprekingen der wet van 1922, in dergelijke omstandigheden, beroepene moet aanzien worden als hebbende onder de beide vormen van «Unex» en «Nieuwe Unex» gewerkt bij «denzelfden patroon», en indien dit zich gedurende meer dan 10 jaar heeft voorgedaan, zooals in onderhavig geval, dit hem het recht geeft om aanspraak te maken op eenen wettelijken vooropzeg van zes

maanden, bij zijnen opzeg einde December 1932, maandloon van 1700 frank.

Om deze redenen,

De Werkrechtensraad van beroep, kamer voor bedienden, alle verdere en tegenstrijdige besluitselen verwerpende, verklaart het beroep regelmatig in den vorm en ontvankelijk, en daarover rechtdoende, doet het eerste vonnis te niet, en hetzelfde hervormende en doende wat de eerste rechter hadde moeten doen, veroordeelt voor zooveel als noodig de beroepster om aan beroepene te betalen de sommen van 850 frank, 400 frank, 47.20 frank door haar als schuldig erkend; veroordeelt haar daaraanboven om te betalen voor saldo van loon over de maand December 1932 de som van 700 fr., verklaart voor recht, dat beroepene mocht aanspraak maken op een opzeg van zes maanden, en dit op basis van het toenmaals geldende kent hem uit dien hoofde toe de som van 10.200 fr. onder aftrok van wat hij gedurende de drie maanden van den hem beteekenden opzeg van 1 Januari tot 1 April 1933 kan zijn uitbetaald geworden, Veroordeelt de beroepster tot de kosten.

BIBLIOGRAPHIE

WETBOEK VAN STRAFRECHT

(Officieele tekst), volledig bijgewerkt met de aanvullende strafwetten tot de wet van 29 Juli 1934, en met een alphabetisch register, In-8°, 198 blz. Prijs 15.— frank.

Deze uitgave (L. J. Kryn, Brussel) is volledig, de tekst die in den Moniteur verscheen is niet volledig. Daarenboven bevat deze uitgave alle aanvullende strafrechten: Kinderbescherming; Abnormalen en gewoontemisdadigers; bepalingen van kieswet; verboden wapens; private militie, enz.

Het Koninklijk Besluit, waarbij deze tekst officieel goedgekeurd wordt bepaalt dat deze alleen mag gebruikt worden voor het opmaken van openbare akten en voor het onderwijs. Deze uitgave is in elken boekhandel te bekomen.

Jean DELVAUX. — Droits et Obligations des Entrepreneurs de travaux. — Troisième édition revue et augmentée. — Etablissements Bruylant, Brussel, 1934. — 45.— frs.

Het is in 1910 dat de eerste uitgave verscheen van het zoo gunstig gekend werk van den heer Delvaux over de rechten en verplichtingen der aannemers.

Thans is er een derde editie nodig en gedurende al dien tijd heeft schrijver voortdurend zijn werk verbeterd, het aangevuld met gegevens van rechtspraak en er alle nieuwe vraagstukken in behandeld die zich in de laatste jaren zoo zeer hebben vermenigvuldigd. Het werk brengt ons ook de laatste rechtspraak over de zeer gewichtige vraag der imprevisie, die van zoo groot belang is voor de kontrakten van aanneming en die thans meer dan ooit in de periode van onvastheid der munt het voorwerp is van besprekingen en betwistingen.

Zeer methodisch onderzoekt schrijver achtereenvolgens de verhoudingen van aannemer met den eigenaar, den bouwmeester, de onderaannemers en met de werklieden, om eindelijk het laatste deel van zijn werk te wijden aan het vraagstuk der verantwoordelijkheid.

Geen enkel geval ontsnapt aan het volledig en grondig onderzoek van den schrijver.

Het boek is te algemeen gekend opdat we langer zouden moeten wijzen op zijn groote verdiensten.

We wenschen er slechts de aandacht op te vestigen dat de laatste uitgave in zoo belangrijke mate vermeerderd werd, dat het onontbeerlijk zal zijn haar alleen te raadplegen bij alle betwistingen die zich op het gebied van het aannemingskontraakt voordoen.

J. M.

VERDIENDE ONDERSCHIEDING

De heer J. A. STELLFELD, rechter in de Rechtbank van eersten aanleg te Antwerpen, die tevens een van onze fijnzinnigste en meest bevoegde musicologen is, heeft zoo pas een werk voltooid gewijd aan den toondichter Pevernagie (Andries Pevernagie. — 1543-1591. — Zijn leven. Zijn werken.)

Deze belangrijke studie, betreffende een onzer weinig gekende nationale toondichters, is op 25 Mei l.l. bekroond geworden door de koninklijke Vlaamsche Academie, die tevens besloten heeft het werk te drukken en uit te geven.

Dat deze hooge onderscheiding aan den heer rechter Stellfeld werd toegekend zal al degenen verheugen die bewonderend waardeeren hoe hij, naast de nauwgezette vervulling zijner beroepspligten, heel zijn leven wijdt aan de studie der muziekgeschiedenis, een wetenschap die zoo uitzonderlijk veel eischen stelt aan diegenen die haar beoefenen.

Ons Vlaamsche juristen verheugt het vooral dat dit bekroond werk werd opgesteld in onze taal, en de heer Stellfeld aldus een belangrijke bijdrage heeft geleverd tot de verrijking van onzen wetenschappelijken en artistieke schat.

Het Rechtskundig Weekblad biedt aan den geleerden musicoloog, rechter J. A. Stellfeld, zijn oprechte gelukwensen aan.

Vlaamsch Rechtgenootschap te Leuven

Het Vlaamsch Rechtgenootschap te Leuven heracht op Zondag, 2 Juni, den verjaardag van zijn 50-jarig bestan. Deze herdenking viel samen met de herdenking van de heropening der Universiteit honderd jaar geleden en met de viering van het 25-jarig rectoraat van Monseigneur Ladeuze.

He trechtgenootschap hield een plechtige zitting 's morgens te 10 ure in een der zalen van het prachtige kasteel te Heverlee. Een zeer talrijk gehoor woonde de zitting bij. In de eerste plaats vermelden wij zijne Excellentie de heer Deckers, Minister van Defentie van Nederland, de Heer Minister Rubens, staatsminister Van Cauwelaert, en eindelijk talrijke magistraten, advocaten en notarissen.

De vergadering werd geopend en geleid door pro-

fessor Van Dievoet. De herdenkingsrede werd gehouden door professor Collin. Elders in dit nummer wordt de rede van Prof. Collin in haar geheel afgedrukt. Professor Collin schetste het ontstaan van het Rechtsgenootschap, het opkomen der gedachte van de vervlaamsching, den invloed van het rechtsgenootschap meer speciaal voorwat de vervlaamsching der rechtsfaculteit betreft. Hij toonde aan hoe de verschillende gebeurtenissen in het land hunne inwerken op de vervlaamsching hebben doen gelden, hoe vooral na den oorlog deze vervlaamsching voor goed een aanvang nam, zoodat op dit oogenblik de gansche rechtsfaculteit ontdubbeld is. Hij bewees aan de hand van talrijke statistieken dat de jonge Vlaamsche rechtsfaculteit minstens zoo stevig en degelijk wetenschappelijk werk levert als de Fransche. Hij gaf een overzicht van de resultaten behaald op de inter-universitaire prijskampen, overzicht waaruit blijkt dat de Vlamingen hier een eersten rang hebben weten te veroveren.

Na Professor Collin werd het woord nog gevoerd door Minister Deckers die den groet bracht van het Noorden en een warmen oproep deed voor een meer direkte samenwerking tusschen Noord en Zuid op alle gebied.

Deze herdenking, die niet alleen een herdenking van het bestaan van het Rechtsgenootschap bleef maar, door het licht waarin professor Collin zijne uiteenzetting stelde, werd tot een feestelijk onderlijnen van de vervlaamsching der rechtsfaculteit te Leuven, is een mijlpaal in de geschiedenis van de vervlaamsching van het rechtsleven. Tezamen met de stemming van de wet op de vervlaamsching van het gerecht geeft zij aan deze dagen een buitengewone betekenis in den ontwikkelingsgang van het Vlaamsch cultureel leven. Dit werd trouwens duidelijk op het voorplan gesteld door Monseigneur Cruysberghs in zijne feestrede bij het Banket dat volgde in den namiddag. Monseigneur Cruysberghs betoogde inderdaad dat het doel niet mocht zijn de Vlaamsche leergangen te maken tot een kleinere zuster der Fransche kursussen, maar integendeel te komen tot een Vlaamsche Universiteit met een zuiver Vlaamschen geest.

H. J.

RECHTERLIJK LEVEN

BOND DER RECHTSGELEERDE BIJZITTERS

VARIA

Zondag, 2 Juni, heeft de Bond der rechtsgeleerde Bijzitters zijn bureel gedeeltelijk hernieuwd als volgt:

Voorzitter : Ed. Vlietinck (Antwerpen);
1e Ondervoorzitter : Behets (Brussel);
2e Ondervoorzitter : Vitry (Charleroi);
1e Schrijver : Callewaert (Brussel);
2e Schrijver : Haché (Gent).

VLAAMSCH E JURISTEN

Abonneert U op het «Rechtskundig Weekblad»

UIT DE PERS

De wijziging van het Kiesrecht in Rusland

Uit een artikel van dr. B. Raptchinsky in het «Haagsche Maandblad», over den nieuwen koers in Rusland:

Het sowjet-kiesstelsel is uiterst gecompliceerd. Het algemeen, gelijk, geheim en evenredig kiesrecht, dat de voorloopige regeering in den Zomer van 1917 aan de bevolking van Rusland toegekend had, is door Lenin afgeschaft. Hij voerde het principe in, dat alleen de arbeiders en arme boeren het kiesrecht bezitten, de overige groepen van de bevolking bezitten dat kiesrecht alleen voorwaardelijk: zoodra de overheid merkt, dat iemand tegen het sowjet-regiem ageert, kan zij hem het kiesrecht ontnemen. Dat geldt overigens ook voor de arbeiders en arme boeren. De wet bevatte geen nadere aanwijzingen, op welke wijze die anti-sowjet gezindheid aangetoond moet worden, met het gevolg, dat die bepaling tot veel willekeur heeft geleid.

Zoo ontstond de talrijke groep der «lisjentsy», dus menschen zonder kiesrecht; hiertoe behoorden vóór alles de gewezen bourgeois, edellieden, geestelijken van alle gezindten, tsaristische ambtenaren, officieren, politieagenten alsook hun kinderen, later werden veel z.g. «koelaki» (weggestelde boeren) bij die groep gevoegd; tijdens de talrijke oppositie-bewegingen in den boezem van de regerende partij werden veel communisten bij de «lisjentsy» gevoegd. De lisjentsy zijn ware paria's, omdat een sowjet-burger tegelijk met het stemrecht alle rechten verliest: hij kan geen werk vinden, zijn kinderen worden uit de scholen geweerd, hij heeft geen recht op een woning, hij krijgt geen gerantsoeneerde goederen, moet voor alles veel meer betalen dan zij, die wel stemrecht hebben, hij is aan de willekeur van de plaatselijke overheid overgeleverd, voor wie de lisjentsy een object van afpersingen zijn enz. Daarom doen de Russen al het mogelijke om het kiesrecht te bemachtigen, waarbij omkoopertij, vervalsching van documenten, het zich toeschrijven van een proletarische origine enz. een belangrijke rol spelen.

Het gaat dus niet om het kiesrecht zelf, dat de menschen tamelijk onverschillig laat, maar om het recht op arbeid en het minimum gemakken, die de sowjet-burger kent. Wat het kiesrecht zelf betreft, zoo komt het neer op het recht op een door de plaatselijke communistische cel voorgestelde lijst te stemmen. De inwoners van een dorp kiezen vertegenwoordigers, die samen met de vertegenwoordigers van andere dorpen van het district een bepaald aantal vertegenwoordigers kiezen voor de provinciale kiezersbijeenkomst, waar de vertegenwoordigers van alle districten en van de steden afgevaardigden naar het «parlement» kiezen, dat slechts voor een korten tijd bijeenkomt en op alles, wat de regeering voorstelt, ja en amen kan zeggen. Uit tactische overwegingen nemen de cellen in hun lijsten een zeker aantal niet-communisten op, waarvan het percentage telkens te Moskou vooraf vastgesteld wordt. Daarna heet het, dat er bij de verkiezingen zooveel communisten en zooveel «partijloozen» (wie geen lid van de communistische partij is, heet «partijloos», omdat andere partijen verboden zijn) gekozen zijn. Dezelfde verkiezingen gelden ook voor de keuze van alle plaatselijke instellingen. Overigens zijn al die plaatselijke en gewestelijke sowjets slechts een fictie. Het bestuur bevindt zich steeds in de handen van een door de overheid aangewezen persoon. Bij de getrapte verkiezingen, waarbij telkens de lijst der te kiezen personen door de overheid vooraf vastgesteld wordt, die als een reusachtige zeef werkten, raakten de vertegenwoordigers van het platteland steeds meer op den achtergrond en de vertegenwoordigers der stedelijke bevolking kregen de leiding.

Zoo is het T.S.I.K. (Centr. Uitv. Comité), dat ruim 600 leden telt en volgens de grondwet het opperste wetgevendelichaam is, in de practijk slechts een decoratieve instelling (als b.v. de Duitsche Rijksdag). De meeste wetten worden door de praesidium van dat comité, door de regeering en door de leiding der bolsjewistische partij uitgewerkt en afgekondigd zonder dat het T.S.I.K. er in gekend wordt.

Schr. komt dan tot de nieuwe regeling:

Ofschoon in het voorstel van Molotow over algemeen kiesrecht gesproken wordt, is de door hem voorgestelde regeling dit geenszins, omdat de lisjentsy geen kiesrecht krijgen, en hun aantal op vele miljoenen geschat wordt. De eenige concessie, die Molotow bereid was te doen, bestond hierin, dat de lisjentsy die in de concentratiekampen gedwongen arbeid verrichten en daarbij getoond hebben betrouwbare burgers te zijn geworden, kiesrecht zullen verwerven en dus tevens alle burgerrechten. Hoe vaag deze belofte ook is, kan zij toch in de toekomst tot werkelijk algemeen kiesrecht leiden, of tot iets dat er veel overeenkomsten mee zal vertoonen. Wel zal het den geestelijken, gewezen edellieden en kapitalisten veel moeite kosten om het begeerde kiesrecht te verwerven, maar op den duur zullen de meeste hunner dat recht wel krijgen, ten minste indien de sowjet-regeering haar belofte nakomt.

Het kiesrecht zal niet alleen algemeen (of bijna algemeen) zijn, maar tevens gelijk en direct. Dat zal dus tot gevolg hebben, dat het platteland in het parlement en de gewestelijke sowjets beter vertegenwoordigd zal zijn dan thans, waar de arbeiders de meerderheid hebben. In de toekomst zal de meerderheid der leden de boeren vertegenwoordigen. In het begin zal dit weinig verandering in de samenstelling van die lichamen brengen, omdat de afgevaardigden toch door de overheid aangewezen worden, maar op den duur kan het den boeren een zekere mate van invloed op den gang der zaken in den staat verschaffen, zij het niet direct en alleen in economische vraagstukken, doch wij hebben reeds geschreven, dat de economische vraagstukken den Russischen boer (en den Rus in het algemeen) meer interesseeren dan politieke en juridische vraagstukken.

Van veel belang zijn bovendien de volgende bepalingen. De verkiezingen worden geheim, waardoor dus het principe van de openbaarheid der stemmingen, dat de bolsjewiki als proletarisch beschouwden, prijsgegeven wordt en door het «kapitalistische» princip van geheime verkiezingen vervangen. Tot nu toe vonden de verkiezingen op ongeregelde tijden plaats. Nu zullen de verkiezingen om de 4 jaar plaats vinden, alweer net als in de «kapitalistische» landen.

Wat heeft de sowjetregeering er toe gebracht om die ingrijpende veranderingen in het sowjet-kiesstelsel aan te brengen? De plechtigheid, waarmede de veranderingen in het kiesstelsel aangekondigd zijn was voor het buitenland bestemd, maar de maatregel zelf is een gevolg van den druk in het binnenland en daarbij niet van de bevolking, die geterroriseerd is, maar van de leden der bolsjewistische partij, vooral van de jeugd.

Als alle dictators van dezen tijd, steunt Stalin op de jeugd. De jeugd heeft hem in staat gesteld het verzet tegen de vijfjarenplannen te breken, de jeugd werkte met extase, zij gaf al haar krachten, al haar vuur aan den «opbouw van het socialisme». Den laatsten tijd wordt zij er zich steeds meer van bewust, dat iets niet in den haak is. De Komsomollers (leden van den bond der communistische jeugd), beklagen er zich over, dat zij elke vrijheid missen, dat de overheid hun voorschrijft, hoe zij moeten denken, hoe zij op elke kleinigheid moeten reageeren. De betrekkelijk onschuldige vormen van ontevredenheid maakten na eenigen tijd plaats voor verbittering. Sommige kringen van de Komsomollers zijn zelfs zoo ver gegaan, dat zij terroristische aanslagen op de vertegenwoordigers van de bolsjewistische bureaucratie organiseerden. Nikolajew, de moordenaar van Kirow, behoorde tot

deze groep. Daarom ontstond er in het Kreml te Moskow een paniek na den moord op Kirow.

Stalin heeft een onderzoek ingesteld en daarna maatregelen getroffen. Vóór alles heeft hij door talrijke terechthellingen de bewegingen trachten lam te slaan. Daarna besloot hij de jeugd gelegenheid te geven zich over sommige onderwerpen vrij te uiten, aan heusche verkiezingen deel te nemen, de illusie te hebben van een politiek leven naar Westersch model. De algemeene verkiezingen moeten als een veiligheidsklep dienen en de energie van de jeugd absorbeeren. Op den duur zal de jeugd zich natuurlijk niet tevreden stellen met deze concessie, maar voorloopig zal de maatregel zijn uitwerking niet missen.

Stalin kon die concessie doen, omdat alles toch bij het oude blijft. De verkiezingen in Duitschland hebben aangetoond, dat het algemeen kiesrecht, zelfs bij geheime stemming, mits goed georganiseerd en geleid, een gehoorzaam werktuig in de handen van den dictator kan zijn. Het stelsel van één partij blijft natuurlijk gehandhaafd. Er zal dus slechts één lijst ingediend mogen worden, n.l. die welke de communistische partij in overleg met de plaatselijke overheid zal samenstellen. De bevolking zal dus het recht hebben op die lijst te stemmen of zich van stemming te onthouden. In het Kreml rekent men er op, dat het algemeen en geheim kiesrecht in plaats van een verzwakking een versterking van de positie van Stalin zal meebrengen.

Van de hand van onzen confrater Mr. Delwaide verscheen in «De Morgenpost» onderstaand artikel:

De Vervlaamsching van het Gerecht aangenomen

Dat niemand zich inbeelde dat thans de Vlaamsche Beweging ten einde loopt. De Vlaamsche beweging begint pas.

Gisteren werd dan eindelijk door de Kamer de wet op de vervlaamsching van het Gerecht aangenomen.

De tekst, die op 11 April l.l., door den Senaat was aangenomen, werd, ongewijzigd, door de Kamer bekrachtigd, zoodat bij den aanvang van het aanstaande rechtelijk jaar, op 15 September e.k., de wet van kracht wordt.

De Vlamingen zullen over dit resultaat geen zegelied aanheffen, maar zij zullen het toch met voldoening begroeten.

Voor geestdrift bestaat er geen reden, omdat in de wet, met name wat Brussel betreft, bepalingen voorkomen die ver beneden onze wenschen blijven. Voor de vrederechten der Vlaamsche kantons van het arrondissement Brussel zal, zooals voor de andere rechtscollèges van het Vlaamsche land, geheel de rechtspleging in het Nederlandsch moeten geschieden. Maar voor de rechtbanken te Brussel zelf blijft de Nederlandsche taal in feite uitgesloten, terwijl de inschakeling van Ganshoren, Evere en Ste-Agatha-Berchem in het Brusselsch regiem het onkruid der verfransching in die gemeenten nog wasdom zal bijzetten. Ieder Vlaamschgezinde gevoelt de voortdurende afbrokkeling van het Vlaamsch gebied rond Brussel als eene vernieling van het gemeenschappelijke Vlaamsch bezit. En het is te hopen dat een elementair gevoel van Vlaamsch zelfbehoud de Vlamingen spoedig tot gemeenschappelijk verweer tegen de steeds verder van uit Brussel in het Vlaamsch grondgebied voortdringende verfransching zal doen besluiten.

Intusschen zou het o.i. eene fout geweest zijn de wet op de vervlaamsching van het gerecht naar den Senaat terug te zenden en daarmee het risico te loopen de onmiddellijke verwezenlijking te verbeuren van de onbe-

twistbaar aanzienlijke voordeelen die deze wet voor het Vlaamsch herstel medebrengt. Want de wet op de vervlaamsching van het gerecht is wellicht de meest doeltreffende taalwet welke de Vlaamsche beweging wist te veroveren.

Tot nog toe was het gerecht in Vlaanderen eene brucht van franskiljonisme. Een goed deel van de magistraten en advocaten in het Vlaamsche land behoort tot de verfranschte burgerij. Hun onvoldoende kennis van het Nederlandsch, hun gemakzucht en hun eigen belang hebben voor gevolg gehad dat een eeuw lang Vlaamsche menschen in hun eigen streek gedagvaard en gevonnist werden in eene taal die zij niet verstonden.

Aan dien ergerlijken wantoestand zal thans voor goed een einde worden gesteld.

Doch daarenboven is het voor eene normale rechtsbeoordeling en voor eene gezonde volksgemeenschap eene vereischte dat de magistraten en de advocaten in nauwe voeling leven met het volk, zijne mentaliteit begrijpen, zijne taal kennen en van zijne cultuur doordrongen zijn.

Dat doel kan door de hervorming, die in de Kamer werd gestemd, bereikt worden.

Voortaan zal geheel de rechtspleging voor al de rechtsmachten in het Vlaamsche land uitsluitend in de Nederlandsche taal moeten geschieden, en dit op straf van nietigheid welke van ambtswege door den rechter wordt uitgesproken, zoodat alle mogelijkheid om in de procedure van het principieel landstaal-voertaal af te wijken, uitgesloten is.

In strafzaken heeft de Senaat een artikel ingelascht dat op eerste zicht de deur voor een inbreuk op het beginsel der eentaligheid van het strafgerecht scheen open te laten.

Uit de toelichting die Dinsdag in de Kamer door den verslaggever, M. Marck, over dit artikel is verstrekt, blijkt echter dat het ook in strafzaken niet mogelijk zal zijn de voertaal der procedure op een willekeurig verzoek van den verdachte te wijzigen. Dergelijk verzoek mag door de rechtbank niet ingewilligd worden wanneer mocht blijken dat de verdachte voldoende Nederlandsch kent om de behandeling der zaak in deze taal te volgen. In geen geval kan het verzoek van den verdachte om voor eene Vlaamsche rechtbank zijne zaak in het Fransch te zien behandelen voor gevolg hebben dat het openbaar ministerie of de burgerlijke partij zouden gehouden zijn, op hunne beurt, van de Fransche taal voor hun rekwisitorium of pleidooi gebruik te maken.

En wanneer wij dan bedenken dat reeds nu het gebruik der Fransche taal voor de Vlaamsche strafrechtbanken tot de uitzonderingen behoort, is het werkelijk niet te vreezen dat in de toekomst art. 23 der wet tot noemenswaardige afwijkingen van het principe der eentaligheid van het strafgerecht aanleiding zal geven.

Het zou ons te ver leiden, moesten wij de nieuwe wet in haar geheel ontleden. Wij meenen te mogen bevestigen dat zij, in het Vlaamsche land, een grooten vooruitgang beteekent voor de Vlaamsche beweging. En wij willen hier niet nalaten M. Marck hulde te brengen voor het constructief werk dat hij in verband met deze hervorming geleverd heeft.

Wij beschikken thans over een taalwettensstelsel dat in groote mate zal bijdragen tot de cultureele ontwikkeling van ons volk.

Wil dat zeggen dat wij nu verder onze Vlaamsche strijdvaardigheid den demper kunnen opzetten? Integendeel. Nu eerst begint het groote werk: de ontwikkeling van een eigen Vlaamsche activiteit in al de takken van ons staatkundig, cultureel, maatschappelijk en economisch leven.

Dat niemand zich inbeelde dat thans de Vlaamsche beweging ten einde loopt.

WETGEVING

WET VAN 16 APRIL 1935 OP DE VERGOEDING VAN DE DOOR DE KRANKZINNIGEN EN ABNORMALEN VEROORZAAKTE SCHADE.

LEOPOLD III, Koning der Belgen,

Aan allen, tegenwoordigen, en toekomstenden, Heil.

De Kamers hebben aangenomen en Wij bekrachtigen hetgeen volgt:

Artikel 1. Boek III van het Burgerlijk Wetboek wordt door de volgende bepaling aangevuld:

Titel IVbis. — Vergoeding van de door de abnormalen veroorzaakte schade.

Art. 1386bis. Wanneer een persoon, die aan krankzinnigheid lijdt of door erge geestesstoornissen of geesteszwakheid is aangedaan, waardoor hij onbekwaam wordt zijne daden te beheerschen, iemand anders schade toebrengt, kan de rechter hem veroordeelen tot de algeheele of gedeeltelijke vergoeding, tot dewelke hij zou gehouden zijn, indien hij bekwaam was zijne daden te beheerschen.

De rechter doet uitspraak naar billijkheid, daarbij rekening houdende met de omstandigheden en met den stand van partijen.

Art. 2. Artikel 1425 van het Burgerlijk Wetboek wordt door de volgende bepaling vervangen:

De tegen den man bij toepassing van artikel 1368bis uitgesproken veroordeelingen, kunnen op de goederen van de gemeenschap vervolgd worden behoudens de aan de vrouw verschuldigde vergoeding.

Art. 3. Hoofdstuk IV van de wet van 17 April 1878 wordt aangevuld als volgt:

Art. 29. De bepalingen van dit hoofdstuk zijn van toepassing op de publieke vordering en op de burgerlijke vordering, ingesteld uit hoofde van een feit dat door de wet misdrijf wordt genoemd en gepleegd wordt door een persoon die aan krankzinnigheid lijdt of door erge geestesstoornis of geesteszwakheid is aangedaan waardoor hij onbekwaam is zijn daden te beheerschen.

Kondigen de tegenwoordige wet af, bevelen dat zij met 's Lands zegel bekleed en door den Moniteur bekendgemaakt worde.

Gegeven te Brussel, den 16 April 1935.

* * *

Wij deelen hieronder het zeer belangrijk verslag mede van de Senaatscommissie, opgesteld door Senator P. M. Orban.

* * *

COMMISSIEVERGADERING VAN 21 MAART 1935

VERSLAG UIT NAAM VAN DE COMMISSIE VAN JUSTITIE, BELAST MET HET ONDERZOEK VAN HET WETSONTWERP OP DE VERGOEDING VAN DE DOOR KRANKZINNIGEN EN ABNORMALEN VEROORZAAKTE SCHADE

Aanwezig: de heeren Ligy, voorzitter; De Clercq Joseph; De Clercq Jean-Joseph; Hanquet, Hicguet, Lebon, Rolin, Van Fleteren en Orban, verslaggever.

Mevrouw, Mijne Heeren,

Het wetsontwerp op «de vergoeding van de, door krankzinnigen en abnormalen, veroorzaakte schade» werd eenparig en zonder bespreking door de Kamer der Volksvertegenwoordigers aangenomen, in haar vergadering van 17 Mei 1934.

Uit dezen bekwamen spoed moge tevens blijken de wijsheid en de voorzichtigheid van het Belgisch Parlement.

Daaruit mag men evenwel niet afleiden dat dit ontwerp, ten aanzien van de beginselen die het stelt, buitengewoon eenvoudig ware en geen stof voor discussie zou bieden.

Het doet integendeel een der zwaarwichtigste en meest besproken vraagstukken van dezen tijd rijzen: dit van den grondslag zelf der burgerlijke verantwoordelijkheid.

Dient ongerept behouden te blijven het postulaat van de subjectieve verantwoordelijkheid gesteund op de persoonlijke schuld en, zoo ja, hoe dan de verantwoordelijkheid gewettigd van diegenen die, uiteraard, geen fout kunnen begaan, vermits zij van verstand en onderscheidingsvermogen zijn beroofd? Of past het integendeel beslist over te gaan tot het begrip der objectieve verantwoordelijkheid gesteund op het misico, het voordeel of elk ander criterium?

Het vraagstuk is ingewikkeld en wij zullen er ons wel voor hoeden het in dit verslag aan te watten. Het zou ten hoogste passen met de overgrote meerderheid der deskundigen «in limine» vast te stellen dat het Burgerlijk Wetboek, in zijn artikelen 1382 tot 1386, onbetwistbaar het stelsel heeft gehuldigd van de subjectieve verantwoordelijkheid op grond van het schuldbegrip.

De Belgische auteur die dit onderwerp onlangs heeft behandeld — en ieder weet met welk gezag — meent in dit opzicht een zeer duidelijke stelling in: «ofschoon dit punt in twijfel werd getrokken op het einde der XIXe eeuw en bij den aanvang der XXe, op een tijdstip dat het veelvuldig aanrichten van schade aanleiding was tot geschillen over den grondslag der burgerlijke verantwoordelijkheid, staat het volkomen vast, dat het stelsel der verantwoordelijkheid wegens schuld ditgene is, dat werd aangenomen door de auteurs van het Burgerlijk Wetboek. Deze hebben zichtbaar verwezen naar het oude recht, waarin de vraag nooit werd gesteld. Het is eveneens dit waaraan de Belgische wetgever tot nog toe trouw schijnt te zijn gebleven en waarbij de Belgische rechtspraak zich aansloot. (H. De Page, «Traité Élémentaire de Droit Civil Belge», t. 2, Bruxelles, 1934, blz. 783).

Met genoegen wijzen wij hier op de meening van den Franschen hoogleraar André Breton, in een nota gewijd aan de burgerlijke verantwoordelijkheid der krankzinnigen. «Zoolang, schrijft de heer Breton, artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek blijft wat het is, zal de schuld de eenige algemeene bron van verantwoordelijkheid van de persoonlijke daad zijn; van een anderen kant onderstelt de schuld een bewusten en vrijen wil, dien men niet bij den krankzinnige aantreft en het is een misbruik van woorden te beweren, dat krankzinnigheid schuld in zich sluit.» (André Breton, «Note sous l'arrêt de la Cour de Montpellier du 30 juillet 1930»; Sirey, 1931, II, blz. 33).

Het staat dus vast dat in België, evenals in Frankrijk en ook in Nederland (1), het stelsel der schuld steeds aan den grondslag blijft van de verantwoordelijkheid;

ook zijn rechtsleer en rechtspraak eensgezind om te beslissen, dat de redeloze mensch onverantwoordelijk is, zoowel in burgerlijk als in strafrecht.

Wij bepalen er ons bij hieronder de auteurs aan te geven die, in den jongsten tijd, geroepen werden uit hoofde hunner werkzaamheden, stelling te nemen in het debat, alsmede enkele rechterlijke uitspraken:

a) Rechtsleer: Jossierand: « Cours de Droit civil positif », t. 2, n°s 445 tot 447. — Planiol en Ripert: « Traité pratique de Droit civil par Esmein », n°s 496 tot 498. — Bonbecarère, Laborde-Lacoste en Crémieux: « Précis de Droit civil », t. 2, blz. 56. — Bonbecarère: « Précis de Droit civil », t. 2, blz. 413. — Colin en Capitant, 7e uitg., t. 2, n° 188. — Demogue: « Traité des Obligations », t. 3, n° 304. — De Page: « Traité élémentaire de Droit civil belge », t. 2, n°s 914 en 936 bis. — Rutsaert: « Le Fondement de la Responsabilité civile », blz. 60. — Dabin: « La Philosophie de l'Ordre juridique positif », blz. 521. — Kluykens: « De Verbintenissen », Gent, 1931, blz. 395. — Over de algemeene strekkingen van het Burgerlijk Wetboek in wijsgeerig opzicht, raadplege men: Bonbecarère: « La Pensée juridique française », Bordeaux 1933, deel I, blz. 509. Voor het Duitsche recht, vergelijk: Wilhelm Sauer: « Lehrbuch des Rechts- und Social-Philosophie », Berlijn, 1929, blz. 129 en volgende. Het standpunt van den auteur dat wordt gedeeld door de meeste Duitsche rechtsgeleerden, kan worden samengevat in dezen volzin: Menschliche Verantwortlichkeit ist nur bei Annahme der « Einführung in die Rechtswissenschaft », 2^e uitg., Berlijn, Willensfreiheit möglich. (blz. 130). Zie ook: Hedemann: « Einführung in die Rechtswissenschaft », 2^e uitg., Berlijn, 1927, blz. 236. Das B. A. B. ist vom Verschuldigungsprinzip beherrscht: Nur wer die Schuld trägt soll haften.

b) Rechtspraak: Cass. fr., 21 October 1901, Pas. 1902, IV, 35. — Brussel, 12 December 1894, B. J. 1894, col. 678. — Antwerpen, 28 November 1934, « Rechtskundig Weekblad », 1934, blz. 418. — Contra Montpellier, 31 Mei 1866, D. P. 1867, II, blz. 3. — Perpignan, 15 Mei 1907, D. P. 1907, V, 38.

In de meeste gevallen niettemin druischt de onverantwoordelijkheid van den krankzinnige, die iemand nadeel berokkent, in tegen onze gevoelens van rechtvaardigheid en het valt niet zwaar de reactie nader te bepalen die zich daartegen in verschillende landen doet gelden. Deze reactie liet zich ook gevoelen in de rechtsleer en de rechtspraak, die meestal het beginsel der schuld trachten overeen te brengen met de eischen der billijkheid.

Om deze strekkingen te kunnen beoordeelen stellen wij ons voor daarvan een vlug en bondig overzicht te geven in het eerste deel van dit verslag. Het tweede wordt gewijd aan het onderzoek van het ontwerp dat aan Uwe Commissie werd voorgelegd. Het zal daarvan de algemeene strekkingen aangeven alsmede zijn veld van toepassing en het zal vervolgens den juridischen grondslag onderzoeken waarop het ontwerp steunt. In den loop dezer uiteenzetting zullen wij de stelling behandelen van de patrimoniale verantwoordelijkheid, die op schrandere wijze door den geachten verslaggever van de Kamercommissie voor Justitie werd verdedigd, alsmede de stelling van de billijkheid zonder meer, die meer in de gunst ligt van de Regeering en van het Bestendig Comité van den Raad voor Wetgeving.

Om te besluiten zullen wij ons veroorloven aan de goedkeuring van de Senaatscommissie voor Justitie, een stelsel voor te leggen dat tevens beantwoordt aan het rechtvaardigheidsgevoel en aan het privaatrechtelijk begrip van onderstand, dat, naar onze meening, aan het ontwerp, waarover de Senaat moet beraadslagen, een grondslag geeft die juridisch juist is dan de theorie van de verantwoordelijkheid der vermogens.

EERSTE HOOFDSTUK.

De beweging rond de verantwoordelijkheid der krankzinnigen op het stuk van wetgeving, rechtsleer en rechtspraak.

Sectie I. — Vergelijkende wetgeving.

De Memorie van Toelichting van de Regeering heeft ons enkele teksten aangehaald die in de jongste jaren in verschillende landen werden aangenomen. (Kamer der Volksvertegenwoordigers, zitting 1933-1934, Stuk n° 97). In de tweede bijlage van dit verslag geven wij deze teksten als punten van vergelijking die ons van belang schijnen.

Thans kan men in drie teksten de stelsels indeelen die de studie van het vergelijkend recht ons leert kennen:

I. Het stelsel van het Fransch recht, dat met het onze overeenstemt en dat nog tot heden ten dage dit is van de Nederlandsche, Italiaansche, Tunesische, Marokkaansche en Roemeensche wetgevingen. Het sluit elke verantwoordelijkheid van den krankzinnige uit. (2)

II. Het Angel-Saksisch stelsel, dat steunt op een louter objectief begrip en beslist dat de krankzinnigen, in burgerlijk opzicht althans, verantwoordelijk zijn zoo goed als de normale personen (Jenks: « The Book of English Law », London, 1928, blz. 137. — Geldart and Holdsworth: « Elements of English Law », London, 1929, blz. 93. — Pollock: « The Laws of Torts », 6e uitg., 1901, blz. 53-54. — Gérard: « Les Torts ou Délits civils en Droit anglais », blz. 39).

III. Ten slotte zijn sommige landen, en dat is ongeveer de formule ons door het wetsontwerp voorgesteld, aanhangers van een gemengd stelsel, essentieel gesteund op overwegingen van rechtvaardigheid en waarbij aan de rechters een ruime bevoegdheid tot beoordeeling wordt gelaten, vermits de beslissing vóór alles moet worden beïnvloed door den vermogenstoestand van partijen.

De Zwitsersche en Duitsche wetgeving zijn in dit opzicht van ongemeen belang. (Zie: Néagu: « Contribution à l'étude de la faute subjective dans la responsabilité civile », Parijs, 1927, blz. 255 en vlg. — Demogue: « Traité des Obligations », t. 3, n° 322 en vlg. — Dabin: « La Philosophie de l'Ordre juridique positif », blz. 562 en 563).

Sectie II. — De Rechtsleer.

1° Algemeene aanmerkingen.

Om de verantwoordelijkheid der krankzinnigen te verklaren werden in den loop der jongste jaren (3) verschillende stelsels door de auteurs vooruitgezet.

De geachte heer Sinzot, in zijn merkwaardig verslag voor de Kamer (zitting 1933-1934, Stuk n° 187), heeft er enkele aangegeven.

Daarop wenschen wij nadruk te leggen, want zoo het waar is dat de wetgever op dit gebied « de lege ferenda » soeverein is, niettemin blijft waar dat hij onderhevig blijft aan sommige leidraden die voor de rede geboden zijn en die moeten strooken met de hoogere beginselen van recht en moraal.

In dit opzicht mag men zeggen dat rechtsleer en rechtspraak de evolutie van de wetgeving voorbereiden.

Professor Cornil onderstreepte dit in zijn « Etude sur le Droit privé » (Parijs, 1924, blz. 60): « De Wetboeken zijn enkel mijlpalen die den weg afbakenen door het privaatrecht afgelegd. »

Een ander auteur kon op ietwat paradoxale wijze beweren dat « de goedkeuring van een wetstekst in zekeren zin op het juiste oogenblik geboden is waarop de gang der gebruiken of vonnissen een vaste richting inslaat, zoodat de wetstekst bijna overbodig wordt ». (Jean Cruet: « La Vie du Droit », Parijs, 1908, blz. 240).

Naar onze meening is dit slechts een al te nauwkeurige

herinnering van de rechtsleer der historische school van Savigny en van Puchta. (Beudant : « L'Individu et l'Etat », 3^e uitg., blz. 189).

Slechts voor memorie brengen wij hier in herinnering de leer der juristen, die vasthouden aan het begrip der objectieve verantwoordelijkheid. Voor hen, evenals voor sommige wetgevingen, waarop wij hooger doelden, stemt de verantwoordelijkheid van den krankzinnige eenvoudig overeen met een toekenning van risico.

In het zoo stevig opgebouwde stelsel van Léon Duguit, kan men het prototype zien van de risicoleer.

Hier laten wij het woord aan den hooggeleenden deken der Faculteit te Bordeaux : « Ik wil niet beweren, schrijft hij, dat de subjectieve verantwoordelijkheid zou verdwenen zijn of volledig diene te verdwijnen. In de betrekkingen onder individuen zal zij allicht nog lang blijven voortbestaan. Doch ik beweer dat het gebied der subjectieve verantwoordelijkheid meer en meer inkrimpt, dat het beginsel der toerekenbaarheid niet mag in werking treden wanneer het gaat, niet meer om betrekkingen van individu tot individu, doch om betrekkingen van groepen onderling of betrekkingen van groepen met individuen. Ik voeg daaraan toe dat veelal er een waar verband bestaat tusschen groepen of tusschen groepen en individuen, wanneer er slechts een schijnbaar verband tusschen individuen bestaat. Dan rijst niet de vraag van de toerekenbaarheid, doch enkel een vraag van risico. Het komt erop aan te weten welk vermogen ten slotte het risico moet dragen verbonden aan de bedrijvigheid van de groep in kwestie. Er kan alsdan een objectieve verantwoordelijkheid ontstaan. Om te weten of er verantwoordelijkheid is, hoeft men niet na te gaan of een fout of een onachtzaamheid werd begaan, doch enkel welke groep op slot van zaken het risico moet dragen. Er moet geen ander bewijs geleverd worden dan dat van de berokkende schade ; en, eens dit bewijs geleverd, treedt de verantwoordelijkheid in zekeren zin automatisch in werking ». (Duguit : « Les Transformations générales du Droit Privé », Paris, 1920, blz. 138, comp. — Saleilles : « Etude sur la théorie générale de l'obligation, d'après le premier projet de Code Civil de l'Empire Allemand », 3e uitg. 1923, blz. 376. — Charnont : « Les Transformations du Droit Civil », 2e uitg. Paris, 1921, blz. 233. — Teisseire : « Essais d'une théorie générale sur le fondement de la responsabilité ». — Bettremieux : « Essai historique et critique sur le fondement de la responsabilité », Lille, 1921. — Massigli : « Les travaux de Raymond Saleilles sur la théorie objective de la responsabilité extracontractuelle », in l'« Œuvre Juridique de Raymond Saleilles », Paris, 1914, blz. 435. — Barasch : « Le Socialisme juridique », Paris, 1923, blz. 116. — Sinzot : « La Responsabilité civile », en « La Responsabilité sans faute », rapports présentés à l'association des anciens étudiants de la Faculté de Droit, Louvain, 1912 en 1913). Wat moet worden bevestigd, schrijft de heer Sinzot in dit laatste werkje, is het nieuwe beginsel van een nieuwe verantwoordelijkheid : het oorzakelijk verband, beginsel der objectieve verantwoordelijkheid, welk noodzakelijk is geworden in een ingewikkelde en trouwens in zich rechtvaardige beschaving. » (blz. 28).

Ik zou liever hier bondig de meening willen weergeven van twee vooraanstaande juristen die, ofschoon zij overtuigde aanhangers blijven van de subjectieve verantwoordelijkheid gesteund op de schuld en de toerekenbaarheid, getracht hebben naast de traditioneele beginselen der burgerlijke verantwoordelijkheid te rechtvaardigen van de individuen, van verstand beroofd op het oogenblik van het plegen der daad die schade berokkent.

Op het stuk van rechtsleer hebben wij ook te wijzen op een geheel nieuwe stelling die erop neerkomt een verband te stellen tusschen de vergoeding door den krankzinnige verschuldigd en het begrip van privaten onderstand.

2^e Thesis van Professor Laborde-Lacoste.

De eerste dezer meeningen is die van den heer Laborde-

Lacoste, den geleenden hoogleraar bij de Rechtsgeleende faculteit te Bordeaux. Hij is de vader van een thesis die door de juridische wetenschap op hoogen prijs werd gesteld en waarin, met een merkwaardigen geest van analyse en klaarheid, worden onderzocht de beginselen « van de penale verantwoordelijkheid in haar verband met de burgerlijke en de zedelijke verantwoordelijkheid », (Bordeaux, Imprimerie de l'Université 1918).

Volgens den titel zelf van zijn werk onderscheidt onze auteur drie soorten verantwoordelijkheid. De strafrechtelijke verantwoordelijkheid, de burgerlijke verantwoordelijkheid en de zedelijke verantwoordelijkheid. Elk harer heeft haar zelfstandigheid en haar arbeidsveld waarvan hij de omtrekken tracht te omschrijven.

« Naar onze meening, schrijft de heer Laborde-Lacoste, ligt de oplossing van het vraagstuk der strafrechtelijke verantwoordelijkheid geheel in deze gedachte dat, aangezien de strafwet de bescherming der maatschappij beoogt, de strafrechtelijke verantwoordelijkheid deze bescherming voor grondslag moet hebben, doch niet de bescherming der maatschappij op brutale manier opgevat, alsof elke misdadiger een gewoontemisdadiger was of een krankzinnige misdadiger volgens de Italiaansche school. Wij blijven de meening toegedaan dat de menschelijke wil niet volledig geketend ligt aan en gedoemd is tot een blind moodlot ; derhalve is hij een niet te versmaden element der criminaliteit, en zoo, in deze omstandigheden, het begrip der sociale bescherming in hoofdzaak aan den grondslag van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid ligt, niettemin past het, voor de inrichting van deze bescherming der maatschappij, rekening te houden met den wil die haar in gevaar bracht. » (« De la responsabilité pénale dans ses rapports avec la responsabilité civile et la responsabilité morale ». Bordeaux, 1918, blz. 65).

De theorie van den heer Laborde-Lacoste onderstelt voor alles het onderscheid tusschen recht en ethica.

De ethica heeft voor doel den mensch gedragsregelen voor te schrijven tegenover zichzelf, tegenover zijn evenmenschen en tegenover de Godheid : zij beoogt inwendige orde.

Het recht daarentegen is een tucht die de betrekkingen regelt van het individu tegenover diegenen die met hem in gemeenschap leven : het betreft de uitwendige orde. De ethica kent geen uiterlijken dwang ; het recht doet beroep op de beteugeling door de maatschappij. Zie, betreffende het onderscheid tusschen recht en zedenleer : Bonnet : « La notion du Droit en France au XIXe siècle », Parijs, de Bocard, 1919, blz. 6. — Picard : « Le Droit Pur », Parijs 1908, blz. 30. — Dabin : « La Philosophie de l'Ordre Juridique positif », blz. 396. — « Geny, Science et Technique en droit Privé positif », blz. 217. (4)

Zijn recht en zedenleer onderscheiden, dan volgt daar noodzakelijk uit voort dat de strafrechtelijke verantwoordelijkheid geen zedelijke tekortkoming voor grondslag mag hebben.

De strafwet beoogt de maatschappelijke orde, de zedelijke wet streeft enkel naar de volmaking van het individu.

Ditzelfde onderscheid moet, volgens den heer Laborde-Lacoste, worden gemaakt tusschen de zedelijke toerekenbaarheid en de wettelijke verplichting om burgerlijk sommige schaden te herstellen.

De juridische regel, die zich onderscheidt van den ethischen regel, kan dus worden beschouwd onder zijn tweevoudig uitzicht van strafrechtelijke norma en burgerlijke wet.

De auteur brengt in herinnering dat, volgens de omschrijving van Saleilles, het strafrecht slechts de omzetting is, op het gebied der positieve wetten, van de behoeften der bescherming van de maatschappij. (Saleilles : « L'individualisme de la peine », blz. 5 en 7).

Het valt onmiddellijk op hoe deze omschrijving gesteund is op de beginselen waarvan de Italiaansche school de strafwetenschap heeft doordrongen, met van het vraagstuk der beteugeling niet meer een quaestie van indivi-

duceelen aard te maken, zooals de spiritualistische leer had gedaan, doch een probleem waarvan de sociale kant vóór alles onze aandacht moet gaande maken. (Prins : « Criminalité et répression », Brussel, 1886).

Doch, doet onze auteur opmerken, zoo de gevolgen van de overtreding der strafwet een sociale strekking hebben, is dit essentieel niet meer het geval met de overtreding van een verplichting door de burgerlijke wet opgelegd : het begrip « herstelling » komt op dit gebied het begrip « sanctie » vervangen. Het geldt hier nog enkel het herstellen van een economisch evenwicht tusschen twee vermogens, waarvan het een door den bezitter van het andere werd benadeeld.

Zoo het vóór alles de bescherming der maatschappij is welke tot grondslag dient voor de strafrechtelijke verantwoordelijkheid, in welke mate zal het subjectief element, het misdadig opzet, nog in aanmerking komen voor de bepaling harer strekking ?

De heer Laborde-Lacoste is een vurig verdediger van den vrijen wil en doet terloops opmerken dat de leiders der positivistische school, als Auguste Comte en Claude Bernard, nooit hebben beweerde, dat het begrip van den vrijen wil, principieel, onaanneembaar was.

De vrije wil moet evenwel worden opgevat als een zuiver relatief begrip, dat slechts in bijkomende omstandigheden komt om de strafrechtelijke verantwoordelijkheid te bepalen, waarvan het hoofdzakelijk oogmerk steeds de bezorgdheid om de bescherming der maatschappij moet blijven.

In dezen zin, mag men zeggen dat de strafrechtelijke beteugeling zal verschillen volgens den graad van verdorvenheid — laat ons zeggen van zedelijke schuld — van den dader van een schadelijke handeling, zonder dat ooit « de beteugeling ophoude schnikaan jagend te zijn door geweldig te zijn geïndividualiseerd ». (Garçon : « Revue Pénitentiaire », 1900, blz. 1149, citeert door Laborde-Lacoste, blz. 193).

Nu blijft ons nog de nauwkeurige bepaling van de rol der schuld in de burgerlijke verantwoordelijkheid.

Duidelijkheidshalve nemen wij hier de uiteenzetting over van den uitstekenden hoogleraar uit Bordeaux.

De heer Duguit vermocht te schrijven : « Het is een voortaan verworven feit dat, in het moderne recht, er geen nauwkeurige overeenstemming bestaat tusschen de burgerlijke verantwoordelijkheid en de schuld. De verantwoordelijkheidstheorie vertoont meer en meer neiging tot samenvatting in deze formule : wanneer een daad, gesteld met het oog op het doel waartoe een zeker vermogen bestemd is, een waardevermindering voor een ander vermogen voor gevolg heeft, moet het evenwicht worden hersteld ; het vermogen, dienend voor het doel waarvoor de daad werd gesteld, moet een gelijkwaardige vermindering ondgaan als die welke de daad aan het ander vermogen heeft berokkend, en dit laatste moet het bedrag dezer vermindering ontvangen. Aldus verdwijnt het begrip van persoonlijke schuld gaandeweg van het gebied der burgerlijke verantwoordelijkheid om plaats te maken voor de begrippen doel en risico.

» Op privaatrechtelijk gebied hebben sommige civilisten later dezelfde oplossing gehuldigd. Evenals zij meenen wij, dat men het beginsel eener verantwoordelijkheid van het vermogen kan vastleggen ; het individu zou verantwoordelijk zijn, niet meer omdat hij een bewuste daad heeft gesteld, doch alleen wegens het feit dat hij een vermogen zou bezitten. Het individu, op het stuk van burgerlijke verantwoordelijkheid, zou niet meer worden getroffen wijl het vrij en redelijk is, doch wijl het bezitter is van een vermogen, en als zoodanig gehouden aan verplichtingen daarmede in verband. Hij die een vermogen bezit moet zich onderwerpen aan de verplichtingen die daaruit voortvloeien. »

Uitgaande van deze beginselen leidt de heer Laborde-Lacoste daarvan de burgerlijke verantwoordelijkheid van de krankzinnigen af of, om het nauwkeuriger te zeggen,

de verplichting voor het vermogen van een redeloos individu tot herstelling van de schade veroorzaakt door de schadelijke daad in staat van geestesverbijstering gepleegd.

Volgens onzen auteur is dit de oplossing door de rechtvaardigheid geboden, en zij komt des te noodzakelijker voor wanneer de aanrichter van de schade rijk is en, bij voorbeeld, een arbeider verwondt die geen andere middelen van bestaan heeft dan zijn arbeid.

Wij meenen trouw de leer van den uitstekenden hoogleraar als volgt te kunnen samenvatten :

Volgens hem bestaat er een grondig onderscheid tusschen de strafrechtelijke, zedelijke en burgerlijke verantwoordelijkheid. De eerste is afhankelijk van de bescherming der maatschappij : zij wordt verzacht of verscherpt in elk afzonderlijk geval naarmate de aanrichter van de schade een min of meer zware « fout » heeft begaan in den zedelijken en subjectieven zin des woords.

De zedelijke verantwoordelijkheid is zuiver subjectief, ontdaan van uitwendige sanctie en zij beoogt enkel den inwendigen toestand.

De burgerlijke verantwoordelijkheid, ten slotte, kan worden opgevat zonder begrip van schuld : zij beantwoordt aan de verplichting, niet van boete, doch aan een plicht tot herstel van het evenwicht tusschen twee vermogens ; met andere woorden, strekt het burgerlijk recht enkel tot de verzekering van de schadevergoeding. Het is slechts een verhouding van vermogen tot vermogen. (Laborde-Lacoste, op. cit. blz. 197).

Voor het oogenblik zullen wij geen oordeel vellen over de thes van den geleerden hoogleraar die wij trouwens terugvinden onder de pen van den geachten verslaggever, den heer Sinzot.

Doch men moet wel toegeven dat zij rechtstreeks indruischt tegen de traditioneele opvattingen die van de schuld een essentieel vereischte maken, zoowel van de louter burgerlijke verantwoordelijkheid als van de verantwoordelijkheid wegens delict.

Dit hebben wij bij den aanvang van deze uiteenzetting bewezen en wij bepalen ons bij het aanhalen hieromtrent van de gezaghebbende meening van de heeren Lalou en René Demogue.

« Welke stelling genomen tusschen de theorie van de schuld en die van het risico ? Geldt het enkel het Burgerlijk Wetboek toe te passen en rekening te houden met de bedoeling van den wetgever, dan is geen aarzeling mogelijk : geen verantwoordelijkheid zonder bewezen of wettelijk vermoede schuld ». (Lalou : « La Responsabilité civile », Paris, Dalloz 1928, blz. 34).

« Aangezien in de klassieke theorie de burgerlijke verantwoordelijkheid schuld onderstelt, zoo ligt daarin besloten dat de dader van een quasidelict in zekeren zin de daden die hij ging stellen en hunne gevolgen heeft kunnen beoordeelen. Hij, wiens geestesvermogens normaal werken, kan dus alleen verantwoordelijk zijn ». (R. Demogue : « Traité des obligations », t. 3 ; n° 501, in den zelfden zin, Chironi : « Colpa extracontractuale » I, n° 131).

3° Het stelsel der hoogleeraren H. en L. Mazeaud.

Al de juristen konden de schitterende bijdrage bewonderen van de hoogleeraren H. en L. Mazeaud tot de oplossing van de zoo ingewikkelde problemen der verantwoordelijkheid, met de uitgave van hun « Traité théorique et pratique de la responsabilité civile, délictuelle et contractuelle » waarvan de eerste oplage, die wij in dit werk aanhalen, verschenen is bij Sirey in 1931.

Aldra zullen wij zien dat zoo de auteurs van dit merkwaardig handboek eveneens er toe komen het beginsel eener verantwoordelijkheid der krankzinnigen aan te nemen, zij dit doen op grond, evenals de heer Laborde-Lacoste, van het onderscheid tusschen de strafrechtelijke verantwoordelijkheid of die « ex delicto » en de burgerlijke verantwoordelijkheid of die « quasi ex delicto », doch mits ontleiding van beide begrippen van een verschillend standpunt uit.

De heer Laborde-Lacoste liet zich in zijn ontleiding

vooral leiden door een begrip van doel dat verschilt volgens het gebied der verantwoordelijkheid.

Het is in de beoordeeling van de straf zelf dat de heeren Mazeaud het criterium vinden van een onderscheid tusschen de burgerlijke en de penale verantwoordelijkheid.

Voor hen ligt de schuld in burgerlijk opzicht in een verkeerd gedrag waaraan de bedoeling tot nadeel vreemd is. « De aanrichter van de schade heeft niet gehandeld zooals hij had moeten handelen en derhalve wordt zijn verantwoordelijkheid bij de zaak betrokken » (Mazeaud : « Traité », blz. 339).

Doch om te oordeelen of er verkeerd werd gehandeld kan men nagaan of, tegenover zijn geweten, de aanrichter van de schade aan iets is te kort gekomen.

Het is de beoordeeling van de schuld « in concreto » die van het verkeerd gedrag een louter subjectief begrip maakt. Is dergelijke beoordeeling in strafrechtelijk opzicht toegelaten, volgens onze auteurs moet zij beslist van de hand worden gewezen waar het geldt vast te stellen of er gewoon burgerlijke schuld is of « quasi ex delicto ».

Volgens hen ware het overduidelijk enkel burgerlijk diengene te veroordeelen die in zedelijk opzicht schuldig is, vermits schadevergoeding enkel een herstelling is en geen straf. Beide gebieden van de verantwoordelijkheid moeten gescheiden blijven.

Volgens de heeren Mazeaud moet de burgerlijke verantwoordelijkheid « in abstracto » worden beoordeeld. Gesteld voor de vraag te weten of een bepaald individu zich verkeerd heeft gedragen, zal de rechter zijn handelwijze vergelijken met die van een abstract type; hij zal zich afvragen hoe in bedoeld geval de « bonus pater familias » zou hebben gehandeld, zonder dit onderzoek door te drijven tot het onderscheid tusschen de zware, lichte of zeer lichte schuld. Te dien einde zal het abstract type van vergelijking in dezelfde uitwendige omstandigheden worden geplaatst waarin zich, in feite, het individu bevond van wien de rechter het gedrag te beoordeelen heeft en de rechter zal zich alsdan afvragen, hoe een normaal denkend en voorzichtig mensch in juist dezelfde omstandigheden zou hebben gehandeld.

« Om het criterium te vinden, schrijft hij nog, van het onderscheid tusschen uitwendige en inwendige omstandigheden, volstaat het, zich te herinneren hoe het vraagstuk van de beoordeeling der schuld wordt gesteld; van den eenen kant, onmogelijkheid te verwijzen naar een zuiver abstract type van vergelijking, noodzakelijkheid dit type van vergelijking in de omstandigheden te plaatsen waarin zich de verweerder bevond; van den anderen kant, verplichting de schuld niet te beschouwen in den dader « in concreto », en zijn gedrag te vergelijken met dit van een voorzichtig mensch. Daaruit vloeit noodzakelijk voort dat de rechter rekening moet houden met al de omstandigheden die niet van persoonlijke aard zijn voor den verweerder en enkel met deze omstandigheden alleen. Onder persoonlijke omstandigheden verstaat men diegene die behooren tot de eigen individualiteit van den verweerder, tot zijn lichamelijke of zedelijke kenmerken: zij zijn « inwendig » in verband tot hem.

De overige zijn « uitwendig ». Zoo de rechter stil bleef bij de persoonlijke omstandigheden van den verweerder, zou hij het gedrag van dezen laatste niet vergelijken met dat van een ander individu; hij zou rechtstreeks den verweerder in aanmerking nemen; hij zou zijn schuld beoordeelen in het licht van zijn persoon « in concreto ». (Mazeaud, t. I, blz. 352, n° 438).

Uitgaande van deze praemissen, omschrijven de professoren Mazeaud de burgerlijke schuld of de schuld « quasi ex delicto » « een verkeerd gedrag van zulken aard dat de daad niet zou begaan zijn door een doordacht persoon geplaatst in dezelfde uitwendige omstandigheden als waarin de aanrichter van de schade zich bevond » en meteen vinden wij in deze omschrijving stof om te besluiten, volgens uitstekende civilisten, tot de verantwoordelijkheid van krankzinnige personen ».

Zij beweren dat, onder invloed van de regelen die de strafrechtelijke verantwoordelijkheid beheerschen — beoordeeling van de schuld « in concreto » — de rechtspraak ertoe gekomen is den krankzinnige onverantwoordelijk te verklaren. Het volstaat de omstandigheden uit te schakelen die eigen zijn aan de personen over wier gedrag zij uitspraak hebben te doen, « en wel van diegenen welke het gevolg kunnen zijn van hunne lichamelijke of geestesgebreken », om de rechters noodzakelijk te doen besluiten tot de burgerlijke verantwoordelijkheid van de personen zonder verstand.

Hun betoog doordrijvend, gaan de professoren Mazeaud zoover te beweren dat de opstellers van het Burgerlijk Wetboek impliciet deze verantwoordelijkheid hebben ondersteld in den tekst van artikel 1310 van het Burgerlijk Wetboek, dat bepaalt dat de minderjarige niet verantwoordelijk is voor de verplichtingen voortvloeiende uit zijn delict of zijn « quasi-delict ».

Men ziet het, de auteurs van het jongste handboek van burgerlijke verantwoordelijkheid, behouden het schuld-begrip aan den grondslag van de verantwoordelijkheid der krankzinnigen, doch het geldt enkel voor hen een schuld die anders wordt beoordeeld dan in het licht van het strafrecht.

Dit laat toe zoo streng diegenen te gispen die, tot staving van de burgerlijke verantwoordelijkheid van den krankzinnige, een zuiver objectief recht innemen, zooals bij voorbeeld doen de aanhangers van de theorie van het risico en diegenen welke zich gewoon beroepen op de regelen der rechtvaardigheid.

Te dien aanzien mag wel worden gewezen op de duidelijke houding ingenomen door de professoren Mazeaud.

« Zoomin, schrijven zij, als het nuttig is zich te beroepen op de theorie van het risico, zoomin is het noodig de rechtvaardigheid tegenover het recht te stellen en aan gene den voorrang op dit laatste te geven. Op ons gebied is het recht slechts wat het zijn moet: de uitdrukking van de billijkheid. Zij die verklaren dat de onverantwoordelijkheid van den krankzinnige in strijd is met de rechtvaardigheid, hebben meestal het geval op het oog waarin de krankzinnige aanrichter van schade aan het hoofd staat van een groot vermogen, terwijl zijn slachtoffer in ellende leeft. » Over dit gegeven weiden zij verder uit: « Het stelsel van de onverantwoordelijkheid der krankzinnigen, schrijven Baudry-Lacantinerie en Baudry, kan praktisch leiden tot uitslagen die het geweten in opstand brengen, zoodanig zijn zij in strijd met de billijkheid; een krankzinnige millionaire doodt een arbeider, vader van een gezin, wiens arbeid het eenig inkomen van het huishouden is. Passen wij hooger aangehaald beginsel toe, dan is de krankzinnige geen enkele vergoeding verschuldigd, en het gezin van den arbeider zal voortaan broodeloos zijn.

» Men mag zich niet laten verschalken door deze gemakkelijke bewijsvoering, want zij leidt er rechtstreeks toe den krankzinnige slechts verantwoordelijk te stellen in die gevallen waarin zijn slachtoffer in moeilijken toestand verkeert en hij zelf welstellend is. Niets is minder juist. De krankzinnige arbeider die schade berokkent aan een millionaire moet even goed deze schade herstellen. De staat der onderscheidene vermogens moet nooit in aanmerking worden genomen om te bepalen of er al dan niet schuld is, en vandaar verantwoordelijkheid. Het is pas wanneer de verantwoordelijkheid wend erkend, dat de rechters zich moeten inlaten met een vraagstuk van dien aard; en dan hebben zij nog enkel den socialen toestand van het slachtoffer na te gaan, want alleen van dezen toestand hangt de hoegrootheid van de schade af. Alsdan ziet men gemakkelijk in dat de toestand van het vermogen een geheel andere rol speelt als die welke men daaraan toekende, vermits, gesteld dat de slachtoffers dezelfde gezinslasten hebben, het duurder zal te staan komen, bij voorbeeld, een bedrijfshoofd in de onmogelijk-

heid te stellen zijn zaken te besturen, dan wel een gewonen arbeider te beletten zijn brood te verdienen.

»Evenmin moet men zich op de billijkheid beroepen om een verdeling van de verantwoordelijkheid te vragen in geval de aanrichter van de schade krankzinnig mocht zijn, of een verzachte verantwoordelijkheid van den krankzinnige. De verantwoordelijkheid mag slechts verdeeld of verzacht worden ingeval het slachtoffer bijgedragen hebbe tot het aanrichten van de schade; in dit geval is het billijk dat het een deel der verantwoordelijkheid zou dragen. Doch hier is dit niet het geval, het slachtoffer heeft niets gedaan; zijn rol was zuiver passief. Wat tegen de billijkheid zou indruischen ware dat het slachtoffer van een schade aangericht door een krankzinnige, hij weze arm of rijk, om het even, niet volledig zou worden schadeloos gesteld, dat het krankzinnig individu het recht zou hebben nadeel te berokkenen aan zijn medemenschen, dat de wet de bescherming van eenieder niet zou verzekeren tegen het gevaar dat diegenen doen loopen die handelen zonder de strekking van hun daden te beseffen. De beoordeeling van de schuld «in abstracto» voorkomt dengelijk onrecht.» (Mazeaud, «Traité», p. 372, n° 467).

4°. De verantwoordelijkheid der krankzinnigen en het begrip van onderstand.

De heer Georges Ripert, de geleerde hoogleraar bij de Rechtsfaculteit te Parijs, behoort tot diegenen die meenen dat de beginselen van het Burgerlijk Wetboek zich verzetten tegen de verantwoordelijkheid der krankzinnigen. Bij ons weten is het de eerste auteur die stelselmatig de theorie heeft uiteengezet van den onderstandsplicht en op deze theorie beroept hij zich tot staving van de verplichting die men ten laste van den krankzinnige kan leggen tot herstel van de door hem aangerichte schade.

Men raadplege met vrucht de verschillende onderstellingen waarin, volgens hem, het herstel op dit begrip kan steunen: «Wil men, zegt hij onder meer, wettelijk de verantwoordelijkheid van de krankzinnigen regelen, dan moet men zoeken in den onderstandsplicht en natuurlijk kan er dan geen sprake meer zijn van volledig en in elk geval verschuldigd herstel.» (G. Ripert: «La Règle morale dans les obligations civiles», Paris, 1925, n° 125).

In de mate van het mogelijke dient evenwel deze onderstandsplicht nader te worden bepaald.

De taak is niet gemakkelijk vermits geen enkele regel van positief recht hem heeft omschreven. De juridische onderstandsplicht is een dezer juridische begrippen in wording.

Naarmate de beschavingen vorderen, verscherpt de zin voor het recht en onderscheiden de juridische normas zich door hare specialiseering.

Onder den samengevoegden invloed van de eischen der zedenleer, de sociale behoeften en de elken dag ingewikkelder economische verhoudingen, evolueert het recht en wij mogen hopen dat een dag dit nieuw begrip, dat ons schijnt als een der laatst opgekomen in de juridische orde, behoorlijk genoeg zal omlijnd blijken om den wetgever in de mogelijkheid te stellen daarvan de verschillende modaliteiten te bepalen onder den gezichtshoek van een algemeene norma.

Past het hier niet te wijzen op de evolutie die, in het Romeinsch recht, de theorie heeft ondgaan van de verplichtingen wegens delicten samen met het heele stelsel der «lex Aquilia» die, bij haar verschijnen, enkel sloeg op sommige ongeoorloofde daden, doch die later, na een meer en meer progressieve uitbreiding, een middel tot herstel is geworden van al de schaden op ongeoorloofde wijze aan anderens goed berokkend. (G. Cornil: «Droit Romain», blz. 361. — Girard: «Manuel de Droit Romain», 6° uitg., blz. 420).

Volgens den heer Ripert mag men onder de onderstandsplichten rangschikken, den onderhoudsplicht, den bijstand ter zee, de schade ondervonden in anderens dienst, de verplichte hulp in geval van nood en ook het herstel van de schade door een ontoerekenbare aangericht.

In het licht van dezelfde opvatting aarzelt hij niet de wetten te verklaren die het herstel van de arbeidsongevallen betreffen. (G. Ripert: «La Règle morale», blz. 262).

De studie van het onderstandsbegrip werd in ons land aangevat door een jong en talentvol jurist, die ons, helaas, werd ontrukkt op het oogenblik dat de Belgische rechtswetenschap op hem de mooiste verwachtingen bouwde.

Het boek: «La notion d'assistance en droit privé», uitgegeven in 1927 door den heer Lucien Campion moet worden beschouwd als de eerste synthese van de nieuwe opvatting. De heer Campion op zijn beurt verklaart de verplichting voor den krankzinnige de schade te herstellen waarvan hij oorzaak was, door een begrip van onderstand.

Na verschillende beslissingen der rechtspraak te hebben onderzocht besluit hij daaruit «dat met het oog op de billijkheid de rechtbanken een verplichting van onderstand trachten op te leggen onder drie afzonderlijke vormen.» «Met de eerste oplossingen legt de rechtspraak ten laste van den aanrichter der schade, en ofschoon hij niet juridisch verantwoordelijk weze, de verplichting het slachtoffer ter hulp te komen.

»In de tweede oplossingen, ofwel beroept hij zich op artikel 1384 B. W., in welk geval zij dezelfde verplichting oplegt aan een derde die zoomin verantwoordelijk is als de pleger van de daad, ofwel beroept zij zich op de artikelen 1382 en 1383, en dan schept zij ten laste van elk juridisch wezen dat daantoe bevoegd is, den plicht de zieken te bewaken of te bewaren in het algemeen belang, zich daarbij aansluitend bij het principiel der verantwoordelijkheid bij verzuim buiten elk afzonderlijk wettelijk voorschrift.» (Cf. Lalou: «De la responsabilité civile», blz. 204. — Dabin: «La Philosophie de l'Ordre juridique positif», blz. 568).

Later komen wij terug op het onderstandsbegrip als grondslag voor den herstellplicht die op den krankzinnige berust.

Sectie III. — De rechtspraak

Wij brachten bondig enkele theorieën in herinnering waartoe de rechtsleer vennuttig haar toevlucht nam om de vaak onrechtvaardige gevolgen te verhelpen van de onverantwoordelijkheid van den krankzinnige.

De praktijk van het recht stond voor dezelfde bezorgdheid en de rechtspraak kon zich niet onbetuigd laten.

Zoo zij, over het algemeen, gehecht bleef aan het beginsel volgens hetwelk er geen verantwoordelijkheid zonder schuld kan zijn, toch heeft zij verschillende middelen aangewend om de strekking van dit beginsel te beperken, waar het uitliep op gevolgen die de billijkheid en het rechtvaardigheidsgevoel afkeuren.

Twee oplossingen werden eerst eensgezind aangenomen:

a) Onverantwoordelijkheid is slechts mogelijk zoo de daad uitgaat van een individu wiens krankzinnigheid bestond op het oogenblik waarop de daad werd gepleegd.

Daarentegen sleept de daad door den krankzinnige gepleegd tijdens een tusschenperiode van helderheid, de verantwoordelijkheid van haar pleger na zich. (Cas. Req. 21 Jan. S., 1930, I, III);

b) Van een anderen kant — en hier is men het nog eenparig eens — moet degene die beweert dat hij, op het oogenblik dat hij zijn schadelijke daad heeft verricht in staat van krankzinnigheid verkeerde, of moeten althans degenen die hem in rechten vertegenwoordigen, deze omstandigheid bewijzen die van verantwoordelijkheid ontslaat. (Luik, 8-11-1933, en Cass. 26-2-1934, Pas., 1934, I, 180. Wij wijzen vooral op de belangrijke aanmerkingen van Procureur Generaal Paul Leclercq, bij de bekendmaking van dit arrest in de «Pasicrisie Belge»).

Wij zetten dit onderzoek voort aan de hand van de studie gemaakt door professor André Breton in de nota onder het arrest van het Hof van Montpellier, dd. 30 Juli 1930. Deze nota is een volledige uiteenzetting waarin

men de vroegere juridische beginselen en de strekkingen van de rechtsleer en de rechterlijke praktijk vereenigd vindt.

Met den heer Breton onderscheiden wij een eerste reeks rechterlijke beslissingen waarin de Hoven en Rechtbanken de onverantwoordelijkheid van den krankzinnige hebben erkend. Vervolgens gaan wij over tot het onderzoek der afzonderlijke gevallen waarin de verantwoordelijkheid werd aangehouden.

A. — Gevallen van onverantwoordelijkheid.

1° De Hoven en Rechtbanken aanvaardden natuurlijk de onverantwoordelijkheid van hen wier geestesvermogens volstrekt uitgeschakeld waren op het oogenblik van de schadelijke daad. (Trib. de Meaux, 29 Mei 1908, Rec. Gaz. Palais, 1908, II, 197);

2° Worden eveneens onverantwoordelijk verklaard degenen die het besef van hunne daden niet hebben; hun bedrijvigheid is louter lichamelijk en de strekking en gevolgen hunner daden ontgaan hun. (Trib. de Béziers, 27 April 1899, Rec. Gaz. Pal., 1899, II, 245);

3° Is, ten slotte, onverantwoordelijk het individu dat gehoor gaf aan een onweerstaanbaren aandrang. Dit is, op het gebied van bungenlijke verantwoordelijkheid, het geval voorzien in strafopzicht bij artikel 71 van het Strafwetboek.

B. — Gevallen van verantwoordelijkheid:

1° In een eerste reeks onderstellingen, had de dader een zekeren graad van bewustzijn behouden die volstond om tot zijn verantwoordelijkheid te doen besluiten. (Lyon, 6 Januari 1928, de wet van 17 October 1928).

Uit het feit dat in al deze gevallen de rechtspraak tot verantwoordelijkheid besluit, kunnen wij het beginsel afleiden volgens hetwelk, in strijd met de strafwet en vooral met de psychiatrie, de burgerlijke verantwoordelijkheid geen onderscheid maakt tusschen de krankzinnigen en diegenen welke men half-gekken of half-verantwoordelijken heeft genoemd. (Zie Dr Grasset: « Demi-fous et Demi-responsables », Parijs, 1907).

2° Andere beslissingen steunen op deze overweging dat het niet volstrekt bewezen is dat de aanrichter van de schade, wiens gewoontelijke staat van krankzinnigheid evenwel erkend wordt, zich juist in dien staat bevond op het oogenblik dat hij de ongeoorloofde daad pleegde waarvan een dende het slachtoffer was.

Met deze strekking staat het arrest van het Hof van Montpellier in verband, door den heer Breton als volgt gekantteekend:

« Het valt ons niet zwaar, zegt de heer Breton, een oordeel te vellen over de groep beslissingen waartoe het arrest behoort dat wij commenteeren. Zij doen blijken van de meiging van een zeker aantal rechtscolleges de krankzinnigheid in den strengsten zin op te vatten als hebbende onverantwoordelijkheid voor gevolg: de verantwoordelijkheid zou dus moeten doen uitschijnen dat op een gegeven oogenblik het geweten van den dader in het teeken staat van het logisch verband dat zijn achter-eenvolgende daden samenbindt.

» De strekking, waarvan ons arrest de jongste uiting is, is dus in strijd met de klassieke opvattingen. Wij gaan verder en zeggen dat wij dit onmogelijk kunnen goedkeuren. Wanneer een daad, zij weze bewust, slechts het gevolg is van een onberedeneerden en onweerstaanbaren aandrang, dan is zij niets anders dan een ziekelijk verschijnsel. Er kan geen sprake van zijn daaraan meer den naam van schuld te geven dan aan eenig ander ziekteverschijnsel en bij gevolg daarop de verantwoordelijkheid te doen rusten van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek. »

Twee andere middelen werden door de rechtspraak in het werk gesteld om sommige gevallen van de hand te wijzen waarin het rechtvaardigheidsgevoel de onverantwoordelijkheid betuigt.

Zeër vaak gingen de Hoven en Rechtbanken na of de krankzinnigheid het gevolg is van een vroegere schuld,

misbruik van alcoholische dranken of verdoovende middelen, ontucht, enz., en dan hebben zij zonder aarzeling besloten tot de verantwoordelijkheid van den aanrichter der schade. (Trib. de Bourg, 15 Juni 1920, de wet van 14-15 Juli 1920. — Bengen, 31 Juli 1921, Pas. 1912, III, 358. Cf. Rutsaert: « Le Fondement de la Responsabilité civile », blz. 61. — Planiol en Ripert, t. VI, n° 498).

Ofwel, het toepassingsveld van artikel 1382 verruimend, neemt men de verantwoordelijkheid aan van dengene die, tengevolge van sommige feitelijke omstandigheden, den krankzinnige onder zijn bewaking had.

Deze oplossing is natuurlijk, evenals trouwens sommige andere, voor kritiek vatbaar vermits het zeker is dat artikel 1384 op bepenkende wijze de verantwoordelijkheid wegens andermans daden regelt terwijl het stelsel der rechtspraak ertoe komt een wettelijke verantwoordelijkheid in het leven te roepen — die van den bewaker van den krankzinnige, — ofschoon deze verantwoordelijkheid door geen enkelen tekst wordt voorzien.

Hoe wij ook deze verschillende strekkingen van de rechterlijke praktijk mogen beoordeelen, het staat niettemin vast, en dat wilden wij juist bewijzen, dat men daarin een ondubbelzinnige uiting moet zien van het juridisch geweten in opstand tegen de strakheid onzer wetten.

Eens te meer heeft de rechtspraak hier aangeboond dat zij niet wilde afzien van haar nieuw recht scheppende rol en dat zij in de meeste gevallen op den arbeid van den wetgever vooruitloopt.

Nooit werd deze gedachte beter in het licht gesteld dan door den heer Nast, hoogleeraar aan de Universiteit te Straatsburg en tevens een der meest geleende verzamelaars van rechterlijke uitspraken voor het Recueil Dalloz, in zijn studie over de rol der rechtspraak:

« Feitelijk wanneer een wet ontstaat, beoogt zij enkel een toestand of een complex gekende en reeds bestaande toestanden. De wet verre van de toekomst te voorzien, heeft men terecht gezegd, is vaak slechts een eindpaal: zij regelt een instelling die feitelijk reeds heeft gewerkt en die door de wet niet in het leven wordt geroepen. Hier echter juist komt het ware voordeel van een voorafgaande regeling der rechtspraak aan het licht. Wanneer bij het Parlement het vraagstuk wordt aanhangig gemaakt, zal de instelling reeds het voorwerp zijn geweest van een proeve van reglementeering, werk van de rechtbanken. Deze die dichter dan het Parlement bij het wettelijke leven staan, die elken dag de menselijke ellenden zien en den strijd der menselijke belangen, zullen een juridische instelling hebben voorbereid, die althans de verdienste zal hebben de toets der ervaring te hebben doorstaan en bruikbaar te zijn gebleken. Zoodat — en hiervan hebben wij jonge voorbeelden (als de wet op de collectieve arbeidsovereenkomst) — het Parlement met volle kennis van zaken zal kunnen uitspraak doen: het zal geen wet maken die niet voor toepassing vatbaar is, vermits zij bij voorbaat werd toegepast, en zijn werk zal den stempel van den ernst dragen. » (Marcel Nast: « La Fonction de la Jurisprudence dans la vie juridique ». Parijs, 1922, blz. 10. — Comp. Perreau: « Technique de la Jurisprudence en droit privé », Parijs, 1923, blz. 9 en volg. — Esmein: « La Jurisprudence et la Doctrine », Revue trimestrielle de Droit civil, 1902, blz. 11 en volg. — Geny: « Méthode d'Interprétation et sources en droit privé positif », 2° uitg., t. 2, n°s 145-149. — F. Senn: « Les Origines de la notion de Jurisprudence », Parijs 1926).

HOOFDSTUK II.

Onderzoek van het ontwerp.

Het is tijd het tweede deel van deze uiteenzetting aan te vatten.

Zooals wij er vroeger op wezen, moeten wij onze aandacht wijden aan het doel van het ontwerp en aan de

opvatting waarvan het uitgaat; want indien elkeen akkoord gaat over de noodzakelijkheid een wet te maken voor een gebied waar de rechtsleer en de rechtspraak der jongste jaren het werk van den wetgever schijnen vooruitgestreefd te hebben, dan rijst verdeeldheid zoodra men de ideologische rechtvaardiging van den nieuwen rechtsregel nastreeft.

Sectie I. — Het huidig ontwerp en de wet van 9 April 1930, wet tot bescherming der maatschappij genaamd.

Laten wij van meet af aan vaststellen dat het huidige wetsontwerp — het blijkt dat op dit punt niet genoeg werd gewezen, — zich als een gevolg van de wet tot bescherming der maatschappij voordoet. Deze laatste voorziet het plaatsen in verzekerde bewaring van den krankzinnige en van den abnormale wiens handeling een hinder voor de maatschappij geworden is.

De opsluiting is geen straf, het is een maatregel van bescherming der maatschappij. (L. Conil: «La loi de défense sociale à l'égard des anormaux», Brussel, 1930, p. 14-15).

Tusschen de theorieën van de Italiaansche School voor strafrecht en deze wet, is het verband zeker. De oorspronkelijkheid van de bijdrage aan de strafwetenschap dezer school waarvan Garofalo en Ferri de ontwerpers waren, was juist het maken van dit volstrekt onderscheid tusschen de zedelijke verantwoordelijkheid en de strafrechtelijke verantwoordelijkheid.

In het strafrecht moet men, volgens de Italiaansche School, als eenig uitgangspunt het behoud van de maatschappij, die niet alleen het recht heeft zich te verdedigen doch den plicht over haar behoud te waken.

De invloed der positivistische Italiaansche School was beslissend op het verloop onzer begrippen in zake strafrechtelijke verantwoordelijkheid. (Garofalo: «La Criminologie», 4e Fransche uitg., Parijs, 1895. — Ferri: «La Sociologie Criminelle», Fransche vertaling door den auteur, Lyon en Parijs, 1892. — G. Tarde: «Etudes pénales et sociales et Philosophie pénale», Lyon en Parijs, 1891. — Maxwell: «Le Concept social du Crime», Parijs 1914. — Saleilles: «L'individualisation de la peine», Parijs, 1909. — Birkmeyer: «Was lässt von Liszt vom Strafrecht übrig», München, 1907 en van denzelfden: «Studien zu dem Hauptgrundsatz der Modernen Richtung im Strafrecht». — Foerster: «Schuld und Sühne», München, 1911. — Günzburg: «Les transformations récentes du Droit pénal», Brussel, 1933. — Collin: «Enrico Ferri et l'avant-projet du Code pénal italien», Brussel, 1925).

Laten wij alleen hierop wijzen wat betreft het bijzonder punt van het verband tusschen de Italiaansche theorieën en onze jongste wet tot bescherming der maatschappij, dat Garofalo en Ferri reeds nadruk legden op het onderscheid tusschen den gewonen misdadiger en den krankzinnigen misdadiger ten overstaan van het regiem dat de maatschappij op hen moet toepassen met het doel van zelf-bescherming.

«De krankzinnige misdadigers, aldus Garofalo, zijn misdadigers van een bijzondere soort. Zij moeten onderworpen worden aan een bijzondere behandeling aangepast bij de ziekte die de oorzaak van hun misdaad is. Er ligt daarin niets onlogisch, niets dat strijdt met onze beginselen. Wij herhalen slechts onze grondgedachte. Hebben wij niet altijd gezegd dat de beteugeling moet verschillen volgens de eigen natuur der misdadigers, volgens hun graad van onmaatschappelijkheid of hun mogelijke aanpassing». (Garofalo, op cit., blz. 308).

Waar hij de klassieke leerstellingen gispt die de Italiaansche strafrechtkundige Mancini had verdedigd, antwoordt Ferri hem: «Men zou het purisme der klassieke leerstellingen op het delict en de straf niet beter getrouw kunnen blijven, doch men zou ook niet minder bezorgd kunnen zijn om de «sociale verdediging» tegen de misdadige aanslagen. Want het is zeker dat de krankzinnige moonde-

naar geenerlei misdaad heeft bedreven in den ethisch-juridischen zin van de klassieke school; doch het is veel meer waar dat een mensch gedood werd en dat er een familie was, welke door dien doodslag kan ten onder gaan en er bestaat ook het zeer waarschijnlijk gevaar dat deze voor de wet onschuldige het bloed- en brandtooneel herhale op andere, werkelijk onschuldige slachtoffers». (Ferri, op. cit., blz. 524).

Het besproken ontwerp verplaatst eenigszins de thesissen van de Italiaansche strafrechtkundigen van het gebied der strafrechtelijke verantwoordelijkheid naar dat der burgerlijke verantwoordelijkheid, doch het gaat daarbij uit van de strekkingen die wij daarover aanhaalden en beantwoordt bovendien aan de beschouwingen van rechtvaardigheid.

De burgerlijke verantwoordelijkheid der krankzinnigen is trouwens ook, als onvermijdelijk gevolg, een der geliefde thesissen van de Italiaansche School. Doch het past zich daar niet in te vergissen en te onderstrepen dat deze verantwoordelijkheid, in het oog der Italiaansche strafrechtkundigen geenszins objectief is, zooals men allicht mocht meenen, en zij leunt geenszins aan noch bij de theorie van het risico voorheen uiteengezet door Saleilles: («Les Accidents de Travail et la Responsabilité civile», nota in «Dalloz», 1897, I, 433, of door Jossierand: «De la Responsabilité du fait des choses inanimées», Parijs 1897), noch bij eenigenlei theorie die de verantwoordelijkheid doet stuenen op het eenige feit van het oorzakelijk beginsel buiten elk begrip van schuld.

Dit kenmerk, dat ons van het grootste belang blijkt waar het gaat de grondgedachte en de leidende beginselen op te sporen waaraan ons ontwerp moet beantwoorden, werd duidelijk in het licht gesteld door professor Crispigni bij een lezing van de «Scuola di applicazione giuridico-criminale» van de Universiteit van Rome in 1920. Wij laten hem spreken: «Volgens de heerschende leer, zijn de geesteszwakken uitgesloten van alle deelneming aan den rechtsomgang, daar deze leering bevestigt dat de schadelijke en gevaarlijke daad van den krankzinnige niet een handeling is in de juridische beteekenis, die vengt dat de daad vrijwillig, bewust en vrij zij. Het is zeer juist dat een menschelijke daad, om binnen het gebied van het recht te vallen, vrijwillig moet zijn; dat kan niet betwist worden omdat de wil het element is waardoor een daad kan toegeschreven worden aan wien ze bedrijft en dit is de grondslag van de toerekenbaarheid van het feit. «Doch door te zeggen dat de daad vrijwillig moet zijn, volgt daaruit niet dat zij bewust en vrij moet zijn of, wat op hetzelfde neerkomt, normaal». (F. Crispigni: «La Responsabilità Giuridica dei cosiddetti non imputabili», blz. 10-11).

Meer bepaald de «burgerlijke verantwoordelijkheid» van den krankzinnige beschouwd, voegt professor Crispigni daaraan toe: «Het past te doen uitschijnen dat door de bewering dat het rationeel is juridische verantwoordelijkheid van den krankzinnige aan te nemen, men daardoor niet een «objectieve verantwoordelijkheid» wil aannemen die voortvloeit uit een schuld of een objectieve ongeoorloofde daad, vermits de wil bij deze daad optreedt en hoewel deze wil abnormaal zij en omdat de verkregen uitslag verbonden is aan den wil door een psychischen en physieken band. Het is deze psychische band die de toerekenbaarheid uitmaakt (niet de zedelijke schuld), waaruit de verantwoordelijkheid van den dader volgt». (Crispigni, op. cit., blz. 22).

Het ware dus niet toegelaten uit het feit, dat de Italiaansche leerstellingen insgelijks het besproken ontwerp hebben ingegeven, te besluiten dat de wetgever zich daardoor wil begeven op den, onzes inziens, gevaarlijken weg der verantwoordelijkheid zonder schuld.

Deze opmerkingen gedaan zijnde omtrent het nauwe verband tusschen het huidige ontwerp en de wet tot bescherming der maatschappij ten opzichte van hun gemeenschappelijk ontstaan, moeten wij er thans bondig de

draagkracht van onderlijnen om er naderhand de beginselen van te bepalen. Om te sluiten zullen wij zoo vrij zijn onze persoonlijke meening te uiten over de principieele rechtvaardigheid die het onzes inziens past aan te nemen als grondslag van de wetgevende bepaling waaraan de Senaat verzocht wordt zijn goedkeuring te hechten.

SECTIE II

De Strekking der wet.

Eerste artikel. — Het begrip zelf van de geestesstoornis heeft aanleiding gegeven, zoowel in geneeskundig als in wettelijk opzicht, tot talrijke besprekingen. Zij worden aangeboond in de nota van professor Breton, waarop wij vroeger de aandacht hebben gevestigd.

Het ware onmogelijk in een wetgevende tekst rekening te houden met die uiteenlopende meeningen. Tusschen den volslagen krankzinnige en den abnormaal mensch tot welken graad ook, maakt het wetsontwerp geen onderscheid: de nieuwe wet wordt toegepast op al de categorieën van onevenwichtigen.

Niet de minste twijfel is in dat opzicht mogelijk volgens de « Memorie van Toelichting » (blz. 3);

« De rechter, die elk geval dat hem zal voorgelegd worden moet beoordeelen en die naar billijkheid moet uitspraak doen, zal de bevoegdheid hebben om den krankzinnige en hem die aan geesteszwakte lijdt, waar zij beiden dezelfde feiten pleegden, niet tot eenzijdige vergoeding te veroordeelen. Dit hangt af van de gevallen. Er kan op dit gebied geen vaste regel gesteld worden ».

De schade aan iemand berokkend, waarvan artikel 1 van het ontwerp geheel of gedeeltelijk vergoeding voorziet, beoogt de schade door een misdrijf, door een oneigenlijk misdrijf of eenvoudig door de niet vervulling van een verbintenis toegebracht.

De regelen van het gemeen recht, wat betreft de vertegenwoordiging in rechten van den krankzinnigen of abnormaal pleger van een ongeoorloofde daad die de schade veroorzaakt blijven gehandhaafd. Op dit gebied wil de wetgever geen nieuwigheid invoeren. (5)

Zoo ook wordt er niet afgeweken van het door de rechtspraak gevestigd beginsel wat betreft de verantwoordelijkheid van diegenen die met de bewaking van den krankzinnige belast zijn en op dewelke, zooals wij hooger gezien hebben, artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek niet toepasselijk is.

Geenlei vermoeden van schuld wordt dus door de wet voorzien tegen den bewaander die eventueel zal aansprakelijk zijn voor zijn bewezen schuld of voor zijn persoonlijke nalatigheid door de aanleggende partij bewezen overeenkomstig de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek.

Wijzen wij er nog op dat, volgens de Memorie van Toelichting — en deze interpretatie werd gevolgd door den geachten verslaggever in de Kamer — de bewaander die werd veroordeeld wegens nalatigheid of tekortkoming in de bewaking van den krankzinnige, het recht zal hebben zich te keeren tegen den aanrichter van de schade d. w. z. den krankzinnige zelf, die volgens de omstandigheden zal kunnen gedwongen worden hun geheel of gedeeltelijk schadeloos te stellen krachtens het beginsel zelf van billijkheid dat de indieners van het ontwerp door hun tekst hebben willen bekrachtigen.

* *

Dit is inderdaad de strekking van den tekst door de Kamer van Volksvertegenwoordigers aangenomen, waarin de woorden voorkomen « iemand anders schade toebrengt ».

De woorden « iemand anders » slaan zoowel op dengene die rechtstreeks het slachtoffer is van de daden van den

krankzinnige, als op den bewaker van deze laatste, die in sommige gevallen, doch enkel krachtens beginselen van gemeen recht, verantwoordelijk kan worden gesteld wegens tekortkoming in de bewaking van den krankzinnige.

De billijkheid vergt dat de bewaker, in sommige omstandigheden waarover de rechter oordeelen zal, zijn verhaal kunnen nemen tegen den krankzinnige waarvan hij, op zijn beurt, onrechtstreeks het slachtoffer wordt.

Het spreekt van zelf dat, zoo de schuld van den bewaker blijkbare is, de krankzinnige zich tegen hem zal kunnen keeren en hem verantwoordelijk maken volgens de beginselen van het gemeen recht.

Beide vorderingen: die van den bewaker tegen den krankzinnige, die van den krankzinnige tegen den bewaker, zullen hier duidelijk verhaalsvorderingen zijn en geen invloed uitoefenen op het recht van derden die steeds, zonder den bewaker bij de zaak te betrekken, enkel den aanrichter van de schade kunnen dagvaarden, rekening gehouden, wel te verstaan, met de thans geldende beginselen betreffende de vertegenwoordiging van den krankzinnige voor het gerecht.

* *

Een lid der Commissie heeft voorgesteld aan den tekst van artikel 1 een tweede lid toe te voegen luidende:

« Zoo deze persoon dienstbode of aangestelde is en de schade aangericht wordt in de bediening die hij uitoefent, kan de rechter ten laste van den meester of den aansteller geheel of gedeeltelijk de schade leggen tot welker herstel de dienstbode of de aangestelde had kunnen worden veroordeeld, zoo hij op het oogenblik van de schadelijke daad, zich van zijn daden bewust ware geweest ».

Het geldt hier dus in de wet te voorzien dat de schade, zoo de billijkheid zulks vergt, geheel of gedeeltelijk ten laste kan worden gelegd van degenen die, normalerwijze, naar luid van artikel 1384, in burgerlijk opzicht voor de daden hunner dienstboden aangesteld mochten te verantwoorden hebben.

Rechtsleer en rechtspraak hebben het begrip « aangestelde » voldoende omschreven opdat wij hierop zouden dienen terug te komen (zie De Page, t. II, n° 986. Cass. Fr. 8 Maart 1922 en 13 Februari 1924, D. P. 1925, I, 134).

Is dit amendement te rechtvaardigen?

Daarop aarzelt uw verslaggever bevestigend te antwoorden.

Inderdaad, de verantwoordelijkheid van meesters en aanstellers, die door de wet wordt vastgesteld door een onwraakbaar vermoeden, steunt op het begrip van de « culpa in eligendo ».

Pothier zegde dat dit beginsel was vastgesteld « om de meesters aan te zetten enkel goede dienstboden aan te werven », (Pothier: « Obligations », n° 121) en men weet dat het Burgerlijk Wetboek, op het stuk van verbintenissen, vooral steunt op Pothier.

Waarom kan de meester of de aansteller evenwel schuldig zijn zoo, bij voorbeeld, de krankzinnigheid zich plotseling voordoet zonder dat iets haar kon laten vermoeden?

Naar onze meening bestaat er geen enkele reden om den meester of den aansteller meer dan eenigen derde verantwoordelijk te maken voor de gevolgen van dengelijk ongeval.

Wij zijn zoo vrij voor bedoeld amendement den volgende tekst voor te stellen:

« Wanneer deze persoon dienstbode of aangestelde is en de schade aangericht wordt in de bediening die hij uitoefent, kan de rechter, zoo de toestand van geesteszwakte ontstond vóór het schadelijk feit, ten laste van den meester of den aansteller geheel of gedeeltelijk de schade leggen tot welker herstel hij had kunnen worden veroordeeld, zoo de aanrichter van de schade zich van zijn daden ware bewust geweest ».

Het staat vast dat degene die vrijwillig een persoon in zijn dienst neemt, waarvan hij den staat van krankzinnigheid of geesteszwakheid kent, met zijn volle toestemming zich blootstelt aan risico's welke de voorzichtigheid hem gebiedt te voorkomen.

De bewijslast drukt natuurlijk op het slachtoffer, het zal moeten bewijzen, door alle rechtsmiddelen, dat de toestand van geestelijk evenwicht van den aanrichter der schade vastgesteld werd vóór het schadelijk feit, op zulke wijze dat zijn aansteller daarvan normalerwijze kennis had moeten hebben.

Zelfs binnen deze grenzen zal de tekst van practisch met zijn vermits thans artikel 1384 niet door het slachtoffer tegen den meester of den aansteller mag worden ingeroepen; deze tekst onderstelt noodzakelijk eene bewuste vrijwillige daad, eene fout die de aangestelde of de dienstbode niet kan begaan vermits, bij veronderstelling, bij onbewust is.

Opdat de verantwoordelijkheid van den meester of den aangestelde bij de zaak kunne worden betrokken krachtens den nieuwen tekst zal het madeel moeten worden berekend zijn tijdens de dienstverstrekkings. (Cass. 24 Juli 1890, Pas. 1899, I, 348).

Art. 2. — Zooals de geachte heer Sinzot terecht heeft doen opmerken, sterkt artikel 2 van het ontwerp er uitsluitend toe aan de in gemeenschap van goederen gehuwde vrouw het recht te verzekeren als vergoeding aan de gemeenschap de sommen te doen terugbetalen die krachtens artikel 1 ten laste derzelve mochten gelegd zijn.

Deze vergoeding is gewettigd en het is noodig ze te bepalen krachtens een formeelen tekst in den aard van dien van art. 1424. Immers naar luid van art. 1437, is er dan alleen aan de gemeenschap vergoeding verschuldigd wanneer de echtgenoot « uit de goederen van de gemeenschap een persoonlijk voordeel getrokken heeft », dit beteekent wanneer hij zich te haren nadeele heeft verrijkt. Ook neemt men doogaans aan dat voor de sommen door den echtgenoot verschuldigd ten titel van burgerlijke vergoeding, en als dusdanig ten laste van de gemeenschap gelegd, deze geenlei verhaal tegen hem heeft. (Planiol et Ripert en Nast. Deel VIII, n°s 344 en 345. Bonbecarère, Laborde-Lacoste et Crémieu: « Précis de Droit civil », D. II, n°s 1085 en volg. (6) — Bonbecasse: « Précis de Droit civil », D. III, n°s 385 en volg. — Jossenand: « Cours de Droit civil positif », D. III, n°s 319 en volg.).

Voor het geval dat ons bezighoudt, was er dus een bijzondere tekst noodig.

Men kan zich niettemin afvragen of dit recht in vele gevallen niet louter denkbeeldig zal zijn, wanneer de ten laste der gemeenschap gelegde vergoeding de middelen der gemeenschap heeft uitgeput.

Wat zal er aan de vrouw overblijven, indien op het oogenblik van de ontbinding der gemeenschap — die zij noodzakelijk moet afwachten opdat haar recht op vergoeding kunne worden uitgeoefend. (Colin et Capitant, 7^e uitg., D. III. — Planiol et Ripert, D. III, n° 451) — de gemeenschap volledig in de schuld steekt?

Het is waar dat de vrouw, steunende op artikel 1443 van het Burgerlijk Wetboek, scheiding van goederen kan aanvragen. Dit verzoek zal terugwenkende kracht hebben tot den dag der indiening.

Stellig zal het noodig zijn dat de vrouw niet afzie van de gemeenschap. Indien zij daarvan afziet, spreekt het vanzelf, dat zij geen aanspraak kan maken op de helft der aan de gemeenschap verschuldigde vergoeding, vermits artikel 1492 verklaart dat de vrouw die afstand doet « alle recht op de goederen van de gemeenschap verliest ». Sommigen zullen misschien deze strakheid van de juridische beginselen betreuren en zouden kunnen wenschen dat zelfs de vrouw die afstand doet haar recht op vergoeding zou behouden, zegge op de helft der som door haar echtgenoot betaald door middel van de gelden der gemeenschap, daar deze som eventueel dient verhaald op de persoon-

lijke goederen van den echtgenoot, in geval van terugkeer tot beter vermogen.

Menken wij vooreerst op dat te dien einde door den Raad voor wetgeving voorgestelde tekst zou dienen gewijzigd en dat er uitdrukkelijk zou dienen voorzien dat, bijaldien de vrouw afziet van de gemeenschap, « zij niettemin hare rechten behoudt op de persoonlijke goederen, die aan haar echtgenoot mochten overblijven of hem zullen te beurt vallen ».

Doch dengelijke bepaling — hoe billijk zij ook moge schijnen — zou het gemeen recht te buiten gaan en, in strenge logica, zou het niet opgaan dat alleen de vrouw wier man krachtens artikel 1386 veroordeeld werd en bij voorbeeld niet diegene wier niet krankzinnige man veroordeeld werd wegens misdaad of wanbedrijf tot zekere burgerlijke schadeloostellingen — dit voordeel kunnen genieten.

Ten slotte meenen wij te moeten aanmerken dat, afgescheiden binnen het stelsel van het Wetboek blijvend, de vrouw die scheiding van goederen bekomt denzelfden uitslag kan bereiken als die waarvan hooger sprake is, met inventaris te doen opmaken. Inderdaad, artikel 1483 van het B. W. bepaalt: « De vrouw is, hetzij ten opzichte van den man, hetzij ten opzichte van de schuldeischers, slechts tot het bedrag van haar emolumenten gehouden voor de schulden van de gemeenschap, mits er een goede en getrouwe inventaris opgemaakt werd, en mits ze rekenschap geeft zoowel van hetgeen deze inventaris bevat als van hetgeen haar bij de verdeling is te beurt gevallen ».

Zoo dus de vrouw inventaris doet opmaken binnen drie maanden na de ontbinding der gemeenschap (Guillouard, t. III, n°s 1390-1391. — Baudry-Lacantinerie-Le Courtois de Surville, t. II, n° 1214) zal zij haar verplichting en haar aandeel in de passiva beperken tot de waarde van haar aandeel in de activa met zich te beroepen op wat men het voordeel van het emolument pleegt te noemen, en bovendien krachtens den voorgestelden tekst is de man vergoeding aan de gemeenschap verschuldigd, wat in de meest ruime mate de belangen der vrouw kan vrijwaren. (Planiol et Ripert, t. VIII, n° 445 en t. IX, n° 915. Zie ook de studie van Prof. Van de Vorst: « Le bénéfice d'émoluments. Comparaison avec le bénéfice d'inventaire », « Revue du Notariat », 1926, blz. 481).

Ten slotte wijzen wij erop dat de voorgestelde wijziging veeleer verband houdt met artikel 1424 dat zij voor doel heeft aan te vullen. Daar evenwel artikel 1425 niet meer bestaat sedert de Belgische Grondwet de burgerlijke dood heeft afgeschaft, verzet niets er zich tegen dat de nieuwe bepaling het kome vervangen.

Art. 3. — Ten slotte heeft artikel 3 van de wet geen ander doel dan de bepalingen van den voorgaanden titel van het Wetboek van strafvordering toepasselijk te maken op de zoo strafrechtelijke als burgerlijke rechtsvorderingen, die worden ingespannen naar aanleiding van een feit dat een overtreding uitmaakt en dat werd gepleegd door een persoon in staat van zinneloosheid of zwakzinnigheid.

Onder voorbehoud van deze opmerkingen, meenen wij het beginsel der wet te kunnen samenvatten als volgt:

Genoepen om uitspraak te doen over een verzoek om herstel der schade, aangericht door de ongewettigde daad van een zinneloze of een abnormale, kan de rechter, met inachtneming van de beschouwingen ingegeven door zijn gevoels van billijkheid, geheel of gedeeltelijk de geëischte vergoeding weigeren of toestaan. Hij zal vooral rekening houden met den staat van gegoedheid der betrokken partijen alsmede met al de omstandigheden die zijn geweten hem zal voorschrijven in acht te nemen.

SECTION III.

Juridische grondslag van het wetsontwerp.

Aan welke opvattingen beantwoorden de teksten, waarvan wij de beteekenis hebben omlijnd? Stemmen zij over-

een met de grondgedachten van het Burgerlijk Wetboek op het stuk van verantwoordelijkheid ofwel wil de wetgever daarentegen beroep doen op andere rechtskundige theorieën?

Het geldt ter zake geen loutere discussie tusschen scholen. Het gaat om niets anders, zooals wij bij den aanhef van dit verslag hebben aangeduid, dan te weten of wij getrouw willen blijven aan de traditioneele begrippen van het Fransche recht waardoor wij ons vóór alles steeds hebben laten leiden, dan wel of wij er willen van afwijken om nieuwe wegen te volgen die vreemd zijn aan het stelsel van ons Burgerlijk Wetboek.

Welke is ter zake de meening van de indieners van het ontwerp?

Men mag aannemen dat zij hun opvatting hebben samengevat in den volgenden passus van de Memorie van Toelichting.

Na er te hebben op gewezen dat de rechtsleer en de huidige rechtspraak de aansprakelijkheid der personen, die van verstand beroofd zijn, van de hand wijst, «omdat er geen verbintenis of plicht bestaat voor een wezen dat niet met rede en wil begaafd is», gaat de tekst verder: «In die redeneering, die door de rechtspraak aangenomen wordt en heelemaal overeenkomt met de rechtsleer waarop onze burgerlijke wetgeving berust, is men toch geneigd een misbruik van de formeele logica te zien. Men vergeet immers niet dat de krankzinnige die aan iemand anders schade toebrengt, burgerlijke rechten heeft en dat hij, onder meer, een vermogen bezit. Het druicht tegen de billijkheid in dat hij, in om het even welke omstandigheid, dat vermogen ongeschonden bewaren zou, terwijl, wegens een door hem gepleegde daad, het vermogen van anderen verminderd wordt. Alhoewel er tusschen hem die de schade ondenging en den krankzinnige geen rechtsverband bestaat, heeft de eerste toch een onverdiende schade geleden en ziet men niet in waarom hij steeds alleen daarvan de gevolgen moet verduren».

Aldus volgens de opvatting van de Regeering en van het bestendig Comité van den Raad voor wetgeving, steunt het ontweép uitsluitend op beschouwingen van billijkheid. Dit is weinig, 't begrip is vooral ietwat vaag en met belangstelling hebben wij den geachten verslaggever in de Kamer hooren trachten niet alleen te bepalen wat dient verstaan door billijkheid, maar ook aan de wet een nimmer grondslag te geven met ze te doen vallen binnen het kader van hetgeen hij noemt «de verantwoordelijkheid der vermogens».

«Het ligt voor de hand, zegt de heer Sinzot, dat er geen sprake zijn kan van subjectieve verantwoordelijkheid, van subjectieve onrechtvaardigheid, indien de dader van het schadelijk feit geen vrijen wil heeft, indien hij zinneloos, abnormaal of krankzinnig is... Onze theorie, welke een onderscheid maakt tusschen de persoonlijke verantwoordelijkheid en de patrimoniale verantwoordelijkheid, leidt ons terug tot het begrip der objectieve onrechtvaardigheid». En zijn opvatting nader toelichtend, voegt hij er bij: «De juridische theorie van de verantwoordelijkheid der vermogens, stelt het principe vooruit van de verantwoordelijkheid der krankzinnigen, terwijl zij tevens de regels en de maat er van bepaalt».

»Indien het vermogen gemaakt is voor den persoon, opdat hij in de maatschappij kunne leven, ware het even onbillijk den titularis die geene vrijwillige schuld heeft er van te berooven, als dat men, aan het slachtoffer van een door deze ten onrechte veroorzaakte schade, alle vergoeding zou weigeren ten laste van dit vermogen».

Gewis, de geachte verslaggever wil het beginsel der billijkheid handhaven, dat wordt vooropgezet door de indieners van het wetsontwerp; doch begaan met, den wensch een meer concreten en beter vatbaren uitleg te geven omtrent de beginselen die den tekst van het ontwerp wettigen, stelt de heer Sinzot ons voor: «de juridische theorie van de verantwoordelijkheid der vermogens».

A. — Critisch onderzoek van de theorie van de verantwoordelijkheid der vermogens.

Het is vooreerst aan het onderzoek van deze theorie dat wij enkele korte beschouwingen moeten wijden, mits van stonden aan voorbehoud te maken.

Wat is het vermogen?

Over dit vraagstuk werd eindeloos geredetwist. Wij zullen ons wel wachten dit hier op te rakelen.

De betwistingen waartoe het begrip «vermogen» aanleiding heeft gegeven werden trouwens onlangs meesterlijk uiteengezet door heer Julien Bonnetcase, den geleerden professor aan de rechtsgeleerde Faculteit te Bordeaux in Deel II van zijn werk over het Burgerlijk Recht, waarvan de drie boekdeelen zijn verschenen in den loop van het jaar 1934. (Parijs, Rousseau, deel II, 58 en volgende).

Wij hebben evenmin stelling te nemen tusschen de opvattingen van Aubry et Rau («Cours de droit civil», deel VI, blz. 335 en volgende) die vooral uitweiden over het subjectief begrip van het vermogen, en de meer realistische of meer objectieve opvattingen van Geny. («Méthodes d'interprétation et Sources en Droit Privé positif», 2e uitg., t. I, n° 67. Vgl. Capitant: «Introduction à l'Etude du Droit Civil», 5e uitg., blz. 121).

Voor het eerste punt halen wij de meening aan van professor Bonnetcase. «In subjectief opzicht is het vermogen niets anders dan de persoon zelf beschouwd in zijn economische macht. Op dit gebied omvat dus het vermogen al de goederen die een persoon kan verwerven van den dag zijner geboorte tot den dag van zijn overlijden. Derhalve leidt dit er wel toe te verklaren dat het wezen van het aldus begrepen vermogen is de geschiktheid van den persoon om te verwerven. Zoo wij van het subjectief standpunt overgaan naar het objectief standpunt, dan verklaren wij dat in dit opzicht het vermogen louter een massa goederen is. Immers alsdan verstaat men onder vermogen de goederen waarvan een persoon titularis is op een gegeven oogenblik». (Bonnetcase: «Précis de Droit Civil», D. I., n° 589. — Vgl. Gazin: «Essai critique sur la Notion de Patrimoine», blz. 153 en volgende).

Maar — en dat is van belang — wat wij niet zouden kunnen aannemen dat is, dat er een verantwoordelijkheid van het vermogen kan bestaan die onafhankelijk is van de persoonlijke verantwoordelijkheid van den rechtspersoon aan denwelke dit vermogen ten deel valt.

Volgens ons is het vermogen, beschouwd zonder den band die het verbindt aan den, bezittenden, persoon een onnooerend iets «een massa goederen» waaraan noch rechten noch plichten kunnen worden toegekend, en die derhalve noch verantwoordelijk noch onverantwoordelijk kan zijn.

Het vermogen, beschouwd zonder zijn titularis, kan niet worden opgeroepen ter verantwoording voor eenige schade, zelfs indien men aanneemt dat de begrippen van zedelijke en louter geldelijke verantwoordelijkheid — de Nederlandsche terminologie «verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid» doet beter het onderscheid uitkomen — niet op hetzelfde neerkomen.

Wij weten natuurlijk wel dat sommige auteurs, zooals de geachte heer Sinzot schijnt te doen, een theorie van de verantwoordelijkheid der vermogens hebben voorgestaan. (Zie Giacomo Venezian: «Danno e risarcimento», D. I., «De opere giuridiche», blz. 65).

Deze theorie is verwant met de Duitse opvattingen inzake de verantwoordelijkheid der dingen — dingliche Haftung — Gierke («Schuld und Haftung im alteren Deutschen Recht», Breslau 1910, en «Schuld, Nachfolge und Haftung», Berlin 1911) en Schreiber («Schuld und Haftung als Begriffe der privat rechtlichen Dogmatik», boek 1, Leipzig 1914, blz. 189 en 204).

Maar, terwijl Schreiber zelf erkent «de aansprakelijkheid van de zaak dient begrepen als een verantwoordelijkheid van alwie sommige rechten op de zaak zelf heeft of beweert te hebben», werd de theorie eener verantwoor-

delijkheid der vermogens afdoende weerlegd door Strohal: «Het is waar, zegt deze auteur, dat de verantwoordelijkheid aan den schuldeischer het recht geeft zich te verhalen op het vermogen van zijn schuldenaar, maar men zou niet kunnen beweren dat door het feit zelf de verantwoordelijkheid slaat op het vermogen, vermits dit verhaal op het vermogen door den schuldeischer slechts onrechtstreeks wordt uitgeoefend van doorheen den persoon van hem die aansprakelijk is» dus van den schuldenaar die zijn verplichte is. (Strohal: «Schuldpflicht und Haftung», in «Festgabe für Binding» 1914, n° 26).

Merken wij nog op dat er onder de besliste voorstanders van de theorieën der Italiaansche School, betreffende de aansprakelijkheid der zinneloozen, sommige zijn die oordeelen dat de thesis der loutere vermogensverantwoordelijkheid logisch niet kan vendedigd worden. (Crispigni: «La Responsabilità giuridica dei cosiddetti non imputabili», blz. 24, en Coviello: «Manuale di diritto civile Italiano», Milaan, 1910, blz. 139).

Ofschoon wij betreuren den geachten verslaggever in de Kamer niet te kunnen volgen, wanneer hij de rechtvaardiging van het ontwerp vastknoopt aan de theorie der verantwoordelijkheid van het vermogen, kennen wij hem graag de verdienste der volharding toe. Reeds in 1913 vendedigde de heer Sinzot schitterend de thesis die nu nog zijn voorkeur heeft. Hij schreef alsdan: «De krankzinnige is alleen gehouden op zijn vermogen en dit volstaat om zijn verantwoordelijkheid te wettigen, en juist daarin ligt heel de reden van het stelsel der oorzakelijkheid. Er dient zeer duidelijk onderscheid gemaakt tusschen den persoon en het vermogen. «Het vermogen alleen is verantwoordelijk». (Sinzot: «La responsabilité sans faute», blz. 29).

B. — Beknopt onderzoek van het begrip «billijkheid».

De studie van de taak toegewezen aan de billijkheid tegenover het recht werd onlangs bij ons gedaan door den heer Henri De Page in een boek dat terecht de aandacht van de rechterlijke wereld heeft gaande gemaakt.

Er dient opgemerkt, dat men thans terugkeert tot de billijkheid en dat bij voorbeeld in Duitschland evenals in Zwitserland, deze theorie werd aangenomen als grondslag van de burgerlijke verantwoordelijkheid der krankzinnigen. (De Page: «A propos du Gouvernement des Juges», Brussel, 1931, blz. 128).

Laten wij met den heer De Page en met andere auteurs vaststellen dat er steeds een zekere strekking naar de billijkheid heeft bestaan en dat deze uitbreiding heeft genomen in den loop der eeuwen zoowel te Rome als in het Muzelmanssch en het Angelsaksisch recht.

De heer De Page brengt ons in herinnering de betekenis van het pretoriaansche recht volgens de formule van Papinius: «Jus pretorium est quod praetores introduxerunt adjuvandi vel supplendi vel corrigendi juris civilis gratia propter utilitatem publicam», (De Page, op. cit., blz. 35. — Cruet: «La Vie du Droit», blz. 25 en volg. — Levy-Ullmann: «Le Système juridique en Angleterre», D. I, blz. 441).

De billijkheid staat thans in de gunst. Terwijl er in heel ons Burgerlijk Wetboek slechts drie artikelen zijn — de artikelen 565, 1135 en 1854 — die beroep doen op het begrip van billijkheid, zijn er daarentegen verscheidene wetten van jongeren datum die zich op de tusschenkomst daarvan beroepen. (Wet van 5 Augustus 1933, betreffende de tijdelijke herziening en de verbrekking der handelshuurovereenkomsten, art. 2. — Wet van 10 Augustus 1933 betreffende de vermindering van sommige nachtprijzen, art. 2. — Koninklijk besluit van 3 October 1934 betreffende de huurovereenkomsten, art. 2).

Doch de taak wordt moeilijker wanneer wij trachten nader te bepalen wat billijkheid is en er benaderend den inhoud van op te sporen.

De heer Georges Renard, professor aan de Faculteit van Rechtsgeleerdheid te Nancy, heeft er de volgende

zeer oorspronkelijke bepaling van gegeven: «Tusschen de billijkheid en de rechtvaardigheid bestaat hetzelfde verschil als tusschen het «quod decet» en het «quod licet»; de billijkheid vertegenwoordigt de juridische «goede manieren», de manieren der «eenlijke lieden»; een professor van publiek recht zou de billijkheid vergelijken met de parlementaire gebruiken, in zoover zij iets toevoegen aan de Grondwet, een meester in internationaal recht zou zeggen dat de billijkheid het hinterland van de rechtvaardigheid is, de rand waar haar soevereiniteit ten einde loopt! De billijkheid eerbiedigen, dat is rechtvaardig, doch niet wat weelde; het is keurigheid in de manier van rechtvaardig te zijn; de billijkheid overtreden is niet onrechtvaardig maar het is slecht; dat mag niet gebeuren». (Georges Renard: «Le Droit, l'Ordre et la Raison», Sirey, 1927, blz. 340).

Maar de billijkheid is nog heel wat anders en om er de beteekenis van te doorgronden, zou men noodzakelijk de geschiedkundige evolutie moeten volgen van het begrip «billijkheid» in de klassieke oudheid, in de middeleeuwen en in de moderne tijden. Alsdan zouden wij ons reken-schap geven van haar diepen invloed op het recht en van haar verband met deze grondbeginselen die men overeengekomen is te noemen het natuurlijk recht, de juridische orde of heel eenvoudig de rechtsregel.

Stippen wij enkel aan dat er in den grond van het begrip «billijkheid» een gedachte ligt van verhouding van evenredigheid — «aequalitas» — door het uiteindelijk doel dat elke juridische inrichting moet nastreven en dat niets anders is dan het algemeen welzijn.

Wij raken hier aan het fundamenteel criterium van het begrip «billijkheid» omschreven door Cicero in «De Officiis», 2, 12, 41: «Mihi quidem non apud Medos solum, ut ait Herodotus, sed etiam apud maiores nostros justitiae fruentiae causa videntur olim bene morati reges constituti. Num cum premeretur in otio multitudo ab iis, qui maiores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant virtute praestantem, qui cum prohiberet iniuria retinebat». En verder voegt Cicero er aan toe: «Ius enim semper est quaesitum aequabile neque enim aliter esset ius». («De Officiis», 2, 12, 42).

Professor Senn, in zijn studie over: «De la Justice et du Droit», heeft bewezen dat de billijkheid, zooals zij door Cicero wordt opgevat, verschilt van de manier waarop de Grieksche wijsbegeerte zich dezelfde voorstelde en dit onderscheid wordt ook in het licht gesteld door professor Dabin. «De billijkheid is moeilijker te bepalen, vooral wegens de dubbele beteekenis van het woord dat betrekking heeft op verwante doch verschillende veronderstellingen.

» In een eerste beteekenis — die wij hier uitsluiten — is de billijkheid de «epicheia» van de Grieken — de verbetering van de wet, van om het even welke wet (zedelijke of juridische, wereldlijke of kenkelijke) en welke ook de voorgeschreven deugd weze, godsdienst, matigheid, liefdadigheid of rechtvaardigheid. Aristoteles heeft ze bepaald als volgt: «een verbetering van de wet daar de wet tekort schiet wegens hare algemeenheid». Het is immers eigen aan de wet uit te gaan «de eo quod plerumque fit en in abstracto uitspraak te doen; vandaar, tenzij men de letter de bovenhand doet hebben op den geest, is het noodig de wetten in zekere maat (volgens den aard der leerregels) aan te passen aan de particulariteiten der concrete gevallen. In zoover dus zij verwijst naar een wet van rechtvaardigheid, is het klaar dat, verre van zich te verzetten tegen de rechtvaardigheid of er om het even wat aan te wijzen, de buiten-wettelijke billijkheid enkel strekt tot de juiste bepaling en toepassing van de rechtvaardigheid op het geval.

» Maar in een anderen zin — die de onze is — is de billijkheid de verbetering van de rechtvaardigheid zelfs na de verbetering van de wet en hare aanpassing aan het geval. Het gebeurt immers dat de eischen van de rechtvaardigheid volgens de omstandigheden al te streng

of te onvoldoende blijken. In haar bezorgdheid om het juiste evenwicht en om zoo te zeggen onpersoonlijk evenwicht — van ding tot ding — loopt de rechtvaardigheid gevaar soms zekere uitzichten van persoonlijke en levende menschlievendheid te verwaarlozen. In dit opzicht kunnen en zich drie gevallen voordoen. Ofwel zou de strikte uitoefening van een recht (met inbegrip van een recht van straffende gerechtigheid: bestraffing van tekortkomingen) voor den schuldenaar kunnen aanleiding geven tot al te ongelukkige gevolgen, — en alsdan gebiedt de billijkheid sommige atstanddoeningen onder vorm van geheele of gedeeltelijke verzaking, van betere aanpassing van het recht of van uitstel. Ofwel zou de strikte uitvoering van de schuld zekere wenschen van fijner evenwicht onvoldaan moeten laten, en alsdan zal de billijkheid eenige bijkomende verstrekking eischen. Ofwel ten slotte in zekere gevallen van conflict tusschen het strikte recht en een eenvoudig belang, zal de billijkheid partij kiezen voor het belang, met bij voorbeeld te vragen dat de bezitter te goeder trouw wonde verkozen boven den waren eigenaar. In elk geval wordt een buitenstaand gegeven in aanmerking genomen — het ongeluk, de lasten, de geldelijke toestand, de goede trouw van een van partijen: alles onvolmaakte rechten — waardoor de besluiten van de strikte gerechtigheid worden verbeterd in een meer menschenlijken zin.» (Dabin: «La Philosophie de l'Ordre Juridique positif», blz. 327).

Ziedaar beide betekenissen van het begrip «billijkheid» duidelijk omschreven.

Wij zouden graag de billijkheid, zooals zij in de Grieksche wijsbegeerte en inzonderheid door Aristoteles werd beschouwd, noemen de aanvullende billijkheid van het recht, en van de andere zouden wij willen zeggen dat zij een billijkheid is «ter ingeving» of «ter bevordering» van het recht.

De bepaling gegeven door Sint-Thomas en waarop de geachte verslaggever in de Kamer zinspeelt, «quod poscit justitiae ratio et communis utilitas», slaat ongetwijfeld op de aanvullende billijkheid — de «epicheia» — van de Grieksche wijsgeeren.

De beschouwingen die bij Sint-Thomas aan bedoelde bepaling voorafgaan bewijzen het afdoende «non fuit possibile aliquam regulam legis institui quae in nullo casu deficeret.» (Summa: «Quest CXX A. I,» 3, Vgl. Deplonge: «Le conflit de la Morale et de la Sociologie», 2^e uitg., Leuven, 1912, blz. 343).

Zoo de indieners van het ontwerp het begrip van de billijkheid beschouwen als de grondslag van de nieuwe wet, dan geldt het de billijkheid ter ingeving van het recht, zooals wij ze met den heer Dabin opvatten.

Alsdan kan men de vraag stellen of zij wel een voldoende omschreven begrip is om tot grondslag voor wets teksten te dienen.

Zonder aarzelen antwoorden wij bevestigend, bijaldien men met ons wil aannemen dat het recht wordt beheerd door enkele hogere beginselen die het beheerschen en waaraan het recht zich gestadig voedt.

Dat men deze beginselen noeme «natuurlijk recht» met den heer Geny, «rechtsbegrip» met den heer Bonnesse, «regel van recht of van sociale solidariteit» met den heer Duguit, dat komt er weinig op aan. Deze beginselen staan boven het recht en de billijkheid, in de betekenis die wij aan dit woord hechten, staat daarmede in zoo nauw verband dat het niet mogelijk is ze te scheiden.

De billijkheid, lijkt ons aldus een toepassing van dezen kern van gerechtigheid, die in het geweten van eenieder van ons huist.

De billijkheid, dat zijn de grondbeginselen van volstrekte rechtvaardigheid, zooals wij ze toepassen in de dagelijksche verhoudingen tot de sociale voorvallen van allen aard.

Wil men een meer concrete formule: de billijkheid is natuurlijk recht — uiterst statische opvatting (7) — in staat van toepassing of in staat van beweging.

Onzes erachtens heeft niemand beter dit nauw verband

tusschen het begrip van billijkheid en de grondbeginselen van het recht bewezen dan de geleerde auteur van de «Méthode d'interprétation» in het derde deel van zijn standaardwerk dat op de evolutie van onze juridische opvattingen een zoo grondigen invloed heeft uitgeoefend.

Na aan de studie van de formeele bronnen van het positief recht — de wet, het gebruik, de leer en de rechtspraak — bladzijden te hebben gewijd die steeds kostbare nichtsnoeren zullen blijven voor den verklaarder, bepaalt de heer Geny de plaats welke in de toepassing van het recht dient ingeruimd aan de vrije wetenschappelijke navorsching en spreekt hij ons over het juiste doel dat voor hem slechts is «het onontkoombare natuurrecht.»

«Ik aarzel niet te denken dat het begrip van het rechtvaardige, bekomen door onze verstandelijke en zedelijke vermogens, vatbaar is voor eindeloze graden, volgens de nauwkeurigheid die wij ervan vorderen, dat het zich in zijn wezen aan ons vertoont met een volle objectieve zekerheid, en dat zijn kracht meer en meer afneemt naarmate wij er meer onmiddellijke gevolgtrekkingen voor de practijk willen uit afleiden, zoodat het, in zijn toepassing op de feiten van het leven, volstrekt waar wordt te zeggen dat het overstroimd is met subjectieve kennis.

» Maar wat in meer speciaal positief opzicht van deze studie waar blijft dat is dat de rechter, die moet recht spreken met het gemis of de leemten van de formeele bronnen aan te vullen, en derhalve iedere verklaarder van het positief recht moet rekening houden met de inspiraties van verstand en het geweten om het geheim van het rechtvaardige te doongronden, vooraleer over te gaan tot het onderzoek van dezen positieven aard der zaken die zijn diagnose nader zal bepalen en de beginselen van het verstand in het werk zal stellen.» (Geny: «Méthode d'interprétation», id. II, blz. 100).

En enkele bladzijden verder, in antwoord op de vraag te weten welk gezag dient erkend aan de billijkheid in het opstellen van het positief recht, voegt François Geny er aan toe: «Als onbewust en beredeneerd gevoelen der eischen van het recht, verschilt de billijkheid uiteraard niet essentieel van de openbaringen van het eigenlijke zedelijk geweten. De naam die aan dit laatste vermogen wordt gegeven moet ons immers niet in dwaling brengen omtrent de wijze van zijn werking. Inderdaad, deze, hoe levendig ook de invloed ervan kan zijn, bestaat slechts uit indrukken die slecht bepaald zijn in hun wezen en die alleen een onzichtbaar geloof in de logische ontwikkeling van onzen geest maakt tot volstrekte zedelijke waarheden. Het gevoelen van de billijkheid, zooals men het graag aanduidt, is enkel een verkleining van deze diagnose van het geweten, of zoo men wil, het is het werk van een zeker zedelijk onderbewustzijn. «Ik geloof dus niet dat het mogelijk of gewettigd is daaraan het gezag te ontkennen dat wij hebben erkend aan het geweten zelf met aan te nemen dat het is een surrogaat van de rede uit naam onzer wijzen van erkenning van het positief recht.» (Geny: id. blz. 110).

Ziedaar dus de nauwe verwantschap tusschen het natuurrecht en het objectief rechtvaardige, wezenlijke bron van het recht en de billijkheid duidelijk bewezen.

Een der grootste hedendaagsche Italiaansche rechtsgeleerden — en dus is zijn gezag onbetwistbaar — professor aan de Faculteit te Rome, del Vecchio, heeft dezelfde gedachten over het nauw verband tusschen het natuurrecht en de billijkheid ontwikkeld. (Giorgio Del Vecchio: «Sui Principi Generali di diritto», Modena, 1921, blz. 48 en 49). «De noodzakelijkheid, zegt del Vecchio, zijn toevlucht te nemen tot zekere criteria en inzonderheid tot de natuurlijke juridische rede, wordt gehandhaafd door het tekort schieten van alle positief recht. Deze fundamentele noodwendigheid, die de theorieën van het natuurrecht ingeeft en in de ruime betekenis van het woord wordt genoemd «de billijkheid», en die er in bestaat al de bestanddeelen van de werkelijkheid in aanmerking te nemen om «het evenwicht in de betrekkingen van per-

soon tot persoon» te bepalen, kan niet worden over het hoofd gezien door de positieve wetgeving, welke moet aannemen dat de billijkheid zich rechtstreeks doet gelden doorheen het geweten van den rechter in al de gevallen die niet uitdrukkelijk werden voorzien door een positieve bepaling of die niet bij analogie kunnen worden opgelost.

Professor del Vecchio voegt er in nota aan toe: «In haar meest uitgebreide beteekenis, is de billijkheid als de noodzakelijkheid de wenkelijkheid aan te passen aan den vorm van het recht en zij omvat ook de algemeene beginselen van het recht, die slechts een middel zijn om het evenwicht tusschen verschillende verhoudingen te bekomen.» (Vgl. Renand: «Le Droit, l'Ordre et la Raison», blz. 195 en 107. — Charmont: «La Renaissance du droit naturel», 2e uitg., Parijs, 1927, blz. 183. — Hauriou: «Aux sources du Droit», Parijs, 1933, blz. 13 tot 86. — Duguit: «Traité de Droit constitutionnel», D. I., «Archives de la Philosophie du Droit», 1933, boek 3 en 4. — Lefur: «Droit naturel et Réalisme», «Archives de Philosophie du Droit», 1931, blz. 225.

Het blijkt ook duidelijk dat de billijkheid haar oorsprong vindt in het menselijk verstand en in ons zedelijk geweten, zooals het zich heeft ontwikkeld in de aanraking met de sociale werkelijkheden. Maar men kan zich niettemin afvragen of zij op zichzelf volstaat om het toepassingsgebied der ons voorgestelde wet af te bakenen.

Past het niet, ten einde de strekking dezer wet duidelijk te omlijnen, beroep te doen op andere begrippen?

BESLUIT.

«De wet moet berusten op het beginsel der billijkheid in het kader van het begrip van bijstand.»

De Belgische wetgever moet volgens ons door de huidige wet niet de thesissen bekrachtigen van de verantwoordelijkheid zonder fout of van de objectieve verantwoordelijkheid.

Naar onze meening is het onjuist dat er, zooals professor Laborde-Lacoste schitterend heeft verdedigd, zelfs in louter burgerlijk opzicht een verantwoordelijkheid kan bestaan die uitsluitend berust op de aanleidende oorzaak; het strookt evenmin met onze traditioneele opvattingen te beweren, zooals professor Mazeaud heeft gedaan, dat, indien de fout op gebied van verantwoordelijkheid moet worden beoordeeld «in abstracto», daaruit noodzakelijk moet worden afgeleid dat de krankzinnige burgerlijk verantwoordelijk is. (De Page: «Traité», D. 2, n^{rs} 907 en 915).

Wij verwerpen ook de gedachte van een verplichting van onderstand, in zoover deze zou gesteund zijn op eenigenlei fout.

Wij zouden evenwel de aandacht willen vestigen op dit begrip van onderstand en tevens willen wijzen op de verdienste die de heer Campion stellig heeft gehad met daarop de aandacht der Belgische rechtskundigen te vestigen.

De plicht van onderstand put haar oorsprong in de eischen van de sociale solidariteit en wordt wettelijk bekrachtigd telkens de billijkheid dit vereischt; aldus kan naar onze meening een tevens redelijke en juridische uitleg worden gevonden voor de verplichting die de wet oplegt aan den krankzinnige om de door zijn schuld veroorzaakte schade te herstellen.

Het spreekt vanzelf dat het volgens onze opvatting niets minder geldt dan een verantwoordelijkheid. De titel zelf van het wetsontwerp, waar er spraak is van vergoeding van schade en niet van verantwoordelijkheid van den krankzinnige, sterkt ons in onze overtuiging. De krankzinnige kan niet verantwoordelijk zijn, vermits hem tevens het verstand dat onderscheidt en de wil die handelt, ontbreken.

Het begrip van onderstand is daarentegen, volgens de gedachte van billijkheid die daaraan ten grondslag ligt, enkel het herstel van een evenwicht dat wordt gevorderd

door de sociale orde en het algemeen welzijn.

Het herstel van deze verhouding van evenredigheid, waarin vóór de schadelijke daad twee individualiteiten onderling stonden, die te samen leven in een georganiseerde samenleving, of het Recht, heeft ten doel den maatschappelijken vrede en het belang van allen na te streven. Professor Senn zegt terecht: «Indien het gebeurt dat deze evenredige gelijkheid, deze verhouding van evenredigheid, dit «*aequum*», wordt bedreigd of verbroken, dient het verstevigd of hersteld.» (Senn: «De la Justice et du Droit», blz. 31). Wet van onderstand — en niet wet van verantwoordelijkheid — gesteund op de billijkheid, beginsel dat voortvloeit uit de objectieve rechtvaardigheid of uit het natuurrecht, aldus opgevat zal onze tekst worden gerangschikt bij sommige andere waarin men ten onrechte de bekrachtiging eener verantwoordelijkheid zonder schuld heeft gezien, zooals de wet op de vergoeding der arbeidsongevallen, sommige verplichtingen die voortvloeien uit het zeewaantrecht, het herstel der oorlogsschade en andere wetsbepalingen. (Zie over het begrip van bijstand in zeewaantrecht, Bonnesse: «Le Droit Maritime Commercial, Sirey, 1931, blz. 43).

Dit beginsel van billijkheid moet volgens de formule zelf die ons wordt voorgelegd, aan den rechter toelaten den bijstand te doseeren volgens ieder bepaald geval.

Hij kan zelfs in sommige gevallen iedere vergoeding weigeren, indien zij voor gevolg moest hebben, in strijd met de billijkheid, die hij voor alles moet eerbiedigen, den krankzinnige te berooven van alle bestaansmiddelen, terwijl het slachtoffer of zijn familie, bij veronderstelling, in een meer gegoeden toestand verkeert. (Vgl. Dabin: «Philosophie de l'Ordre Juridique positif», blz. 562 en 563). Zoo het waar is dat voor den heer Dabin de vergoeding van de door den krankzinnige aangerichte schade niet valt binnen het kader van het begrip van onderstand, erkent hij mochtans «dat hoemeer men afwijkt van de strenge regeling van de vergoeding hetzij uit hoofde van de schuld, hetzij uit hoofde van het miso, des te meer ook het begrip van vergoeding vervaagt en op den achtergrond treedt voor het begrip van onderstand.» Dabin, op. cit., blz. 574).

Deze zijn de beschouwingen welke kunnen dienen tot grondslag van de wet en tot richtsnoer voor den rechter die dezelve zal moeten toepassen.

Om deze uiteenzetting te besluiten halen wij met genoegen, ter staving van onze opvatting, de meening van den heer Esmein aan: «De moderne leerstelsels van objectieve verantwoordelijkheid en de sociale wetten die den onverantwoordelijken aanrichter van schade verplichten onderstand te verleen aan het slachtoffer, hebben de geesten voorbereid op het in aanmerking nemen van een burgerlijke verantwoordelijkheid van het kind en van den krankzinnige, die door verschillende vreemde landen in de wet reeds is vastgelegd. Men neemt deze verantwoordelijkheid echter slechts met een bijkomend karakter aan. De wetgeving van de meeste vreemde landen neemt ze enkel in aanmerking indien niemand anders, bloedverwant of bewaker, kan gedwongen worden de schade te herstellen, als zijnde verantwoordelijk voor den onbekwame. Bovendien wordt zij beperkt met dien verstande dat de vergoeding niet gelijk is aan de schade, maar wordt bepaald volgens het vermogen van den aanrichter derwijze dat hij niet buiten staat wordt gesteld te voorzien in zijn eigen behoeften en verplichtingen.

«Niets toont beter aan dat het hier minder een verantwoordelijkheid dan bijstand geldt.» (Planiol en Ripert, d. VI: «Des Obligations», par Esmein, n° 496).

Wij hebben de eer aan den Senaat voor te stellen het hem voorgelegde ontwerp goed te keuren, gewijzigd door het hierboven bij het eerste artikel voorgestelde amendement, waarbij de Commissie zich heeft aangesloten.

De Verslaggever,
P.-M. ORBAN.

De Voorzitter,
A. LIGY.

BIJLAGE I.

WETSONTWERP OP DE VERGOEDING VAN DE DOOR DE KRANKZINNIGEN EN ABNORMALEN VEROOorzaakte SCHADE.

Tekst door de Commissie gewijzigd.

Eerste artikel.

Boek III van het Burgerlijk Wetboek wordt door de volgende bepaling aangevuld :

TITEL IVbis.

Vergoeding van de door abnormalen veroorzaakte schade.

Art. 1386bis. — Wanneer een persoon, die aan krankzinnigheid lijdt of door erge geestesstoornis of geesteszwakheid is aangedaan, waardoor hij onbekwaam wordt zijn daden te beheerschen, iemand anders schade toebrengt, kan de rechter hem veroordeelen tot de algeheele of gedeeltelijke vergoeding tot dewelke hij zou gehouden zijn, indien hij bekwaam was zijn daden te beheerschen.

De rechter doet uitspraak naar billijkheid daarbij rekening houdende met de omstandigheden en met den stand van partijen.

Art. 2.

Artikel 1425 van het Burgerlijk Wetboek wordt door de volgende bepaling vervangen :

De tegen den man bij toepassing van artikel 1386bis uitgesproken veroordeelingen, kunnen op de goederen van de gemeenschap vervolgd worden behoudens de aan de vrouw verschuldigde vergoeding.

Art. 3.

Hoofdstuk IV van de wet van 17 April 1878 wordt aangevuld als volgt :

Art. 29. — De bepalingen van dit hoofdstuk zijn van toepassing op de publieke vordering en op de burgerlijke vordering, ingesteld uit hoofde van een feit dat door de wet misdrijf wordt genoemd en gepleegd wordt door een persoon die aan krankzinnigheid lijdt of door erge geestesstoornis of geesteszwakheid is aangedaan waardoor hij onbekwaam is zijn daden te beheerschen.

BIJLAGE II.

BUITENLANDSCHE WETSBEPALINGEN TOT REGELING VAN DE BURGERLIJKE VERANTWOORDELIJKEID VAN DE KRANKZINNIGEN OF ABNORMALEN.

Duitsch Burgerlijk Wetboek : artikel 829.

« Hij, die bij toepassing van de artikelen 827, 828 niet verantwoordelijk is voor eene door hem veroorzaakte schade, moet evenwel, indien de vergoeding van de schade niet kan bekomen worden van een derde, die met het toezicht over hem belast was, de schade voor zooverre vergoeden als naar de omstandigheden en inzonderheid naar den onderscheidenlijken stand van de betrokken personen, de billijkheid een schadeloosstelling vergt, en voor zooverre hij daardoor van die middelen niet beroofd wordt die hij, overeenkomstig zijn stand, alsmede met het oog op de vervuiling van de hem door de wet opgelegde onderhoudsplichten, voor zijn onderhoud noodig heeft. »

Oostenrijksch Burgerlijk Wetboek : artikel 1310.

« Indien de benadeelde zich niet kan doen schadeloosstellen door hem, die met het toezicht over den krankzinnige belast is, moet de rechter hem een billijke, geheele of gedeeltelijke vergoeding toekennen, na te hebben nagegaan of de aanrichter van de schade, hoewel hij gewoonlijk niet over zijn verstandelijke vermogens beschikt, in een bijzonder geval geen schuld heeft die hem ten laste kan gelegd worden en ten slotte met inachtneming van het onderscheidenlijk vermogen van de tegenover elkander staande partijen. »

Spaansch Burgerlijk Wetboek.

In dat Wetboek wordt in de eerste plaats de verantwoordelijkheid vastgesteld van de personen, die een krankzinnige onder hun wettelijk toezicht hebben tenzij zij bewijzen dat zij geen enkele fout of nalatigheid begaan hebben. Het Wetboek voegt er bij : « In dit laatste geval (d. w. z. indien die personen geen fout hebben begaan) of indien de krankzinnige onder niemands bewaking stond of indien de ouders of toezichters onvermogen zijn, is de krankzinnige gehouden uit zijn eigen goederen het nadeel te vergoeden dat hij aangericht heeft, behoudens het recht om van gezegde goederen datgene te nemen dat voor zijn levensonderhoud noodig is. »

Portugeesch Burgerlijk Wetboek : artikel 2377.

« Is de aanrichter van de schade vrij van alle strafrechtelijke verantwoordelijkheid uit hoofde van zijn staat van volledige dronkenschap of krankzinnigheid, toch is hij gehouden tot de burgerlijke schadeloosstelling, tenzij hij onder voogdij of onder wettelijk toezicht van iemand staat. In dat geval is de voogd of de curator verplicht de schade te vergoeden tenzij hij bewijst dat er aan zijn kant noch fout noch nalatigheid bestond. »

« Art. 2378. — In al de gevallen waarin schadeloosstelling verschuldigd is op de goederen van een persoon, die niet in het bezit van zijn verstandelijke vermogens is, begint men met het bedrag dat voor zijn onderhoud, overeenkomstig zijn staat en zijn stand, noodzakelijk is, vooruit te nemen. »

Russisch Burgerlijk Wetboek (Sowjetwetboek).

Na het principe van de burgerlijke onverantwoordelijkheid van den krankzinnige bevestigd te hebben, voegt dit wetboek er bij :

« Art. 406. — De Rechtbank kan hem evenwel verplichten die schade te herstellen, daarbij rekening houdende met zijn vermogenstoestand en met dien van zijn slachtoffer. »

Zwitsersch Federaal Burgerlijk Wetboek : artikel 54.

« Indien de billijkheid het vergt, kan de rechter een persoon, zelfs als hij onbekwaam is met oordeel des onderscheids te handelen, veroordeelen tot de algeheele of gedeeltelijke herstelling van de schade die hij veroorzaakt heeft. »

* * *

Fransche en Italiaansche rechtsgeleerden, die bijeengekomen waren om een ontwerp van Burgerlijk Wetboek op te maken, hebben den volgende tekst aangenomen :

« Art. 76. — In geval een persoon die zonder oordeel des onderscheids schade veroorzaakt en het slachtoffer geen schadeloosstelling heeft kunnen bekomen van hem, die tot toezicht gehouden is, kunnen de rechters met inachtneming van den stand der partijen, den aanrichter van de schade tot een billijke schadeloosstelling veroordeelen. »

(1) Voor Nederland zal men zeer volledige inlichtingen vinden over den stand van leer en rechtspraak in Leon's *Rechtspraak*, 1934, Deel II, aflevering 3, 4^e druk, blz. 1566 en volgende.

Zie eveneens Dr. L.-C. Hoffmann : *Nederlandsch Verbin-tenissenrecht*, 2^e druk, Deel I, blz. 257, en Land : *Verkla-ring van het Burgerlijk Wetboek*, 4^e deel, blz. 314, alsook het *Weekblad van het Recht*, n^{rs} 9146, 12404, 12411, 12423, 12426, 12438, 12792, 12797, 12804; *Nederlandsch Juristenblad*, 1931, blz. 780 e. v., en *Weekblad voor Privaatrecht*, n^{rs} 3076, 3077, 3078, 3079 en 3205.

(2) Een wetsvoorstel bij de Fransche Kamer ingediend door den heer Pourquery de Boisserin en waarbij de krank-zinnige burgerlijk verantwoordelijk wordt verklaard, werd in 1902 aangenomen. In den Senaat kwam het er nooit door.

(3) In het Romeinsch recht was de krankzinnige onver-antwoordelijk : *Et ideo quaerimus, si furiosus damnum de-derit, an legis aquilia actio sit ? Et Pegussus negavit : quae enim in eo culpa sit cum mentis non sit ? Et hoc est veris-simum : cessabit igitur Aquilia actio, quemadmodum si quadrupes damnum dederit, Aquilia cessat, aut si tegula ceciderit* L. 5, § 2, ad Leg. Aq. 9, 2, Ulpian, 18 ad edictum).

Het oude recht erkende bijna eensgezind het beginsel van de onverantwoordelijkheid der krankzinnigen (Pothier II, obligations n° 118, blz. 57) en de eenige uiteenlopende mee-ning die men kent is die van Beccaria, die, in zijn *Tracé des délits et des peines* (Ed. 1856, blz. XXXVI en XXXVII) zich voor doet als een ware voorlooper van de Italiaansche school. Wat betreft de rechtspraak, kent men in het oude recht slechts twee uitspraken die de verpflich-ting hebben opgelegd de schade te herstellen door krank-zinnige personen aangericht. Eerst was het een arrest van het Parlement van Provence, dd. 24 Januari 1654, en daarna een arrest van het Parlement van Parijs, van 10 Septem-ber 1683, en dat door Merlin als volgt wordt aangegeven, Vo, Blessé, § 3, n° 4 :

« Un marchand de Paris, convaincu d'avoir de dessein prémédité coupé le nez à une femme contre laquelle il avait eu un procès, fut condamné par une sentence du Chatelet, au fouet, à un bannissement de neuf ans, à une amende de

200 £ à 6.000 £ de dommages-intérêts. En appel, la famille chercha à établir l'imbécillité de l'accusé. Par arrêt définitif qui intervint le 10 septembre 1683, il fut dit que l'insensé serait renfermé à Bicêtre à la charge pour sa famille d'y payer 150 £ pour sa pension. La sentence du Chatelet fut, dès lors, infirmée quant aux peines afflictives, mais elle resta dans son entier pour les dommages-intérêts. »

(4) Hieromtrent merkt de hooggeleerde deken der rechts-geleerde faculteit te Nancy op : Zonder de natuurlijke ana-logie tusschen zedelijke en juridische regelen te loochenen, beweer ik dat het onderscheid in de sancties van toepassing op de eenen en op de anderen feitelijk een duidelijk afge-bakende scheiding vaststelt tusschen de respectieve recht-vaardigingen die zij bedragen.

(5) Over de vertegenwoordiging in rechten van den opge-sloten krankzinnige, zie « Luik, 21 Mei 1931, B. J. 1932 » blz. 218 en de nota.

(6) Deze auteurs doen terecht het volgende opmerken : « De theorie der vergoedingen berust op een beginsel van billijkheid. Immers onder het stelsel der gemeenschap, zijn de drie vermogens in gestadige aanraking; ieder van hen kan de goede of slechte gevolgen te dragen hebben van een verrichting gedaan voor rekening van de anderen. Aldus, wordt een vast goed, eigendom van een der echtgenooten verkocht, de prijs komt ten goede aan de gemeenschap; in tegenovergestelden zin kan de gemeenschap een persoon-lijke schuld van een der echtgenooten hebben betaald. Het ware niet billijk dat een der vermogens aldus zich zou kun-nen verrijken ten nadeele van het andere; derhalve zal dit laatste recht hebben op een vergoeding, op een belooning. De theorie der vergoedingen is dus enkel toepassing van de theorie der onbillijke verrijking. Bonnetcarere, loc. cit. Ver-gel. Hemard : *Précis élémentaire de Droit civil*, D. III, n° 2659.

(7) Met deze uitdrukking te bezigen, willen wij geen stel-ling nemen in den twist omtrent *Le Droit naturel immuable* (Geny) of omtrent *Le Droit naturel variable* (Stammler) of omtrent *Le Droit naturel à continu progressif* (Renard).

VLAAMSCH RECHTSKUNDIGE BIBLIOTHEEK

uitgegeven door het „Rechtskundig
Weekblad”

Reeds verschenen :

1. Prof. Mr. René VICTOR : Het belang der Nederlandsche wetenschap voor de algemeene rechtstheorie. Fr. 7.50
2. Prof. Mr. Robert VANDEPUTTE : Het begrip van het politiek misdrijf in het Belgisch recht. Fr. 30.—
3. Victor LEEMANS : Carl Schmitt. Fr. 25.—
4. Mr. F. WITTEMANS : Wederzijdsche rechten en plichten der echtelieden. Fr. 30.—
5. Mr. R. VAN LENNEP : De werklozenverzekering in België. Fr. 30.—
6. Mr. J. DE WEERDT : Samensmelting van handelsvennootschappen. Fr. 35.—
7. Prof. Mr. Robert VANDEPUTTE : De nieuwe Duitse wetgeving. Fr. 18.—
8. Mr. R. VAN LENNEP : De motiveering van vonnissen en arresten. Fr. 25.—
9. Dr. Maria DE LANGHE : De Italiaansche « Stato Corporativo ». Fr. 18.—
10. Prof. J. P. HAESAERT : Schets van een algemeene rechtsleer.

« DE SIKKEL », Kruishofstraat, 223, Antwerpen.